

BRU
GGE

OPEN
MONUMENTEN
WEEKEND 2024

Open Monumenten-
weekend 2024

Zaterdag 7 september

Zondag 8 september

En Route!

Open
Monumenten-
weekend
Brugge

Zaterdag 7 september 2024

Zondag 8 september 2024

→ **Franky Demon**
Schepen bevoegd
voor Monumentenzorg

→ **Dirk De fauw**
Burgemeester

Voorwoord

Voor de 36ste editie van het Brugse Open Monumentenweekend op 7 en 8 september hebben we opnieuw een uitgebreid programma samengesteld met allerlei bezoeken en activiteiten. Op de locatielijst staan enkele klassiekers waar u ongetwijfeld nog nooit binnen was ofwel een heel eind geleden. Gebouwen zoals het Provinciaal Hof en de Onze-Lieve-Vrouwekerk hebben jaren van restauratie afgerond en zijn nu in hun volle glorie te bewonderen. Andere sites staan dan weer te popelen om aan-gepakt te worden.

‘Open wegens werf’ is een uitnodigende knipoog die geldt voor de prachtige renaissanceschouw van het Brugse Vrije en de pastorie bij het hospitaal van de Potterie. We nemen u mee achter de schermen van een pas gerenoveerd hotel. Daarnaast zijn er enkele ongekende parels zoals de directeurswoning van de voormalige brouwerij den Os in het centrum en de architectenwoning van Ivan Claeys in Sint-Andries. Ook de vele inspanningen die gebeuren om bouwkundig erfgoed een nieuwe toekomst te geven en te verzoenen met hedendaagse eisen op vlak van comfort en energie, hebben hun plek. De geslaagde energetische renovatie van de modernistische woningen langs het Acaciapad in Sint-Kruis zal voor velen een ontdekking zijn.

Het Europese jaarthema ‘routes’ was dan weer dankbaar om diverse activiteiten te organiseren die gelinkt zijn aan mobiliteit en transport, pelgrimswegen doorheen stad en ommeland en de verbindingen die steden en handelaars samenbrachten in het middeleeuwse Hanze-netwerk.

Erfgoed zit in het DNA van Brugge en de Bruggelingen. Als stadsbestuur leveren we dan ook heel wat inspanningen om het stadspatrimonium goed te onderhouden en om particuliere beheerders te ondersteunen met raad, daad en centen. Erfgoedzorg is het werk en de verantwoordelijkheid van velen. Het is een zorg van ons allen. Daarom onze waardering voor allen die zich hiervoor inzetten.

Dank aan alle eigenaars, organisaties, erfgoedpartners, vrijwilligers en stadsmedewerkers die dit erfgoedfeest mogelijk maken. En aan u die voor het eerst of opnieuw met grote interesse op ontdekking gaat!

Voorwoord 3

Inleiding 6

Locaties Open Monumentenweekend 2024 10

1. Acaciapad 1-18, modernistisch godshuis ontworpen door Axel Ghysaert	12
2. Baron Ruzettelaan 140-144, toegangspoort van La Brugeoise & Nivelles	18
3. Begijnhofsite: historische plek met een levende ziel en een betekenisvolle toekomst	26
4. Burg 11A, renaissanceschouw in het Landhuis van het Brugse Vrije	34
5. Carmersstraat 83 – Speelmansstraat 4, voormalig internaat van het Engels Klooster	42
6. Ezelstraat 122, Ezelpoort	48
7. Goezeputstraat 29, Hotel Goezeput	54
8. Grote Moerstraat 57, architectenwoning van Ivan Claeys	60
9. Kleine Kerkhofstraat 62, Centrale Begraafplaats	66
10. Komvest 34, voormalige Sint-Jozefskliniek	74
11. Kraanrei 19, Poortersloge	80
12. Mariastraat, orgel van de Onze-Lieve-Vrouwekerk	86
13. Markt 3, Provinciaal Hof	92
14. Markt 7, Belfort en stadshallen	100
15. Moerstraat 1, Sint-Jakobskerk	106
16. Naaldenstraat 19, Hof Bladelin	112
17. Nieuwstraat 9-11, ensemble van diephuizen aan de Dijver	120
18. Potterierei 79B-80, pastorie en hospitaalsite van Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie	128
19. Professor Dr. J. Sebrechtsstraat 1, Huize Minnewater	138
20. Raamstraat 1, Directeurswoning van brouwerij Den Os	144
21. Wollestraat 29, Huis de Oude Steen, oudste woonhuis van Vlaanderen	152

Activiteiten 158

1. Themawandeling 'De stationsomgeving en het Brugse mobiliteitsbeleid'	160
2. Themawandeling 'Op pelgrimstocht door Brugge'	161
3. Fietstocht 'Mobiliteit gisteren, vandaag en morgen'	162
4. Lezing 'Belfort en stadshallen'	162
5. Voorstelling 'InTeGratio'	163
6. Lezing 'Alle wegen leiden naar Brugge tijdens de late middeleeuwen'	164
7. Concert met liederen van Joseph Ryelandt op teksten van Gezelle	165

8. Wandeling en zoektocht 'Via Brugensis' met getuigenissen van het Compostelagenootschap	165
9. Ga op stap met de Erfgoedapp	166
10. Tentoonstelling 'Gezelle inspireert'	167
11. Archeologie pop-up huis 'De Tuin van het Verleden'	168
12. Lezing 'Sporen van culturele routes: De Brugse Hanze-documenten als deel van het archief van de Duitse Hanze, nu opgenomen in het UNESCO – Memory of the World Register.'	169
13. Het Masterplan Begijnhof Brugge toegelicht	169

Toegankelijkheid 170

Informatie 174

Notities 181

Inleiding

Open Monumentenweekend 2024 – Wegen, netwerken en verbindingen

Het Brugse Open Monumentenweekend kent een lange traditie en kadert binnen de Open Monumentendagen die overal in Europa georganiseerd worden in de loop van september. Van 1989 tot 2014 kende Vlaanderen jaarlijks een thema met linken naar erfgoedmateries zoals steen, hout en metaal of verbindende thema's zoals muziek, wonen en arbeid. Sinds 2015 stelt de Europese coördinatiecel gelijkwaardige thema's voor die overal in Europa voor inspiratie zorgen: industrieel erfgoed, natuur, kunsten, inclusiviteit, duurzaamheid en vorig jaar levend erfgoed.

Import van ideeën

Deze keer ligt de focus op wegen, netwerken en verbindingen. Onze samenleving is doorheen de eeuwen immers gebouwd op netwerken die zorgden voor handelscontacten, culturele en artistieke stromingen, technologische innovaties, wetenschappelijke kennis, religieuze praktijken enzovoort. Die netwerken vertaalden zich in de aanleg van land- en waterwegen, versterkingen, nederzettingen op kruispunten, post- en treininfrastructuur, torens, bedevaartsplaatsen, hospitalen en vele andere elementen die al dan niet tot op vandaag bewaard bleven.

Het Open Monumentenweekend biedt de kans om stil te staan bij al die dynamiek doorheen tijd en ruimte. Routes verbinden de plekken waar we wonen, werken, ontmoeten en ontspannen. Als je wat nader rondkijkt zie je dat heel wat zaken rondom ons wel op één of andere manier verbonden zijn met dit thema.

De gebouwen in erfgoedsteden hebben meestal een eigen, duidelijke architectuurstijl. In de jaren nadien werden ze aangepast aan nieuwe visies op decoratie en inrichting.

Brugge op de kruising van wegen

In de middeleeuwen was Brugge het belangrijkste handelscentrum van Noordwest Europa. Een kruispunt van land- en waterwegen en

een open verbinding met de zee zorgden voor de perfecte locatie. De ligging op het raakpunt tussen Zuid-Europa, Noord-Europa en de Britse Eilanden creëerde unieke kansen om uit te groeien tot een echte draaischijf van mensen en goederen. Rivieren en landwegen zorgden voor vlotte verbindingen met het Europese binnenland. Die vele netwerken maakten van Brugge een aantrekkelijke plek voor ondernemers, naties en soevereinen. In hun kielzog volgden kunstenaars, waardoor de stad in de 15de eeuw uitgroeide tot de bakermat van een groep kunstschilders uit de Nederlanden die we nu 'Vlaamse Primitieven' noemen. Hun invloed reikte ver: van de Oost-zee tot in Italië.

De routes zorgden ook voor ongewenste situaties die zich aandienen in de vorm van stadsconflicten en nadien godsdienst- en wereldoorlogen. In vergelijking met veel andere historische steden bleef het centrum van Brugge weliswaar grotendeels gespaard van calamiteiten, vernielingen en grootse infrastructuurprojecten. In 1838 kliefde een spoorlijn zich doorheen de stad. De ijzeren sporen zijn al lang weg maar de figuurlijke sporen met Koning Albert I-laan, Hoefijzerlaan en 't Zand maken nu deel uit van het vertrouwde stadsbeeld. De spoorwegverbinding Oostende-Brugge-Brussel en de vlotte ferryverbindingen naar Dover brachten bovendien in het midden van de negentiende eeuw een stroom aan

Britse en andere toeristen op gang, waardoor Brugge een belangrijke toeristische bestemming werd en bleef. De Britse kolonie in de stad zorgde mee voor de bloei van Brugge als centrum van de neogotiek. Neogotische gebouwen als de Minnewaterkliniek, het Provinciaal Hof, de Magdalenakerk en de Rijksnormaalschool zijn prominent aanwezig.

Brugge was als doorgangsgebied voor goederen en mensen ook eeuwenlang een knooppunt van pelgrimswegen. De stad en omgeving

telde vele religieuze instellingen, hospitalen en kerken. Pelgrims kwamen via Sluis en Damme per schip aan en zetten hun tocht verder naar pelgrimsoorden, waarvan Santiago de Compostella de bekendste is. De 'Via Brugensis' bracht hen door de stad naar Frankrijk en verder. Wanneer eeuwen later de pelgrimroutes terug in de belangstelling komen, is de Brugse Sint-Andriesabdij (Zevenkerken) de plek waar in 1985 enkele enthousiastelingen het Vlaams Compostelagenootschap oprichtten.

Verbinden van oud en nieuw

Van oude middeleeuwse constructies tot moderne architectuur, Brugge heeft voor elk wat wils. Dat vind je ook terug in de programmatie van dit Open Monumentenweekend. Eerder dit jaar werd het dendrochronologisch onderzoek bekend gemaakt dat van huis 'de Oude Steen' in de Wollestraat het oudst gedateerde (eind 12de eeuw) en bewaarde woonhuis van onze werelderfgoedstad maakt. Het is bovendien van alle nog bestaande middeleeuwse huizen in Vlaanderen de oudste met zekerheid gedateerde houten bouwstructuur.

Aan de andere kant van het spectrum staan de 23 modernistische, voormalige bejaardenwoningen in Sint-Kruis. In opdracht van het OMCW ontwierp de Brugse architect Axel Ghysaert in 1978 woningen rond een binnenplein, als een alternatieve begijnhoftypologie. De uitgepuurde witte kubussen getuigen van een internationaal geïnspireerde architectuurstijl die zorgde voor innovatie in het stadsbeeld. De recente renovatie met energetische optimalisatie illustreert mooi hoe erfgoed erin slaagt om oud met nieuw te verbinden.

Locaties

Modernistisch godshuis ontworpen door Axel Ghyssaert

1

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Geen reservatie nodig,
vrij bezoek

Acaciapad 1-18

HET ACACIAPAD, een modernistisch godshuis

Axel Ghysaerts opdracht voor het vroegere OCMW van Sint-Kruis startte in 1971. Voor een site ter hoogte van de Moerkerkse Steenweg en Doornhut maakte hij een eerste ontwerp voor een Dienstencentrum met 6 woningen. De locatie bleek echter niet ideaal en de 'Commissie van Openbare Onderstand' zocht en vond een nieuwe locatie iets verderop, aan de Eikenberg. Het perceel was ruimer en rustig gelegen, omgeven door groen en toch op wandelafstand van de handelszaken aan de Maalse Steenweg. Het programma werd aangepast naar een complex van 23 woningen voor 'ouden van dagen'. In 1975 was het voorontwerp klaar, de uitvoeringsplannen volgden in de periode 1976-1978 en in 1982 was het volledige project voltooid.

De inplanting van de woningen is zorgvuldig overwogen. Enerzijds werden ze op dezelfde, best mogelijke manier georiënteerd: alle leefruimtes geven uit op het Zuiden, alle slaapkamers op het Oosten. Anderzijds werden ze gegroepeerd rondom een gemeenschappelijke tuin met tafeltjes, zitbanken, een zandbak voor de kleinkinderen,... die uitnodigt om rond te wandelen en contact te maken. De speelse schakering van de woningen geeft elk van de identieke woningen toch een eigen identiteit en karakter. Naarmate men verder door de site wandelt, wordt de sfeer steeds intiemer en ondanks het grote programma op een compacte site van 4.200m², heeft het geheel een zeer open en groene aanblik. Voor de architect was het welzijn van de bewoners cruciaal: goed kunnen wonen en zich goed kunnen voelen in een aangename omgeving.

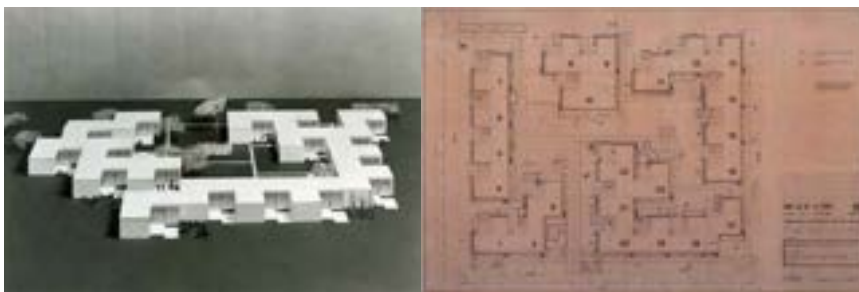

Axel Ghyssaert

Architect Axel Ghyssaert werd op 29 mei 1933 in Kortrijk geboren als eerste van vijf kinderen en studeerde in 1958 af aan het Hoger Instituut voor architectuur Sint-Lucas te Brussel. Hij woonde en werkte nagenoeg zijn hele leven in Brugge en liet er een beperkt maar uitermate boeiend oeuvre na. Zijn werk getuigt van een groot ontwerptalent en een zeer eigenzinnige architectuurvisie. Elk van zijn ontwerpen is uniek en een extreem uitgepuurd en minimalistisch antwoord op het programma en de omgeving. Elk detail, elke maat en materiaalkeuze zijn steeds zorgvuldig overwogen.

Ghyssaert streefde er steeds naar zijn gebouwen maximaal te integreren in de omgeving en contact te zoeken met de natuur door de grenzen tussen binnen en buiten te laten vervagen. Het materiaalgebruik is steeds doelbewust zeer sober. De luxe en generositeit van de architectuur zit in de overweldigende ruimtelijkheid en interactie met het landschap, niet in een rijke afwerking.

Onder zijn meest opmerkelijke realisaties op het Brugse grondgebied rekenen we – naast dit complex – zijn eigen architectenwoning aan de Doolhofweg (beschermd als monument sinds 2008), de villa Van Leynseele aan Tillegempark (opengesteld op Open Monumentenweekend in 2016), de basisschool De Linde/Context (opengesteld in 2023) en het Penitentiair Complex aan de Legeweg. Daarnaast bleven vele boeiende ontwerpen onuitgevoerd.

De woningen zelf zijn alle identiek en hebben een binnenoppervlakte van circa 50m². Ze zijn ontworpen op een regelmatig grid: uitgangspunt voor elke woning is een vierkant van 8m40 op 8m40, opgedeeld in vier entiteiten van telkens 4m20 op 4m20. Dit basisgrid wordt

doorgetrokken naar de volledige site: alle afstanden tussen de woningen, plantvakken en wandelpaden zijn hier van afgeleid, tot de afmetingen van het meubilair en de tegels toe. Niet toevallig zijn dit ook veelvouden van 60cm, een maatvoering die erg praktisch en

commercieel is. Van de vierkante plattegrond van de woonentiteiten werd één kwart open gelaten als ruim, privaat terras met daarrond in L-vorm de compacte woning. In de oksel werden de inkom, berging, sanitair en keuken voorzien. De woonruimte en de slaapkamer, elk aan één zijde van de L-vorm, keken via grote, brede raampartijen uit op het terras. In een laatste bijsturing liet Ghysaert de buitengevels nog een kleine meter uitsteken om de buitenruimte een extra intiem karakter te geven. Van op het terras kan men steeds ook de gemeenschappelijke tuin in wandelen, die rondom de woningen meandert.

De materiaal- en kleurkeuzes zijn eigenzinnig en kenmerkend voor het oeuvre van Ghysaert. De buitengevels zijn opgetrokken in wit geschilderde betonsteen en bovenaan afgewerkt met witte dakrandprofielen. Het zijn zuivere vlakken

die de contouren van de woningen bepalen. De insnijdingen, de voordeur en het binnenterras, werden volledig in een donker bruine kleur uitgevoerd. Deze kleurencombinatie werd doorgetrokken naar het interieur. In het originele concept werden zowel de vloeren (met vast tapijt), de plafonds (geschilderd beton) als al het vaste meubilair en deuren (Wengé hout) in een donkerbruine kleur voorzien. Dit contrasteerde sterk met de witte betongevelds die langsheen de terrassen doorliepen in de leefruimte en slaapkamer en het licht naar binnen brachten.

Het buitenmeubilair werd in gewapend beton uitgevoerd, voorzien van een groene rubberbekleding om zacht en warm aan te voelen. De huidige buitenverlichting met lantaarns wijkt af van het originele concept van de architect, die opteerde voor discreet in de plant-

vakken opgestelde uplighters die een aantal boomkruinen en een aantal van de witte gevelvlakken uitlichtten.

Vanaf 2016 zag het Brugse OCMW, het huidige Mintus, geen toekomst meer in het complex aan de Eikenberg. Herhaalde vragen tot sloop werden ongunstig geadviseerd door de stedelijke dienst Monumentenzorg en Erfgoedzaken. In 2021 wordt beslist om de gehele site te verkopen en in april 2022 geeft de gemeenteraad goedkeuring voor de verkoop aan de hoogste bidder. De nieuwe eigenaar plant een beperkte renovatie om de woningen op technisch en energetisch vlak up-to-date te maken. De beglazing van de ramen wordt vervangen (isolatiewaarde K1.0), de schuiframen en deuren krijgen nieuwe dichtingsrubbers en tochtborstels. De gevels worden gereinigd en herschilderd in de bestaande kleuren. De daken

worden vernieuwd en geïsoleerd. Per woning worden op het dak acht zonnepanelen geplaatst en een warmtepomp met buitenunit en twee binnenunits.

Op die manier kan voor de woningen uit 1982 een EPC-label A gerealiseerd worden zonder het architecturale concept aan te tasten. Deze modernistische variant van de typische Brugse godshuizen is daarmee klaar voor de toekomst.

Toegangspoort La Brugeoise et Nivelles

2

Baron Ruzettelaan 140-144

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Geen reservatie nodig

Leden van de Brugge
Foundation licht je graag
hun nieuwste project toe

Een beeldbepalend monument

Langs de Baron Ruzettelaan, staat een beeldbepalend monument dat de aandacht van Brugge Foundation trok en dringende zorg nodig heeft: de La Brugeoise-portiek. Brugge Foundation kon onlangs de portiek verwerven.

Met een behoedzame restauratie en een communicatieproject wil Brugge Foundation het gebouw redden en het belang van de portiek en van voormalig bedrijf La Brugeoise verduidelijken en zo verankeren in het geheugen van de bewoners, voorbijgangers en bezoekers.

De portiek benadrukt de voormalige hoofdtoegang tot de industriële site La Brugeoise, dat vanaf 1905 gevestigd is aan de overzijde van het kanaal. Het bedrijf La Brugeoise et Nivelles – nu Alstom – was en is nog steeds een wereldspeler op het vlak van (trein- en tram)mobiliteit. Als symbool van dat rijke verleden vertelt deze portiek zowel het verhaal van het bedrijf en haar rol als werkgever in de Brugse regio, als van de werknemers en de buurt. Haar rol als hoofdingang tot de bedrijfs-site is ondertussen weggefallen.

Toch vormt de portiek nog steeds een belangrijk architectuurhistorisch en landschappelijk element in de straatwand van de Baron Ruzettelaan. Deze monumentale portiek is één van de zeldzame getuigen van de industriële geschiedenis van de stad Brugge binnen het stedelijke landschap van de Baron Ruzettelaan.

Haar locatie in de as van de Brugs Kerkhofstraat aan de overzijde van de Baron Ruzettelaan, de architecturale kwaliteit van het geheel, en de doorwaadbaarheid en aansluiting om de ruime omgeving blijft een aantrekkingskracht. Het belang van deze toegang tot een historisch bedrijf werd eerder al erkend door de bescherming bij MB van 8 juli 1999 als monument van de monumentale portiek en als beschermd stadsgezicht van de aanleunende gebouwen en de weg naar het kanaal.

De portiek

De bakstenen portiek is (vermoedelijk) gebouwd omstreeks 1905 met schermgevel van drie traveeën. Centraal zien we een brede doorgang voor auto's en fietsers, links en rechts geflankeerd door voetgangersdoorgangen.

De centrale arduinen boogconstructie steunt op natuurstenen zuilen met kapitelen met acanthusbladeren. Links en rechts is een kleinere doorgang voor voetgangers onder een halve aanleunende arduinen boogconstructie. Aan de achterzijde zijn de voetgangersdoorgangen afgewerkt met een hellend dakje. Twee lage luifels zijn aangebouwd in het verlengde van de voetgangersdoorgangen. De bakstenen portiek heeft een getrapte afwerking. De trap-treden zijn afgewerkt met natuurstenen dek-platen. Vier uitkragende penanten ritmeren de traveeën en dragen een natuurstenen bekroning met hogel. De hoofddoorgang wordt bekroond met een natuurstenen veld met opschrift 'La Brugeoise' en daarboven een restant van een smeedijzeren lamphouder.

De portiek wordt aan de zijde van de Baron Ruzettelaan geflankeerd door twee aanleunende bakstenen muurtjes met restanten van vroegere zitbankjes rustend op natuurstenen consoles. Oorspronkelijk zijn deze bakstenen penanten hoger opgetrokken en ingevuld met een smeedijzeren hekwerk, dat dienst doet als tuinafsluiting van de aanpalende panden. Dit hekwerk is verloren gegaan en de afdekstenen zijn op verlaagde penanten gelegd. De portiek wordt links en rechts geflankeerd door 2 panden in een historiserende Brugse stijl die in dezelfde periode tot stand komen en als café worden uitgebaat. Klandizie verzekerd!

Deze portiek is van de diverse ingangen tot het bedrijf de meest prestigieuze en duidelijk bedoeld om klanten én personeel te intimideren. Vrachtvervoer komt niet binnen via deze weg, daarvoor is de pontonbrug over het kanaal te zwak. Dat komt binnen via het kanaal per schip, of via het spoor. La Brugeoise bouwt voor haar kaderpersoneel diverse groepen woningen in Assebroek. De aanwezigheid van een tramlijn – die de verbinding met de stad verzekerde voor werknemers – verklaart misschien de noodzaak aan enkele bankjes en afdaken flankerend aan de portiek. De weg onder de portiek, de huidige Lappersfortstraat,

sluit aan op een vlakke vakwerk-draaibrug, die op vaste tijden manueel bediend wordt door een werknemer van het bedrijf en die tot in de jaren 1970 als toegang actief is. Inmiddels is deze vervangen door een vaste hoge fiets- en voetgangersbrug.

De Baron Ruzettelaan

De huidige Baron Ruzettelaan – vroeger Kortrijkse Heerweg – is eeuwen lang de kronkelende verbindingsweg tussen Brugge en Kortrijk. In 1734-1735 wordt het stuk tussen de Katelijnepoort en de brug van Steenbrugge rechtgetrokken en als verharde laan aangelegd.

Op de samengevoegde Popp-kaarten van Sint-Michiels en Assebroek (1842) zien we dat de bebouwing langs de vernieuwde laan nog zeer beperkt is en zich vooral situeert aan de Katelijnepoort en aan Steenbrugge. In 1863 komt er een spoorweglijn en station aan Steenbrugge. Een tramlijn vanuit Brugge naar Zwevezele komt er in 1895.

Al deze wijzigingen resulteren in een Baron Ruzettelaan die vanaf 1900 snel een belangrijker rol vervult. Door de aanwezigheid van het kanaal Gent-Brugge en van het spoor neemt de bevolking en handelsbedrijvigheid circa 1900 toe. Langs de Baron Ruzettelaan vestigen zich heel wat familiebedrijven, nijverheids- en dienstverlenende zaken, buurtwinkels en herbergen.

Van de vestiging van La Brugeoise is nog geen sprake op dat moment. Het perceel tussen kanaal en Baron Ruzettelaan – toen op grondgebied Sint-Michiels en in het verlengde van de Kerkhofstraat – is nog niet verkaveld en ingericht om aan te sluiten op het bedrijf.

In 1902 krijgt het stuk tussen de Katelijnebrug en de brug van Steenbrugge de nieuwe naam “Steenbrugsche Wandeling”.

In het midden van weg ziet men een gekasseid vak voor rijtuigen en wagens, met een afzonderlijke groene bedding voor de tramlijn naar Steenbrugge, met aan beide zijden een voetpad afgezoomd met bomenrijen.

Vanaf 1905 vestigt N.V. La Brugeoise zich aan de overkant van het kanaal. De fabriek is vanuit Assebroek toegankelijk via de monumentale ingangsportiek die er gebouwd wordt als hoofdingang tot het bedrijf. Een voetgangersbrug over het kanaal zorgt voor een gemakkelijke

toegang vanaf de Baron Ruzettelaan. Voor de Assebroekse bevolking is La Brugeoise een belangrijke werkgever. Er ontstaat een volkrijke buurt met eenvoudige arbeiderswoningen en woningen voor kaderleden.

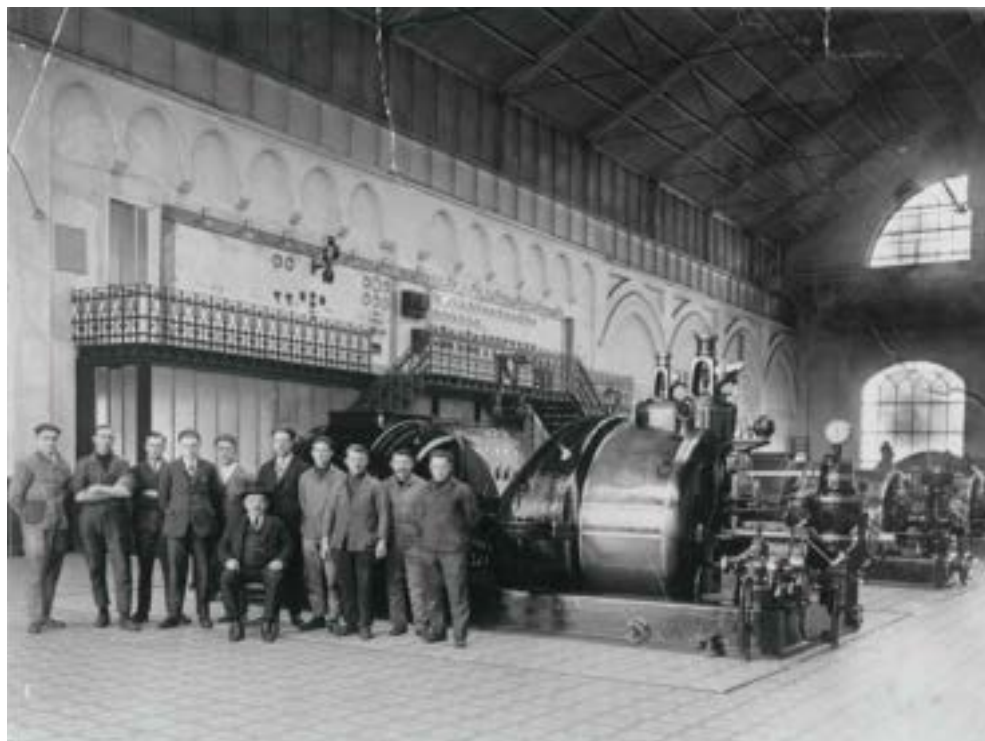
De laan wordt verder bebouwd met onder meer villa's, geïnspireerd op de Engelse cottages, en bel-etagewoningen veelal in Brugse stijl.

De aansluiting op deze mooi aangelegde laan, met rijke bebouwing, en de afwerkende bebouwing die daar gerealiseerd wordt, wijst op het belang dat het bedrijf La Brugeoise hecht aan een prestigieuze aanwezigheid en onthaal van haar klanten en werknemers.

Korte historiek bedrijf La Brugeoise

La Brugeoise is een belangrijke industriële site, ontstaan in het begin van de 20ste eeuw, met een uitgebouwd sociaal en cultureel verenigingsleven met onder meer sportinfrastructuur, een clubhuis ten zuiden van het bedrijf en woningen voor bedienden en arbeiders tussen de vaart Brugge-Gent en de Baron Ruzettelaan.

Het bedrijf ontstaat op initiatief van Joseph De Jaegher (1818-1888) die circa 1851 een ijzerhandel heeft op de Burg in Brugge. In 1855 wordt deze winkel uitgebreid met een ijzergieterij "Ateliers J. De Jaegher", gelegen in de Raamstraat. Het wordt – dank zij het groeiend belang van de treinindustrie – nog vóór het einde van de eeuw één van de grootste metaalbedrijven van het land. In 1891 fusioneert de

gieterij met een zusterbedrijf uit de nabijgelegen Gieterijstraat "Usines Ferdinand Feldhaus" en werkt verder onder de naam "S.A. Ateliers de Construction, Forges et Acières de Bruges".

Rond de eeuwwisseling wordt uitgekeken naar een geschikte, ruimere vestigingsplaats buiten de stadskern. De site naast het kanaal Gent-Oostende, waar toen reeds plannen bestonden voor een moderne spoorwegverbinding, wordt uitgekozen.

In 1905 al zijn zowel de kantoorgebouwen als de werkplaatsen gebouwd. De fabriek floreert onder de naam "N.V. La Brugeoise" en biedt werk aan 1500 werknemers.

Er volgen diverse fusies en internationale samenwerkingsverbanden en vandaag is het bedrijf gekend onder de naam Alstom.

De Elektriciteitscentrale of turbinezaal, gebouwd in 1912 is beschermd als monument.

Zinvol en Behoedzaam Herstel

De La Brugeoise-portiek heeft een dringende aanpak nodig. Een gebrek aan zorg resulteerde in verwaarlozing en schade aan het monument. De schade is momenteel acuut aan daken en de lage luifels achter de portiek: lekkende goten en een defecte dakdichting tasten het onderliggend houtwerk dermate aan dat nu een dringende oplossing vraagt. De portiek zelf kan ook een grondige preventieve onderhoudsbeurt gebruiken met plaatselijk herstel van natuursteen, metselwerk en smeedijzeren elementen.

Ook de verbindingsweg tussen Baron Ruzette-laan en het kanaal, die onder de portiek heen loopt is verwaarloosd en onaantrekkelijk.

Brugge Foundation stelt een ambitieus, stapsgewijs plan op om de portiek in al haar facetten aan te pakken.

De raming van de werken aan de portiek bedraagt nu om en bij de 150.000€.

Deze site is beschermd als monument en dorpsgezicht sinds 08-07-1999.

Help je mee aan de redding van dit Brugs industrieel Erfgoed?

STEUN DAN BRUGGE FOUNDATION!

Vanuit deze zorgreflex heeft Brugge Foundation op 17 april 2024 de La Brugeoise-portiek in eigendom verworven met de bedoeling deze van verder verval te redden, ze te restaureren en haar verhaal te vertellen.

Hoe?

- Word **VRIJWILLIGER** en ondersteun ons bij dit project, bezorg ons **VERHALEN**, **DOCUMENTEN** en **FOTO'S**.
- Steun ons **FINANCIEEL**. Jouw bijdrage, hoe klein of in welke vorm ook, maakt wel degelijk een groot verschil!
- Word nu **VRIEND VAN BRUGGE FOUNDATION** en geef samen met ons het Brugse erfgoed een nieuwe bestemming.

DE PORTIEK STAAT OPEN... SCHRIJF SAMEN MET ONS GESCHIEDENIS!

KBS-FRB Brugge Foundation

Geef je meer dan 40 euro per jaar? Dan krijg je een belastingvermindering van 45%.

Dank je wel voor je steun aan het behoud en herstel van dit stukje Brugs erfgoed!

Meer lezen?

Brochure Open Monumentenweekend Brugge 1997

Inventaris Onroerend Erfgoed 2024 Baron Ruzettelaan [online], <https://id.erfgoed.net/themas/8762>

Het begijnhof, een historische plek met een levende ziel en een betekenisvolle toekomst

3

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Geen reservatie nodig,
diverse openstellingen

Op zondag is er een eredienst
om 9.00 uur

Begijnhofsite

Het begijnhof: acht eeuwen geschiedenis toekomstbestendig maken

Het begijnhof is geliefd bij Bruggelingen en toeristen. Het is een levende plek met een rijke geschiedenis en een waardevolle toekomst – in 2025 wordt het 800-jarig bestaan gevierd – met een eigen identiteit en eigen tradities. De ommuurde ‘stad binnen de stad’ met de iconische witte huizen, het binnenplein met bomen, de kerk en de poorten zijn de materiële getuigen van een bijzondere geschiedenis van sterke en tegelijk kwetsbare vrouwen: begijnen, kloosterzusters en lekenbewoonsters. Tegelijk is het een levende site, waar mensen wonen en waar tradities in ere worden gehouden.

Om het begijnhof klaar te maken voor de toekomst, werkt de stad Brugge aan een masterplan voor de site. Het moet van het begijnhof

een duurzame en biodiverse plek maken waar levende gemeenschappen een hedendaagse invulling geven aan de bijzondere erfenis van de begijnen.

Werelderfgoed

Die erfenis is als ‘uitzonderlijke universele waarde’ beschreven in de erkenning van het Brugse begijnhof (samen met twaalf andere Vlaamse begijnhoven) als UNESCO Werelderfgoed. Begijnhoven getuigen op uitzonderlijke wijze van de culturele traditie van onafhankelijke religieuze vrouwen in middeleeuws Noordwest-Europa. Ze zijn tevens unieke architectonische ensembles die geassocieerd kunnen worden met een religieuze beweging die kenmerkend is voor de middeleeuwen en dat zowel seculiere als spirituele waarden verbindt.

Onderzoek naar de ziel van de plek

Hoe heeft die culturele traditie van onafhankelijke religieuze vrouwen in het begijnhof vorm gekregen? Welke seculiere en spirituele waarden leefden er? Hebben de tradities en waarden de tand des tijds overleefd en kunnen ze als immateriële aspecten van de geschiedenis van het begijnhof inspiratie leveren voor de toekomst? Met die vragen als leidraad heeft de stad Brugge een onderzoek laten uitvoeren naar de ziel van de site, met bijzondere aandacht voor het begijnhof als stilteplek en als plaats voor bewoning door vrouwen.

De onderzoeksopdracht is uitgevoerd door een samenwerkingsverband van KADOC-KU Leuven (Onderzoeks- en Documentatiecentrum voor Religie, Cultuur en Samenleving), PARCUM (museum en expertisecentrum voor religieus erfgoed), Waerbeke (sociaal-culturele beweging rond stilte) en de erfgoed- en toerismeskundigen Geertje Bernaerts en Iris Steen. Zij deden historisch onderzoek naar de manier

waarop de begijnen, kloosterzusters en vrouwen in het begijnhof in de loop van de eeuwen leefden en werkten en naar de unieke kenmerken van het Brugse begijnhof. Daarnaast spraken zij met tal van betrokkenen en geïnteresseerden over wat zij zo belangrijk of uniek aan het begijnhof vonden en hoe zij de toekomst ervan zien. Tenslotte toetsten zij de resultaten van het onderzoek aan inspirerende voorbeelden uit andere contexten.

Sauvegarde

Het historisch onderzoek leverde enkele interessante bouwstenen op die inspiratie kunnen leveren voor het begijnhof van de toekomst: de traditie van zorg voor kwetsbare vrouwen, de eeuwenoude solidariteit tussen arm en rijk, het voorbeeld van autonoom handelende vrouwen en de verwevenheid met textielnijverheid. Die bouwstenen zijn samen met de resultaten van de gesprekken met betrokkenen en geïnteresseerden verwerkt in vijf inspirerende thema's, die samen de ziel van de plek vormen. Niet alle thema's zijn vandaag nog even zichtbaar of levend, maar er is een breed draagvlak om ze verder te zetten of nieuw leven in te blazen.

De term *sauvegarde*, in gouden letters geschilderd boven de achttiende-eeuwse toegangspoort tot het begijnhof, is een krachtig koepelconcept om de thema's te verenigen. Het begijnhof was en is een 'veilige haven' voor bewoners en bezoekers. *Sauvegarde* is ook de Franse term voor het borgen (veiligstellen) van immaterieel erfgoed. De veilige haven van het begijnhof heeft kenmerken die stammen uit het verleden maar deels nog gedragen worden door een levende gemeenschap. Dit biedt alle kansen om in de toekomst de ziel van de plek te borgen.

De inspirerende thema's

Luwteplek met eigen ritme

Samen met de bewoning voor vrouwen was het belang van stilte door de stad Brugge als een belangrijke onderzoeksvraag naar voor geschoven. Het onderzoek heeft uitgewezen dat het begijnhof in het verleden niet altijd een stille plek was. Overdag was er veel economische bedrijvigheid in de brouwerij, in de tuinen en op de bleekweiden, maar 's avonds werden de poorten gesloten en was er rust. Die beslotenheid, zelfs als de poorten open zijn, de harmonieuze architectuur en de rustgevende groene omgeving maken van het begijnhof een luwteplek, die zintuiglijke rust biedt in een drukke omgeving. Het ritme van de nog steeds aanwezige religieuze gemeenschap en van het openen en sluiten van de poorten versterkt het rustgevende karakter.

Veilige haven voor vrouwen

Het Brugse begijnhof is uniek in Vlaanderen als het gaat om de bewonersgemeenschap. Nog steeds wonen er vrijwel uitsluitend alleenstaande vrouwen. Begijnen vormden een vaak gecontesteerde gemeenschap van onafhan-

kelijke religieuze vrouwen, een derde weg tussen huwelijk en kloosterleven. Zij zorgden zelf voor hun inkomsten en vormden unieke veilige gemeenschappen in een samenleving waarin zelfstandigheid van vrouwen zeer ongebruikelijk was en alleenstaande vrouwen kwetsbaar

waren. Naarmate het aantal begijnen in de vroegmoderne tijd afnam, kregen lekenvrouwen de kans om in het begijnhof te komen wonen en werken. De zusters benedictinessen die in de twintigste eeuw de laatste begijnen opvolgden, zetten die traditie verder.

Zorgzaamheid en solidariteit

De bewoning door vrouwen is sterk verbonden met zorgzaamheid en solidariteit. Het Brugse begijnhof had een sterke sociale mix: welstellende begijnen woonden in eigen huisjes, er waren conventen voor armere begijnen en in de infirmerie werd gezorgd voor zieke en oude begijnen. Toen het begijnhof in de vroegmoderne tijd een sterker elitair karakter kreeg, bleef er ruimte voor de opvang van kwetsbare vrouwen. De iconische kantklossters van het begijnhof waren vaak arme vrouwen die onderdak kregen in het begijnhof en met hun handwerk in hun eigen onderhoud konden voorzien. De zusters benedictinessen hebben de traditie van zorgzaamheid en solidariteit in ere gehouden. Nu zij in aantal en krachten afnemen, is het aan andere gemeenschappen om hieraan vorm te geven.

Ondernemerschap en ambacht

Het begijnhof is altijd sterk verweven geweest met de geschiedenis van Brugge als textielstad. In de middeleeuwen namen begijnen vaak specifieke, arbeidsintensieve en slecht betaalde taken uit de textielnijverheid op zich. Op die manier wisten ze voor zichzelf een plaats af te dwingen binnen het toenmalige economische weefsel én konden ze in hun eigen levensonderhoud voorzien. Enkele Brugse begijnen konden zich zelfs opwerken tot echte textielhandelaars en ondernemers. In latere eeuwen gaven de begijnen het handwerk uit handen en verpachtten ze delen van hun domein aan linnenblekers en verhuurden ze huisjes aan kantwerksters.

Spiritualiteit, rituelen en muziek

Spiritualiteit, rituelen en muziek zijn als immateriële elementen onlosmakelijk verbonden met de geschiedenis van het begijnhof. Als enige Vlaamse site wordt het Brugse begijnhof al 800 jaar onafgebroken bewoond door een religieuze gemeenschap. De religieuze tradities van de Brugse begijnen – zoals het koorgebed of de begeleiding van overgangsrituelen – werden verdergezet door de gemeenschap van

benedictijnse kloosterzusters waar de laatste begijnen in 1927 in opgingen. De laatste en ouder wordende zusters geven tot op vandaag invulling aan deze religieuze rituelen.

Leefbaar en beleefbaar

De grote vraag is hoe deze immateriële elementen uit het verleden vorm en betekenis kunnen behouden en krijgen voor mensen van nu, op een plek waar bezoekers zich vaak niet realiseren waar ze zijn en wat de betekenis ervan is. De dimensie van het begijnhof als toeristische topattractie is immers prominent aanwezig. Om het begijnhof in de toekomst leefbaar en op een verantwoorde manier beleefbaar te houden, zijn er door de onderzoekers enkele richtinggevendende principes geformuleerd. Die kunnen als leidraad dienen bij de keuzes voor toekomstige bestemmingen, uit te werken in het masterplan.

Cruciaal is het besef dat het begijnhof altijd een plaats was (en is) waar mensen wonen. Het is belangrijk om erover te waken dat het begijnhof een bewonersgemeenschap blijft die openstaat voor bezoekers en geen toeristische attractie waar de bewoners naar de marge verschuiven.

Het begijnhof wordt gedragen door gemeenschappen van bewoners en gebruikers die de ziel van de plek bewaren en uitdragen. Ze doen dat in samenspraak met de stad en op basis van een bewonerscharter met een duidelijk engagement en duidelijke regels over toegang, verblijf en activiteiten. Op die manier kunnen de gemeenschappen van bewoners en gebruikers ook in de toekomst een actuele invulling geven aan de tradities van het verleden.

Verleden en toekomst

Er is nog veel werk, het masterplan is nog niet af en daarna zal het nog vele jaren duren voor alle werken aan gebouwen en tuinen af zijn. Het verhaal van het begijnhof wordt dus nog steeds geschreven.

Het begijnhof is beschermd cultuurhistorisch landschap sinds 20-02-1939; beschermd monument sinds 20-02-1939 en beschermd stadsgezicht sinds 04-07-1996.

Nieuwsgierig naar de stand van zaken van het onderzoek?

Kom dan naar de stand van zaken luisteren op zondag 8 september om 11.00 uur of om 15.00 uur in de kapittelzaal van het huis van de grootjuffrouw.

Gratis, reservatie nodig

La Table Ronde de l'Architecture

“La Table Ronde de l'Architecture” (TRA) is een Belgische vzw die zich inzet voor mooie, humane en duurzame architectuur.

Opgericht in december 2020 door Nadia Everard en Noé Morin, is TRA sinds 2022 gevestigd in Brugge. De vereniging organiseert gedurende het jaar een breed scala aan activiteiten, van conferenties tot geometriecursussen en trainingsworkshops in vele ambachtelijke disciplines.

Elk jaar organiseert de vereniging de Brugse Summer School of Architecture & Crafts, waar tientallen studenten van over de hele wereld leren over de bouwtradities van Brugge, in het bijzonder de Vlaamse gotiek. De deelnemers bestuderen oude architecturale vormen en ontdekken hun constructieve kwaliteiten. Met de stad Brugge als leerbasis observeren, meten en tekenen ze de straten, pleinen, gebouwen en bouw-elementen die de stad door de eeuwen heen tot een inspirerend voorbeeld hebben gemaakt van een mooie, menselijke en duurzame plek om te leven.

Veel van de Engelstalige zomerschoolactiviteiten – stadsrondleidingen, tekenworkshops, lezingen en rondetafelgesprekken – zijn open voor het publiek. Alle informatie is op de website van TRA te vinden.

In augustus komt een internationale jury van architecten, ambachtsslui en stedenbouwkundigen samen in het Brugse Begijnhof om het werk van de studenten te beoordelen. De projecten worden daarna opgenomen in de tentoonstelling “De Ark” in Begijnhof 1, die ieder weekend van 17 augustus tot 4 november 2024 te bezoeken is. Tekeningen en ambachtelijke projecten van de studenten van twee vorige edities van de Brugse Summer School of Architecture & Crafts en de projecten voor volksarchitectuur van de laureaten en genomineerden van de EUROPESE ARCHITECTUURPRIJS 2024 PHILIPPE ROTTHIER zijn eveneens tentoongesteld.

Tijdens de tentoonstellingsperiode zijn er verschillende tekenworkshops voor volwassenen en kinderen. Schoolbezoeken zijn welkom.

Meer informatie

www.latablerondearchitecture.com

Renaissanceschouw in het Landhuis van het Brugse Vrije

4

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Rondgang onder leiding
van restauratiearchitect
Benoit Delaey op zaterdag
7 september om 14 en 16 uur,
op zondag om 11, 14 en
15 uur, reservatie nodig

Doorlopend zijn gidsen ter
beschikking voor meer uitleg

Burg 11A

Het landhuis van 't Vrije

Het platteland rondom Brugge wordt al vanaf de vroege middeleeuwen bestuurd als een kasselrij of burggraafschap, los van het grafelijke of stedelijke bestuur van Brugge. Vanaf de 14e eeuw hoort het Brugse Vrije officieel bij het graafschap Vlaanderen. De plattelandsbevolking blijft veel vrijheid houden. Ze zijn net zo belangrijk als de steden Brugge, Gent en Leper, en krijgen daarom zelfs een eigen plek in de bestuursorganen van Vlaanderen. Het bestuur van 't Vrije zetelt in hun landhuis op de Burg, waar ook de vierschaar (rechtbank) wordt georganiseerd. Het gebied van

't Brugse Vrije strekt zich uit van Nieuwpoort tot Zeeuws-Vlaanderen en van de kust tot Oedelem en Bellem. Al is het bestuur behoorlijk complex, met aparte rechtspraak en belastingssystemen en meer autonome steden binnen het gebied. De oorspronkelijke hoofdzetel van het bestuur is in Brugge gevestigd, in een gebouw naast 't Steen, aan de westzijde van de Burg.

In de 15de eeuw organiseert 't Vrije zich op een nieuwe locatie, aan de oostzijde van het Burgplein. Dat gebouw, eerder het grafelijke paleis op de Burg, komt leeg te staan als de Bourgondische hertogen het Prinsenhof betrekken. Tussen 1434 en 1440 wordt er naar het zuiden uitgebreid met een vierschaar (rechtzaal), met een kleine kamer naast de oude schepenzaal, richting de Groenerei. Daarna bouwt men een kapel en een nieuwe of grote kamer en een torentje. Tussen 1520 en 1532 breidt het bestuur de gebouwen uit. Onder leiding van Jan van de Poele komt er een grotere vierschaar, een schepenkamer en een vertrekkamer, terwijl een overdekte gaanderij (een loggia of Love, waarnaar het gebouw wordt genoemd) de zichtbaarheid aan de Burg versterkt. Het uitzicht van de gevels die uitgaven op de Burg is gekend door prenten en schilderijen.

Aan de Burgzijde is bijzonder weinig zichtbaar gebleven van het bouwproject van 't Vrije. Via een hoge gang krijg je nu toegang tot de hoge en brede zalen. De Love op de Burg moet plaats ruimen voor het classicistische bouwwerk dat vandaag nog steeds de Oostzijde van de Burg domineert. Gebouwd naar een ontwerp van Jan Verkruijs in 1722-1727 is het vanaf 1795 tot 1984 (!) de centrale Brugse rechtbank.

De schouw van het Brugse Vrije

Terwijl het verbouwingsprogramma aan de gang is, besluit het magistraat van 't Vrije om de schouw in de schepenkamer rijkelijker te versieren dan oorspronkelijk gepland. De eerste ontwerptekeningen worden voorgelegd in 1525 en goedgekeurd. Alleen het budget ontbreekt en het project wordt uitgesteld. Als in 1528 er budgettaire ruimte wordt gevonden, staat de uitvoering zoals goedgekeurd in 1525 klaar om te starten. Al blijkt de smaak onder tusschen veranderd. Het verder niet bekende originele ontwerp moet wijken voor het voorstel van Lanceloot Blondeel, met de gekende genealogie van Keizer Karel. Guyot de Beaugrant, beeldhouwer in dienst van Margareta van Oostenrijk in Mechelen, staat in voor de

uitvoering van de vijf bijna levensgrote beelden van Keizer Karel en zijn beide grootouders. De ouders van zijn vader Filips de Schone, Maria van Bourgondië en Maximiliaan van Oostenrijk staan links, rechts staan Isabella van Castilië en Ferdinand van Aragon, de ouders van zijn moeder, Johanna van Castilië.

De westelijke muur van de schepenkamer wordt grotendeels ingenomen door de monumentale schouw. De houten schouwboezem vormt een totaalcompositie met de betimmerde wand en wordt zelfs via gebogen panelen doorgetrokken tot in de zoldering. De volledige

schouw- en wandbekleding is 10,44m lang, de hoogte vanaf de vloer tot aan de kinderbalken bedraagt 5,76m. De haardopening zelf is 'maar' 3,02 meter breed en 191 cm hoog.

Het is een uitgebreid ensemble van eikenhouten beelden tegen de schouwboezem van eiken wandpanelen met kronen, wapenschilden, bloemen- en plantenmotieven, op een onderstel van zwarte marmer voor de zijwangen van de haard, een marmeren architraafbalk en kroonlijst en een albasten fries in hoogrelief met albasten putti in ronde-bosse op de hoeken van de kroonlijst. Noch het hout, noch de steen zijn ooit beschilderd, op enkele verguldingen na.

De albasten fries vertelt in vier taferelen het oudtestamentische verhaal van Suzanna en de ouderlingen (Dan. 13, 1-64). Een strenge vingerwijzing naar de heren schepenen en rechters van de vierschaar van het Vrije, aangezien in het verhaal meinedige rechters worden ontmaskerd en terechtgesteld. De boodschap aan schepenen en rechters dat ook zij aan het einde der tijden voor de opperrechter zouden verschijnen is ook te vinden in het monumentale Laatste Oordeel van Pieter Pourbus (nu in het Groeningemuseum), dat in 1551 wordt opgehangen ter vervanging van een oudere versie met hetzelfde thema. Een 19de-eeuwse kopie hangt ter vervanging op dezelfde plaats.

Tot het einde van de 18de eeuw blijft de inrichting van de schepenzaal nagenoeg ongewijzigd. De Franse revolutie betekent in deze streek onder meer dat het Vrije als bestuursorgaan wordt afgeschaft, net als vele andere feodale organisatiestructuren. De gebouwen van het Brugse Vrije krijgen een nieuwe bestuurlijke invulling en de roerende kunstwerken, zoals Pourbus' Laatste Oordeel worden verwijderd. Preventief heeft men de grote eikenhouten beelden van de schouw al op de zolder van het Landhuis verborgen. Na de herontdekking van de beelden omstreeks 1824 door stadsarchitect

Jean-Brunon Rudd, staan de beelden enkele jaren in de kapel naast de schepenzaal. De schouw is op dat moment aan restauratie toe, een project dat in 1847 wordt toevertrouwd aan de Antwerpse beeldhouwer Karel (Charles) Geerts. De beelden blijken er slecht aan toe volgens het rapport: *La couronne de l'Empereur Charles Quint a presque disparu; la main droite de Maximilien est coupée ainsi que la main gauche de Marie de Bourgogne qui a aussi perdu le faucon qu'elle tenait perché sur la main droite; les statues de Ferdinand et d'Isabelle sont aussi fort maltraitées*. Geerts heeft niet alleen vele herstellingen uitgevoerd, hij brengt ook een hele reeks 'extra' ornamenten aan, waaronder tientallen kronen en festoenen. Een vergelijking tussen (foto's van) de levensgrote gipsen afgietsels die in 1839 zijn gemaakt als onderdeel van een uitwisselingsproject van kunst-

en cultuurobjecten in Europa en het huidige uitzicht van de beelden, verraaft verregaande ingrepen op de originele beelden.

De schepenkamer is voorzien van een wandbespanning van verdure wapentapijten met médaillons, ook naar ontwerp van Blondeel. Van die wollen weefsels zijn enkel fragmenten bewaard gebleven, waarvan er twee stukken dankzij de tussenkomst van Désiré-Joseph De Meyer, voorzitter van de Société Archeologique de Bruges, in 1879 in het Gruuthusemuseum zijn terechtgekomen. De originele wandtapijten zijn waarschijnlijk in 1859, dus na de interventies aan de schouw, weggenomen en vervangen door nieuwe weefsels naar het 16de-eeuwse model, geweven bij Braquenié uit Ingelmunster.

Het landhuis wordt na de afschaffing van het Vrije het gerechtshof. Een functie die pas in 1984 wordt opgeheven met de ingebruikname van het nieuwe gerechtshof aan de Kruispoort. Het Stadsarchief is in de 16de-eeuwse vleugel ingetrokken, Musea Brugge staat in voor de uitbating van de Schepenzaal met de monumentale schouw, die nog lange tijd eigendom blijft van de Provincie West-Vlaanderen.

Een grondige studie van de schouw, inclusief uitgebreid archievenonderzoek, door Luc Devliegheer, wordt gepubliceerd in 1987. Daarna pas begint voor het eerst materiaaltechnische onderzoek, waarbij de grote beelden worden opgemeten en bestudeerd. Daaruit blijkt dat de beelden zijn samengesteld uit verschillende planken van 3 tot 7 cm dik, die stevig aan elkaar zijn verlijmd en daarna gebeeldhouwd. De hypothese is dat deze samengestelde blokken eik beter bestand zouden zijn tegen temperatuurschommelingen door de hitte van de haard, die in het verleden wel degelijk is gebruikt. De beelden bestaan dus grotendeels uit een samengesteld blok, met losse onderdelen als een scepter of zwaard, of een aangezet stuk voor een arm.

Karel en Ferdinand hebben allebei enkele afneembare onderdelen: het hoofd, de rechter arm en het rechterbeen met dijbeenstuk van het harnas zijn niet aan het beeld verlijmd.

In 2000 valt een stuk van de plafondbekleding naar beneden, het resultaat van besmetting met houtborende insecten. Na onderzoek blijken zowel actieve kleine houtworm (*Anobium punctatum*) als grote houtworm (*Xestobium rufovillosum*) aanwezig. Al gauw is duidelijk dat een volledige aanpak van het hele gebouw aan de orde is, de houtworm is over de verschillende verdiepingen van het gebouw verspreid. Bovendien is er vochtinsijpeling en klimatologische instabiliteit, die de renaissanceschouw en de bekleding in de schepenzaal bedreigen.

Het materiaal-technische onderzoek en de bouwysische studie, beide met aanbevelingen, liggen in 2002 op tafel. De opbouw, verankeringswijze en afwerking van de schouw in al haar onderdelen is grondig in kaart gebracht. Daarnaast is het schadebeeld volledig geïnventariseerd. De breuken, de lacunes en aantastingen door vocht en door houtborende insecten in kaart brengen, geeft inzicht in de graad van aantasting van de volledige schouw en de mogelijkheden en beperkingen van eventuele ontmanteling en heropbouw.

Bovendien worden de andere interieurelementen uit de schepenkamer van het Vrije aan detailonderzoek onderworpen. Een eikenhouten zitbank, de lambriseringen met verduretapijten en de eikenhouten lambrisering zijn nagezien op eventueel aanwezige aantastingen. Het vooronderzoek levert eveneens voldoende inzicht in de constructieve opbouw en uitwerking van deze elementen, met het oog op eventuele ontmanteling ervan tijdens de restauratie van de schouw.

Het bouwysisch vooronderzoek omvat hoofdzakelijk registraties, in en rond de schouw, in

de schepenkamer en in de erboven gelegen zolder. De relatieve vochtigheid, het vochtgehalte van de materialen en de bezoekersaantallen worden in correlatie gebracht met elkaar en met externe klimatologische factoren, om een totaalbeeld te krijgen hoe alles op elkaar inwerkt.

Zo kunnen conclusies worden getrokken in verband met isoleren van de schouw, zolder en schepenkamer in zijn geheel, de nood aan een performante klimaatbeheersing en het beheer van de bezoekersstromen.

Het restauratieplan

Het restauratiedossier is in twee delen opgesplitst. Het eerste deel is de aanpak van de zolder boven de schepenkamer, het tweede deel gaat over de restauratie van de schepenkamer, inclusief Keizer Karelschouw zelf. Er is weinig discussie omtrent de aanpak van de zolder, men veronderstelt dat de belangrijkste infecties van de schouw hun oorsprong in de zolderverdieping vinden. Aangezien het Landhuis van het Brugse Vrije als monument is beschermd, moet voor de werken een toestemming worden verkregen van de Vlaamse Gemeenschap. Tegelijk betekent het ook dat subsidiëring mogelijk is. Het aanvraagdossier voor de subsidiëring van de werken aan de zolderverdieping is in 2012 ingediend. Het wordt hetzelfde jaar ontvankelijk verklaard en op de wachtlijst van Onroerend Erfgoed geplaatst. Het premiebesluit voor deze restauratiefase wordt in 2018 door de bevoegde minister betekend.

Omwille van de complexiteit is de behandeling van de schepenkamer gesplitst in twee percelen: houtrestauratie en textielrestauratie. Het perceel houtrestauratie omvat alle werken voor restauratie van de schouw van het Brugse Vrije en de behandeling van het eikenhout in de schepenkamer. Het perceel textielrestauratie omvat alle werken voor de restauratie

van de wandtapijten en de vervanging van de textiele bekledingen.

Einde 2014 is daarvoor de subsidieaanvraag ingediend. Het is op de wachtlijst van Onroerend Erfgoed geplaatst en eind 2023 is het premiebesluit voor deze restauratiefase door de minister betekend.

Dat betekent dat de broodnodige behandeling van de schepenkamer en omliggende ruimtes na de zomer van 2024 van start kan gaan.

Op weg naar een gezonde Keizer Karelschouw

De houtsculptuur wordt ontmanteld: alle beelden, banderollen, wapenschilden, putti, emblemen, friezen, kooflijsten, plafondcasettes ..., worden uit de schouw genomen en in de schepenkamer gestapeld. Alle stukken worden grondig ontstof. Daarna gaan ze naar de speciaal daarvoor gebouwde bubbel in de Vierschaar. In die luchtdicht gemaakte ruimte, worden de houten onderdelen behandeld tegen de houtworm door anoxie. De bubbel wordt volledig zuurstofvrij gemaakt (een gelijkaardig volume gas wordt in de *bubbel* gepompt), waardoor de houtworm in al zijn fases afsterft. Daarna kunnen de onderdelen van de schouw terug op hun plaats, na eventuele herstellingen en een behandeling met microkristallijne was.

De houten lambrisering wordt ter plaatse behandeld met verhitting. Best een risicovolle operatie, waarbij gedurende 18 uur de volledige ruimte wordt opgewarmd tot 55°C!

De wandbespanning wordt volledig verwijderd, gewassen, gedesinfecteerd en hersteld. Bij het herplaatsen wordt gezorgd dat het textiel, de houten en stenen onderdelen elkaar niet raken, zodat condens niet opnieuw voor problemen zorgt. De vulling met paardenhaar van de zittingen van de banken wordt vervangen. Het paardenhaar is erg aantrekkelijk voor onge-

dierte, dus wordt het vervangen door kunststofvulling en polyether polstering. Ook de brandveiligheid wordt verhoogd, door de bekleding te vervangen door brandwerende stof.

Het belkoord wordt vervangen door een nieuw exemplaar met identieke vormgeving, opgebouwd uit viscose en katoen. Om het gewicht van de bronzen handgreep niet door het koord te laten opnemen, wordt voorzien in het inwoven van een roestvaste staalkabel in het koord.

Het originele (?) belkoord zal beperkt conserverend behandeld worden en in bewaring worden gegeven van Musea Brugge.

De restauratie van het Landhuis van 't Vrije wordt gesubsidieerd door de Vlaamse Gemeenschap, Agentschap Onroerend Erfgoed.

Het Landhuis van het Brugse Vrije is als monument beschermd sinds 25-03-1938 en beschermd stadsgezicht sinds 15-03-2017.

Benoit Delaey is stichtend lid van de vzw Gorduna, een vereniging van architecten werkzaam in conservatie en restauratie, die dit jaar zijn 10-jarig bestaan viert.

Meer lezen?

Devliegheer, Luc, Kunstpatrimonium van West-Vlaanderen, 10: De Keizer Karelschouw van het Brugse Vrije, Tielt 1987.

Devliegheer, Luc, De vijf vorstenbeelden van de Keizer Karel-schouw van het Brugse Vrije, Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis, 1998 [jg. 135], p. 131-141

Voormalig internaat Engels Klooster

5

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

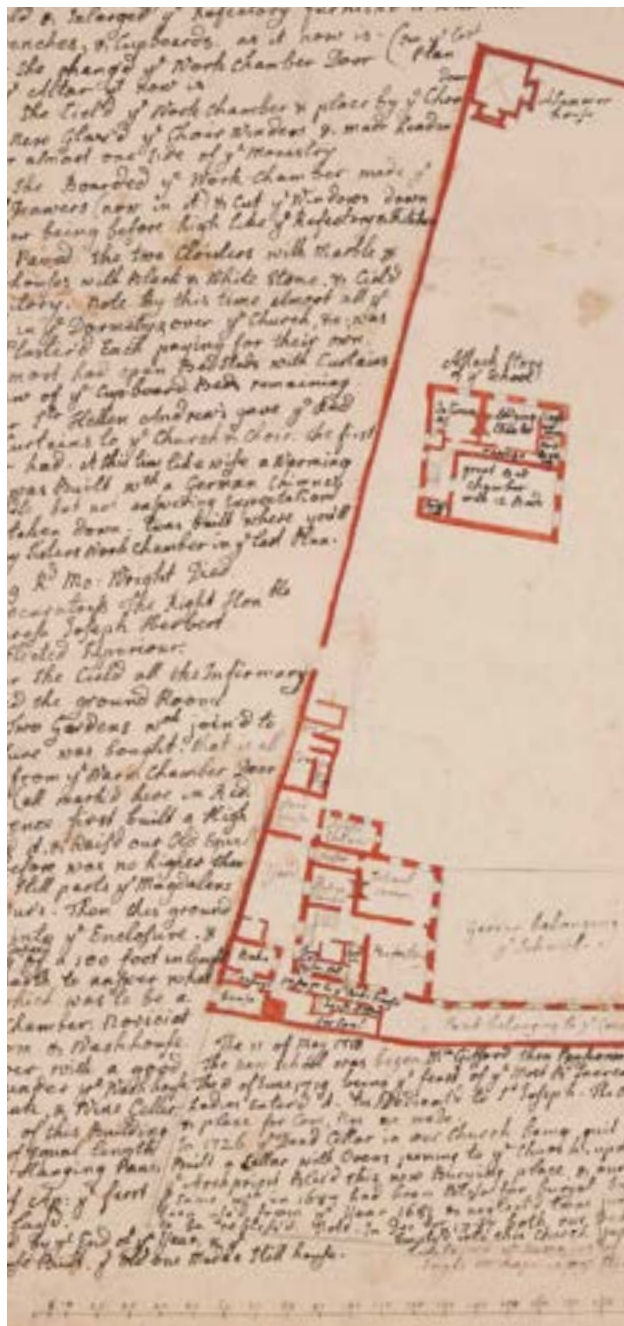
Met gids, geen reservatie
nodig

Carmersstraat 83 –
Speelmansstraat 4

De aanwezigheid van het Engels klooster in Brugge gaat terug tot 1629. In dat jaar komen vijf Engelse zusters van de Congregatie van Windesheim via Leuven naar Brugge om zich hier, "dichter" bij Engeland, te vestigen. Net zoals heel wat Engelse geestelijken waren ze hun thuisland ontvlucht voor het opkomende protestantisme. Ze verwerven het vermoedelijk 16de-eeuwse passantenhuis Nazareth, een huis met ommuurde boomgaard aan de Carmersstraat, en op 20 september 1629 wordt het klooster hier officieel gesticht. Op de kaart van Marcus Gerards uit 1562 is de site te zien net naast het klooster van Bethanië (opgeheven in 1784). In 1647 werd onder leiding van priorin Augustina Bedingfield de eerste steen gelegd voor een nieuw kloostergebouw.

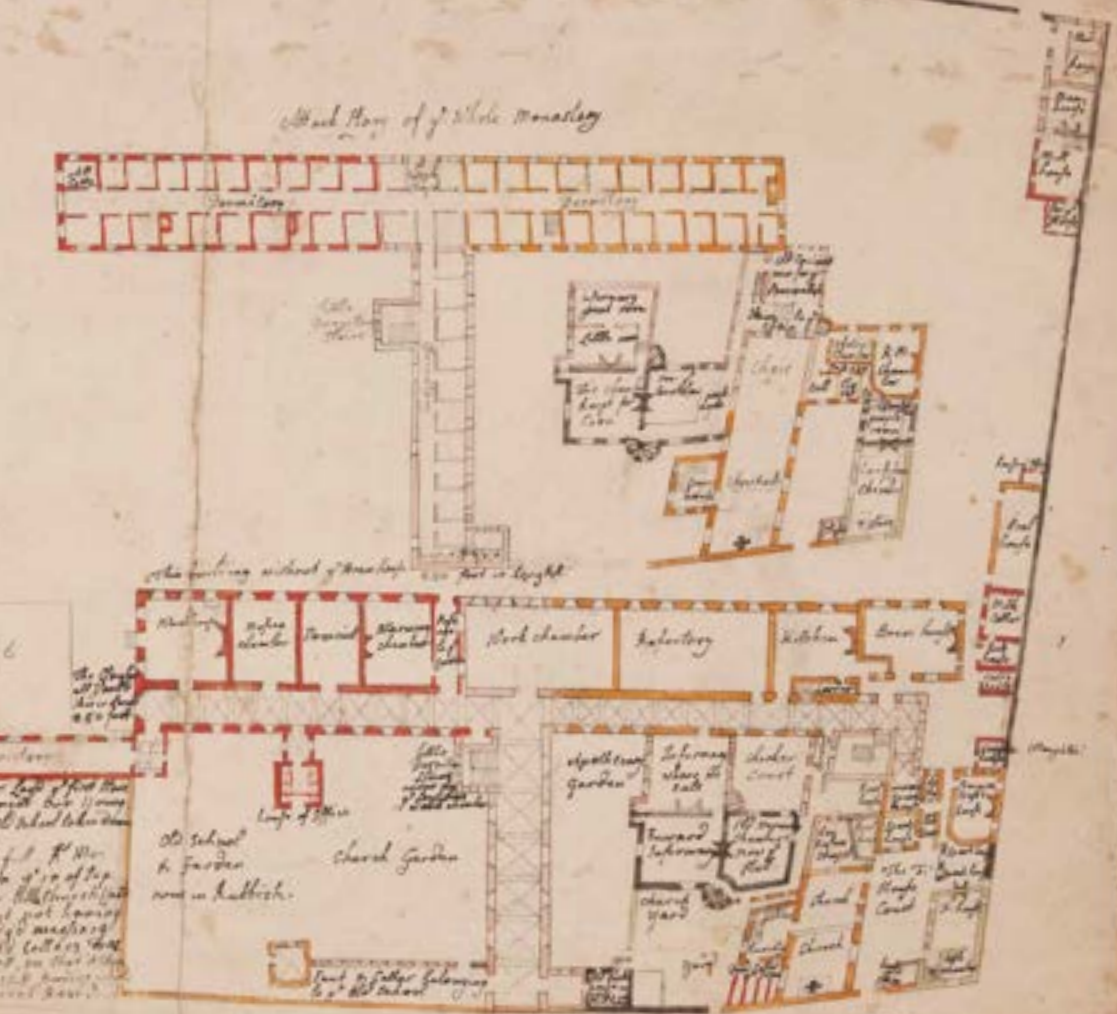
Binnen het klooster werd reeds in de 17de eeuw onderwijs georganiseerd: Britse meisjes van welgestelde families werden naar Brugge op kostschool gestuurd om een katholieke opvoeding te krijgen, iets wat in eigen land onmogelijk geworden was. De officiële voertaal was er Engels, pas in de 20ste eeuw werd er overgeschakeld op Frans.

Het pensionaat kent een gestage groei in de 18de eeuw. In 1718-1719 wordt een 'new school' opgetrokken op het westelijke deel van het terrein. De 'old school' ligt dan blijkbaar in puin ('in rubbish') en bevond zich ter plaatse van het koor van de huidige kerk. Het nieuwe schoolgebouw is duidelijk aangegeven op de opmerkelijke 18de-eeuwse tekeningen die in het Engels klooster bewaard worden: het is een tweelaags volume onder een dubbel zadeldak dat via een overdekte 'pant' of pandgang met het klooster verbonden is. Een deel van de aanpalende tuin werd afgebakend met een hek en op plan aangeduid als tuin voor de 'young ladies'. Binnen vinden we onder meer een refectory of eetzaal, een klas en een slaapzaal met twaalf bedden. Vanaf 1756 werden voor het eerst ook niet-Engelse meisjes aanvaard.

Over all this very good Ground as also over ye school,
house for Mrs. Looe in ye Garden.
All the ground & Building drawn with black is what ye Religious had at first Com.
The Father's House in Green was a Building which they came.
All the Building & enlargement of ground drawn with yellow was by R. Mo.
Augustine Bodinville.
All drawn with blue was by R. Mo. Mary Bonningfield
All the Building & enlargement of ground drawn with red was by
R. Mo. Lucy Herbert.

Black Plan of ye whole Monastery

Onder het Oostenrijkse bewind van Jozef II (begin jaren 1780) worden de louter beschouwende of "nutteloze" kloostergemeenschappen gevisieerd en afgeschaft. De aanwezigheid van de school redde het Engels klooster, de burens van het klooster van Bethanië hadden minder geluk.

Een tiental jaar later, in de naweeën van de Franse Revolutie (1794), werd de situatie onhoudbaar en vluchtten de zusters noodgedwongen naar Engeland. Acht jaar later, in 1802, konden ze reeds terugkeren en de school weer opstarten. Ook in de 19de eeuw blijft het aantal leerlingen groeien en wordt verdere uitbreiding noodzakelijk.

Na de aankoop van enkele huizen aan de Carmersstraat, naast het koor van de kerk, werd onder leiding van priorin Anne Thérèse Quick gestart met de bouw van de twee nieuwe internaatsvleugels die we bezoeken op Open Monumentenweekend. Een eerste volume werd opgericht op de plaats van de vroegere tuin en verbindingsgang van de bestaande school. Van dit gebouw, dat mede betaald werd door gulle schenkingen van een zekere Mr. d'Hansbeke, zijn geen bouwplannen bewaard gebleven en is de ontwerper onbekend. De gevels zijn uitgevoerd in ongeschilde baksteen met gevelopeningen onder segmentboog. De vensteromlijstingen en het fries onder de kroonlijst zijn uitgepleisterd. Het interieur kreeg een zeer rijkelijke aankleding in neobarokke stijl. Zo is de gang, die aansluit op de pandgang van de aanpalende kloostervleugel, overwelfd met gedecoreerde moerbogen op sierlijke consoles en kruisribgewelven. In de grootste ruimte op de gelijkvloerse verdieping, de voormalige eetzaal, zijn de plafonds versierd met gevleugelde putti en talloze florale motieven. Een monumentale, eiken trap leidt naar de 'dormitory' of slaapzaal op de eerste verdieping.

In 1855 volgde de tweede fase van de werken waarbij het bestaande schoolgebouw vervangen werd door het huidige gebouw in wit geschilderd pleisterwerk. Hier werden een groot klaslokaal, een werkruimte en vermoedelijk ook slaapzalen ondergebracht. Door het hele project kon het aantal leerlingen stijgen van 31 naar 50. Naast de leerlingen en zusters woonden nog tal van dienstboden, dienstknechten en inwonende leken op de site.

Zeer opmerkelijk is de bouw van de 'Chapel of the Children of Mary' in 1876. Deze neogotische kapel stond dwars op de eerste schoolvleugel uit 1853, in de huidige tuin, en is nog te zien op enkele foto's. Andere foto's tonen 'the verandah', een volledig beglaasde ruimte onder een koepel met gietijzeren structuur en ingevuld

met glas-in-lood. Beide zijn intussen verdwenen, vermoedelijk in 1973 gesloopt.

De fotoreeksen en prentkaarten uit het einde van de 19de en het begin van de 20ste eeuw geven een inzicht in het dagelijkse leven op de school. Ze tonen de schoolmeisjes in uniform, de gedekte tafels en banken, maar ook de gasverlichting in de eetzaal, de rijen houten schoolbanken in het klaslokaal en de slaapzaal die met houten wanden opgedeeld was in individuele 'chambrettes'. Elke leerling beschikte in haar chambrette over een bed, een klerkast, een wastafel met spiegel en lampetkan, een thonetstoel en een gordijn om alles af te kunnen sluiten. In de tuin werd getuinierd maar sinds 1900 ook al tennis of croquet gespeeld. Het lessenpakket is op dat moment erg gevarieerd: godsdienst, literatuur, Frans en Engels, wiskunde, geschiedenis, aardrijkskunde, biologie maar bijvoorbeeld ook huishoudkunde. Op vraag van de ouders zijn ook lessen Italiaans, Duits, muziek en tekenen mogelijk. Tijdens de vrije momenten moest men afwisselend de ene dag Engels praten, de andere dag Frans.

In 1911 volgde een nieuwe en laatste uitbreiding onder priorin Marie Stanislas Liefmans, de eerste Belgische priorin en dochter van de bekende brouwersfamilie uit Oudenaarde. Langsheen de tuinmuur van de Speelmansstraat staan op dat moment enkele vrij bescheiden bijgebouwen. De Brugse architect Alphonse De Pauw bouwt er een enorm volume in beaux-artsstijl van drie bouwlagen onder een mansardedak. Op de gelijkvloerse verdieping is een grote studiezaal voorzien en een 'salle de jeu', waar toneel en muziek gespeeld worden. De wanden zijn er tot circa ooghoogte betegeld met tegels in art nouveaustijl, de plafonds ook voorzien van gevleugelde engelenhoofden. In 16 kleine kamertjes kan men individueel oefenen op de piano. Op de verdiepingen liggen telkens twee slaapzalen die opgedeeld zijn in 'chambrettes', 30 kleinere op de eerste verdieping en 23 grotere op de tweede.

De vroegere slaapzaal in de aanpalende vleugel uit 1855 wordt op dat moment omgevormd tot klaslokalen en 'infirmérie'. Op de zolder wordt onder meer een tekenklas ingericht.

De periode begin jaren 1970 wordt een belangrijk kantelpunt. De school en het pensioonaat worden in 1972 gesloten en de zusters plooiën zich volledig terug op hun oorspronkelijke spirituele traditie. In 1973-1974 worden zowel de neogotische 'Chapel of the Children of Mary' als de schoolgebouwen uit 1911 gesloopt. Het enige wat nog rest van het indrukwekkende volume van De Pauw aan de Speelmansstraat is het gelijkvloerse deel van de straatgevel dat nu de tuinmuur vormt.

Het schoolgebouw uit 1853 wordt in dezelfde periode verbouwd tot gastenverblijf met op de eerste verdieping telkens kleine kamertjes met lavabo. In 2008 stopt men ook met het gastenverblijf en in 2009 wordt het gebouw verkocht aan de Vereniging Hemelsdaele/Sint-Leo, die het opnieuw als internaat in gebruik neemt. Door een terugval van het aantal internen wordt het eind 2019 opnieuw verkocht, ditmaal aan een particuliere eigenaar. Op dit moment worden beide schoolvleugels verbouwd tot een ruime woning met gastenkamers.

Deze site is beschermd monument en beschermd stadsgezicht sinds 22-09-1982.

Ezelpoort

6

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Op reservatie met gids

Ezelstraat 122

De Ezelpoort is gebouwd als onderdeel van de tweede omwalling van Brugge. De eerste omwalling van Brugge beslaat een kleiner gebied, de stadskern in de 12de eeuw, die hals-overkop moet versterkt worden in de nasleep van de moord op Karel de Goede in 1127. Galbert van Brugge beschrijft die werkzaamheden aan de eerste omwalling als een collectieve inspanning van alle Brugse bewoners, die enkele grachtgeulen graven, maar vooral een rij houten palen aanbrengen langs het traject Bakkersrei, Dijver, Groenerei, Sint-Annarei, Augustijnenrei, Smedenrei, Kapucijnenrei. De stadskern met de grafelijke Burg en de Oude Burg met de Sint-Salvatorskerk en een bewoond gebied ten noorden daarvan, wordt hierdoor beter verdedigbaar. Maar de stad groeit verder, waardoor tegen het einde van de 13de eeuw het stadsbestuur beslist om de stadsverdediging radiaal te verleggen. Zo ontstaan de Ezelpoort, Smedenpoort, Boeveriepoort, Katelijnepoort, Gentpoort, Kruispoort en het Dampoortcomplex. Deze keer een stedelijk initiatief, ontworpen en begeleid door gespecialiseerde aannemers en meester-metselaars, dus geen collectief inwoners-project zoals de eerste omwalling.

De poort verbindt het platteland van Sint-Pieters-op-de-Dijk met de stad, waar in de eerste omwalling deze toegang tot de stad zich aan de brugovergang tussen de Ezelpoort en de Sint-Jakobsstraat bevindt.

De Ezelpoort (in het Frans *Porte d'Ostende* en daardoor soms ook *Oostendse Poort* genoemd) is samen met de Smedenpoort getuige van een ouder type stadspoort. De poort staat letterlijk op het water, in tegenstelling tot de nog bestaande Kruis- en Gentpoort, die op de stadsoever staan. Het gebouw heeft een eenvoudig grondplan met een rechthoekig mid-dendeel met doorgang, geflankeerd door twee

afgeronde torens. Aan stadszijde stond een voorpoort, in de 18de eeuw wordt een wachtershuis tegen de noordelijke toren aangebouwd.

De eerste versie van de poort komt er tijdens de bouwcampagne van de tweede Brugse stadsomwalling uit 1297-1299, onder leiding van Willem Rynvisch. Deze poort is verdwenen, omdat bij de Vrede van Athis-sur-Orge (1305) Brugge het bevel krijgt alle stadspoorten te ontmantelen. Dit is een rechtstreeks gevolg van de Slag bij Kortrijk in 1302 en de gevechten bij Mons-en-Pévèle in 1304. De Franse koning Filips de Schone en Robrecht van Bethune, graaf van Vlaanderen, komen tot een akkoord waarbij de autonomie van het graafschap Vlaanderen bevestigd wordt, maar waarbij de Vlaamse steden heel wat herstelbelastingen en bijkomende gevolgen te verteren krijgen. Brugge, die in die zogenaamde Vlaamse Opstand prominent in beeld komt, krijgt onder meer de verplichting de stadspoorten af te breken en 3.000 Brugse inwoners worden ver-

plicht een strafbedevaart te maken (helemaal in het thema En Route!, al kan men die straf-tocht ook afkopen...).

Tegen 1328 is de poort afgebroken, om veertig jaar later, in 1369 opnieuw te worden opgetrokken. De opdracht gaat naar Jan Slabbaerd en Matthias Saghen om een nieuwe poort te bouwen naar het voorbeeld van de Smeden- en Boeveriepoort: midden het water van de twee grachten, met twee monumentale torens, een voorpoort met valbrug en een vaste brug. De vaste brug wordt door Jan van Oudenaerde (die de Gent-, Kruis- en Katelijnepoort ontwerpt) in 1385 herbouwd.

Op het stadsplan van Marcus Gheeraerts uit 1562 is het gotische poortgebouw met spitse torendaken en een houten ophaalbrug te zien. Het klokkentorentje met een klokje uit het Belfort wordt in 1677 toegevoegd aan de poort. Tijdens de Oostenrijkse periode (18de eeuw), wordt opnieuw verordend de stadspoorten af

te breken. Dat gebeurt gedeeltelijk voor de Ezelpoort: de imposante voorpoort aan stadszijde verdwijnt, en een wachtershuisje wordt aangebouwd. Dankzij tekeningen van Jan Frans Verbrugge, bewaard bij Musea Brugge, is het uitzicht van die periode bekend.

De in verval geraakte poort, waar in de 19de en begin 20ste eeuw een café is ondergebracht, lijkt een revival tegemoet te gaan met het ontwerp van architect Charles De Wulf (ca. 1897-1902). Hoge spitse torens, robuuste voorpoort, stevige ophaalbrug, de ideale (en geïdealiseerde) stadspoort lijkt in de maak. Maar het project wordt niet uitgevoerd, wellicht omdat andere ingrijpende bouwprojecten in de buurt worden gerealiseerd: de aanleg van het Kanaal Brugge-Zeebrugge staat op de planning, en daarvoor moet het gedeelte van de stadswallen ten Noorden van de Ezelpoort worden gedempt. Het classicistische octrooi-huisje (grosso modo waar de Nationale Bank ooit stond) heeft geen functie meer en wordt eveneens afgebroken, de Scheepsdalelaan wordt aangelegd en op de gedempte walgracht ontwerpt Hermann-Joseph Stübben in opdracht van de stad een nieuwe woonwijk voor de vele arbeiders en bedienden die in de haven zullen worden ingezet: het Stübbenkwartier.

Sinds de aanleg van de treinverbinding naar Blankenberge in 1863, die vanaf 1868 ook doorloopt tot Heist-aan-Zee, lopen er treinsporen

voor de Ezelpoort aan stadszijde. Aan het einde van de 19de eeuw is er ook een stoomtram doorheen de doorgang van de Ezelpoort, die de gasfabriek van Desclée (huidige site Electabel/Fluvius) van cokes voorziet en verder doorloopt tot aan Sint-Pieters-op-de-Dijk. Die tramsporen zijn nog te zien op oude foto's, net zoals het afsluithek voor de trein.

De broodnodige restauratie van de poort tussen 1991 en 1993, begeleid door architecten Jef Victoir en Hugo De Troyer uit Brussel, wordt uitgevoerd door Vandendorpe. Het gevelparement is volledig ontmanteld en opnieuw opgemetseld met herbruikt materiaal. De Doornikse kalkzandsteen is waar nodig vervangen door Massagis kalkzandsteen, de leien bedaking is vernieuwd, het 18de eeuwse wachtershuis, dat aan stadszijde tegen de noordelijke toren is aangebouwd, is volledig herbouwd.

De Ezelpoort is een gebouw dat grotendeels uit baksteen is opgetrokken. De zeldzame natuursteen blokken worden gebruikt als afwerking van muuropeningen, venster- en schietgaten, een doorlopende waterlijst, lateinen, dorpels en negblokken die de constructie definiëren en accentueren. Zowel aan stadszijde, tussen de ramen boven de poortopening, als aan veldzijde in de massieve baksteenmuur die uitkijkt op het 'omeland', zijn de verweerde sporen van een wapenschild in natuursteen te zien. Tot aan de Franse revolutie is het wapenschild van de regerende vorst er ingewerkt. In de poortdoorgang getuigen ijzeren scharnierduimen van de vroegere functie van dit gebouw. In de schuine sleuf van natuursteen in de doorgang paste ooit de sluitbalk van de dubbele houten stadspoort.

Binnenin de toren zijn nog steeds natuurstenen kruisribgewelven met versierde sluitstenen en schelpvormige gewelfvlakken van baksteen. De spiltrap van Doornikse kalksteen in de traptoren verraadt eeuwenlang gebruik. De eiken balken die het dakgebinte van de torens schragen, zijn grotendeels 17de eeuws.

Anima Eterna Brugge

Sinds 2010 is de Ezelpoort de administratieve zetel van Anima Eterna Brugge, het orkest dat is opgericht door Jos Van Immerseel. Dit muziekgezelschap is sinds 2003 het huisorkest van het Concertgebouw. Het nieuwe leven van de Ezelpoort draait dus helemaal om klassiek – elke dag, het hele jaar lang! Het classicistische repertoire heeft daarbij een voetje voor.

Met Anima Eterna wil het orkest zo dicht mogelijk bij de klassieke meesters komen. Daarom gaan ze steeds uit van een bezetting, instrumenten en speeltechnieken zoals de componist die heeft gekend. Het orkest werkt als een teletijdmachine en is met zijn consequente aanpak en vertolkingen van zowel recent als ouder repertoire wereldwijd bekend.

Zo is de Ezelpoort de thuisbasis van het orkest, dat de wereld rondreist een enthousiaste ambassadeur voor zijn thuisstad.

Een verrassende installatie in de westelijke toren

Het Jan Guilinizwembad, even verderop in de Christus Koningwijk, en de Ezelpoort zijn verbaasd genoeg met elkaar verbonden. 't Stil Ende moet dienst doen als waterreservoir voor het nieuwe zwembad dat in 1930 opent. Of dat is toch de bedoeling, want niet alles verloopt vlot. De pompinstallatie met filter heeft te weinig debiet, waardoor er niet voldoende druk is om het water te kunnen gebruiken voor de douches en de baden, maar wel om het zwembad te vullen. Zwemmen gebeurt dus in gefilterd water van 't Stil Ende, douchen en een bad nemen kan de eerste jaren dat het zwembad wordt gebruikt, enkel met stadswater. Dat wordt in 1932 opgelost: alle water in Guilini is dan afkomstig uit 't Stil Ende, wat tegen 1950 is stopgezet. Restanten van de pompinstallatie in de Ezelpoort zijn nog te zien op het gelijkvloers in de westelijke toren. Van de vergaarbakken boven in beide torens is niets meer te zien. Aan de kant van de Filips de Goedelaan, net boven het wateroppervlak, is nog een restant te zien van een buis die vertrok richting de overdekte zwemkom.

De Ezelpoort is beschermd als monument sinds 05-12-1962, daarnaast maakt het deel uit van het beschermd stads- of dorpsgezicht, intrinsiek Brugse geplantsoeneerde stadsomwalling sinds 20-01-2016.

Hotel Goezeput

7

Goezeputstraat 29

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Geen reservatie nodig,
gids beschikbaar

De Goezeputstraat begint hoog aan de Heilige-Geeststraat, maar loopt nadien sterk af richting Oost- en Westmeers. De oudste naamgeving spreekt van de Vuldersstraat bi Sint-Salvators om verwarring met die andere Vuldersstraat in de Langestraat tegen te gaan. Eind 14de eeuw kreeg de straat verschillende namen. Het deel tussen de Heilige-Geeststraat en de Oostmeers werd Lange Heilige Geeststraat genoemd, terwijl het stuk tussen de twee meersstraten Ten Goezepitte of Goesepitstrate werd genoemd. De vele Heilige Geeststraten verwezen naar het Heilige-Geesthuis ('tshelig geest huus) dat hier sinds de 13de eeuw stond. Deze stedelijke instelling van franciscaner broeders verzorgde zieke behoeftigen thuis. In de 14de eeuw fuseerde het Heilige-Geesthuis met het ziekenhuis van Onze-Lieve-Vrouw van de Potterie en verhuisde later naar de Potterierei.

Ondertussen waren enkele zusters franciscanessen verhuisd naar een woning nabij de hoek met de Oostmeers, die hen in 1319 was geschonken door de kapelaan van de Sint-Salvatorskerk. Ook zij verzorgden zieken thuis en werden Heilige Geestzusters genoemd, hoewel er geen directe link was met hun mannelijke bureu. Rond 1387 richtten deze zusters een 'nieuw klooster' op. In 1520 namen ze waarschijnlijk een eigen kapel in gebruik en kregen ze toestemming om het allerheiligste te bewaren.

Vanaf 1556 wordt de naam 'Ten Goesepitte' aan de ganse straat gegeven. Tijdens de godsdiensttroebelen werden de zusters verjaagd. Het Heilige-Geesthuis werd bij het Sint-Janshospitaal gevoegd en als pesthuis ingericht. Rond 1620 keerden de zusters terug, maar de gebouwen waren zo beschadigd dat grote delen van het klooster heropgebouwd moesten worden.

In 1788 verhuisden de zusters naar het leegstaande klooster van de jacobinessen in de gelijknamige straat. De kloostergebouwen in de Goezeputstraat werden in 1792 genationaliseerd en verkocht, gesloopt en opnieuw verkaveld en verbouwd (zie huis 't Paepegajken, OMD 2018).

In de Franse tijd dacht men in de naam een 'goose' of 'gans' te ontwaren en vertaalde men als Rue Puits aux Oies. De etymologisch origine blijft onduidelijk, de een ziet er een huisnaam in, terwijl anderen uitgaan van een betekenis van een laag gelegen stuk land, een 'putte' met 'groeze'; jong kruid.

Stadsboerderij en fort Verstrate

In de late 16de eeuw stonden er ten westen van het franciscanessenklooster tot aan de hoek met Oostmeers meerdere huizen. Dankzij de registers van de zestendeelen kennen we de eigenaars en de evolutie van deze percelen vanaf 1580.

Goezeputstraat 29 heeft blijkbaar een rijke geschiedenis van samenvoegen, splitsen, bouwen, verbouwen en slopen van verschillende huizen. In 1602 werden het huis van de erfgenamen van Philips Planteyt, vermoedelijk een geelgieter van de Sint-Donaaskerk, en het huis van Michiel de Meestre samenge-

voegd met het huis van Hubrecht Hallincx. De eerste twee huizen werden gesloopt en dienden als erf voor het resterende huis. Tussen 1580 en 1600 wisselde dit gebouw met het ruime erf meerdere keren van eigenaar.

Vanaf 1629 werd het huis bij het hoekhuis gevoegd. De woning op de hoek was al minstens sinds 1580 eigendom van de familie Van de Voorde. Cornelius van de Voorde was tot zijn overlijden in 1593 lid van het Broederschap van Onze-Lieve-Vrouwe van den drogen boom, waar rijkdom en aanzien de voornaamste voorwaarden waren tot lidmaatschap. Zijn kleinzoon Frans van de Voorde de jonge verbouwde de samengevoegde huizen waarschijnlijk

grondig. Bij de aankoop werden immers nieuwe dienstbaarheden gevestigd op de grens met de oostelijke buur. Frans liet de waterloop aan de oostzijde overwelden en een muur metselen waarop een toilet en mestput kwamen. Buurman Eghels mocht zijn wijngaard tegen de gemeenschappelijke muur leiden, zolang de ramen van het huis niet verduisterd werden.

In 1706 werd het domein verkocht aan Jacques de Schietere de Damhouder, heer van Tillegem. De vrederechter verkocht later de eigendom van zijn nazaat, Hubert Philippe Alexius de Baillij, kanunnik van de voormalige kathedrale kerk van Sint-Donaas, aan Jacques Moke. De aankoop omvatte huis met *alle toebehoren van stallingen, remysen, hovingen en verdere aanhangsels*.

In 1818 kocht Willem Verstrate het domein dat naast een stokerij, ook een grote boerderij inhield, met een rosmolen, verschillende stallen en 64 koeien. Willem, een jeneverstoker uit Schiedam, runde de stokerij waarschijnlijk niet lang, want in 1835 werd deze niet meer vermeld. Rond 1825 bouwde Willem een arbeidersbeluik juist achter de woning, in Oostmeers. Het 'fort Verstrate' werd rond 1850 uitgebreid tot zo'n 20 huisjes, met een gemiddelde grondoppervlakte van 20 m². Bij de erfenisverdeling in 1853 werd zijn zoon Edmond Verstrate de nieuwe eigenaar van het fort en de huizen aan de Goezeputstraat. Edmond was onderpastoor in Staden en later pastoor in Booitshoeke. Het fort werd vanwege choleraepidemieën tijdelijk gesloten, maar na aanpassingen in 1854 kon de pastoor het weer bewoonbaar laten verklaren. Na zijn overlijden in 1873 erfde kaarsenmaker Albert Verstrate-Declercq het domein. Een decennium later voerde Albert een aantal wijzigingen door. De ommuurde tuin en de lage aanbouw links van het hoofdgebouw aan de Goezeput werden afgesplitst en verkocht. De nieuwe eigenaars, J. Vandenberghede Reyghere, bouwden op de nieuwe rooilijn in 1886 twee

huizen, de huidige nr. 25 en 27. Achter nr. 27 bevindt zich nog steeds een 17de-eeuws gebouw dat op de bouwaanvraag is getekend. Rond dezelfde tijd liet Albert Verstrate-Declercq het werkmansfort slopen en bouwde er in 1887 een zondagschool voor de Sint-Salvatorparochie, een voorloper van het huidige Meersenhuis in de Oostmeers.

Restauratie

Goezeputstraat 29 oogt vanaf de straat als een monolithisch hoekgebouw van 20 bij 14,5 meter. Het bakstenen gebouw heeft twee bouwlagen onder een gecombineerd zadeldak. Het linkerdeel valt op door de blinde gevels en de uitspringende schoorsteenschacht tegen de linker zijgevel. De voorgevel heeft symmetrisch geplaatste vensters in vijf traveeën, met centraal een hardstenen deuromlijsting uit de 18e eeuw en een stenen dakkapel erboven. De ramen zijn Brugse schuiframen van rond 1800. De rococodeur dateert van 1941. De rechtergevel heeft nauwelijks ramen. Van de twee monumentale schoorstenen is er nog maar één intact. De achtergevel heeft drie ramen onder een afgewolfd dak met een centraal dakvenster.

Het gebouw heeft een L-vormig grondplan, met een diephuis langs de Oostmeers en een aansluitende vleugel aan de Goezeput. Daarnaast is er een verspringend volume met een blinde puntgevel. Binnenin is het gebouw vaak verbouwd. De oudste bouwphase dateert waarschijnlijk uit de 17e eeuw, te zien aan de verhoudingen en afwerking van de moer- en kinderbalken. In de 18e eeuw werd het pand aangepast aan de smaak van die tijd, met stucwerk op muren, plafonds en schoorstenen. In de jaren 1940 vond de laatste grote verbouwing plaats, waarbij de hal zijn huidige uiterlijk kreeg met een trap en vleugeldeuren, en elders verlaagde plafonds en rolluiken werden aangebracht.

Vanaf de jaren 1980 werd het pand als hotel gebruikt. De huidige renovaties richten zich op de volledige herinrichting en verbetering van de hotelfunctie. Tijdens de ontmantelingswerken kwamen 18e-eeuwse afwerkingen tevoorschijn achter gyproc en andere stijlwallen en plafonds. Opmerkelijk is het 18e-eeuwse stucwerk in de meest linkse travee aan de Goezeputstraat. Op de begane grond wordt het stucwerk behouden, terwijl het plafond en de schouw in de kamer erboven worden geres-taureerd met stadstoelage. Aanvankelijk was deze kamer nogal asymmetrisch, met een scheve muur aan de straatzijde. In de 18e eeuw heeft men deze kamer omgevormd tot een regelmatige, quasi symmetrische kamer met uitzicht op de tuin. De centrale schouw is opgebouwd in drie delen, met een houten haardmantel onder een volledig in stuc uitgewerkte schouwboezem. De moerbalken hebben lijstwerk en de vlakke zones zijn versierd met lijsten. Florale schilderijen op de wallen worden bewaard achter de voorzetwallen.

Ook andere blootgelegde interieurelementen worden behouden, maar verdwijnen weer achter verlaagde plafonds en voorzetwallen in de hotelkamers. De renovatie van de buiten-gevels krijgt veel aandacht. Met stadstoelage zijn gebreken aangepakt (barsten gerepareerd, metselwerk hersteld, etc.) en wordt de gevel in een historische kleur geschilderd, gebaseerd op teruggevonden verflagen. De vensters kregen nieuwe dorpels van Boomse tegels, de meeste ramen zijn geres-taureerd en voorzien van isolerende achterzetbeglazing. Alleen de ramen in de achtergevel zijn vanwege hun slechte toestand vervangen naar historisch model.

Meer lezen?

SAB, Klerken van de Vierschaar, OLV/0755, 756, 757, 758 en 542.

L., L. & S. VERSLUYS, Welkom in de Goezeputstraat 23, onuitgegeven studie.

B. JANSSENS DE BISTHOVEN, 'De conceptionisten te Brugge 1637-1832', in: Handelingen van het Genootschap voor geschiedenis.

A. SCHOUTEET, De straatnamen van Brugge, Brugge, 1977, p.70.

'Huis 't Paepegaijken, voorheen deel van het Heilig-Geestgasthuis', in: Brochure. Open monumentendagen, Brugge, 2018

A DEWITTE, 'Koper in de Brugse Sint-Donaaskerk', Biekorf, jg 79, 1979, pp. 137-141.

Erfgoedforum vzw, Oostmeers, het werkmansfort "Verstraete", het Meersenhuis,

<https://www.erfgoedforumbrugge.be/OUDESITE/Oostmeers,werkmansfortVerstraete,Meersenhuis,Samenvatting.html>

Architectenwoning Ivan Claeys

8

Grote Moerstraat 57

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Op reservatie met gids

Ivan Claeys

Ivan Claeys wordt in 1934 geboren in Heist als zoon van een bankdirecteur. Hij studeert in het iconische jaar 1958 af als architect aan het Hoger Instituut Sint-Lucas te Gent en laat zich inspireren door Mies van der Rohe, Philip Johnson, Richard Neutra en Oscar Niemeyer. Na een stage bij Pierre Vago in Parijs (1959-1960) werkt hij achtereenvolgens bij architecten E. Claus te Oostduinkerke (1960), Jozef Lantsoght (1961) en Arthur Degeyter in Brugge (tot 1965). In deze periode maakt hij tal van ontwerpen voor woningen en kerken.

Van 1966 tot 1999 is hij als leraar verbonden aan de opleiding assistent architect van het toenmalige RIHO te Sint-Michiels. Het lesgeven combineert Claeys met een praktijk als zelfstandig architect, waarbij hij regelmatig samenwerkt met collega's als Hendrik Scherpereel en Eugeen Vanassche. Binnen de vele huizen die hij ontwerpt, is een bijzonder project de realisatie van een twintigtal modernistische prefab woningen in samenwerking met aannemer Habitat. Voor zijn werk ontvangt hij verschillende prijzen zoals een tweede plaats bij de Internationale Prijs voor Architectuur van het Nationaal Instituut voor de Huisvesting (categorie eengezinswoningen, 1969) en een Internationale prijs voor Architectuur van Eternit (1985).

Nadat hij stopt met lesgeven, volgen nog enkele bouwprojecten voor kennissen en familie. Vandaag is hij nog steeds aan het werk in het atelier van zijn architectenwoning maar dan vooral aan zijn geometrische houten sculpturen.

Via zijn collega's bij het architectenbureau van Arthur Degeyter komt Ivan Claeys in 1968 voor de bouw van zijn eigen woning met atelier terecht in de Grote Moerstraat. De bouwgrond is rustig gelegen en sluit door de vele bomen aan bij de groene, bosrijke omgeving. Het was een straat waar eind jaren 1950 en gedurende de jaren 1960 volop villa's gebouwd werden door onder andere Arthur Degeyter, de familie Van Oyen, Carlos Creyten en Axel Ghysaert. Twee huizen verder, op nr. 61, woonde bijvoorbeeld kunstenaar Arno Brys in een woning van de hand van Jan Tanghe.

Het ontwerpen van een eigen woning is voor een architect vaak de ultieme opdracht waar hij zijn visie het meest doorgedreven en tot in

de kleinste details kan uitvoeren. In eerste instantie had Claeys een volledig gelijkvloers ontwerp voor ogen. Gecharmeerd door het bosrijk perceel wijzigde hij het concept: om de impact op de mooie omgeving zo beperkt mogelijk te houden werd gekozen voor een zo compact mogelijke footprint en volume en een inplanting dicht tegen de straat. Het resultaat is een afgeplatte kubus waarin alles op twee niveaus in plaats van één verdieping georganiseerd wordt.

Uitgangspunt voor de grondplannen en de constructie is een regelmatig raster met binnenmaten 4m80 op 4m80, een veelvoud van 1m20. De vierkante verdiepingsplattegronden (buitenmaten 15m20 op 15m20) worden op die manier

verdeeld in 9 gelijke vierkanten. Dit raster wordt driedimensionaal vertaald in een betonnen skeletstructuur die zeer bewust zichtbaar gelaten wordt: in de buitengevels is de betonstructuur opgevuld met schrijnwerk of contrasterende vlakken in rood metselwerk en ook binnen worden de ruimtes geritmeerd door de betonnen kolommen en balken in de plafonds.

De straatgevel (de oostzijde van de woning) is zeer gesloten en introvert. Een bakstenen tuinmuur leidt de bezoeker naar de zone voor de inkom, die uit het strakke basisvolume gesneden is: het is een plaats waar binnen- en buitenomgeving elkaar overlappen. Ivan Claeys maakte optimaal gebruik van het feit dat de tuin een veertigtal centimeter hoger ligt dan het straatniveau. Door licht te dalen naar de inkom toe, betreedt men de woning op een vloerniveau circa 70cm onder de tuin. Zonder dat men het van op straat kon vermoeden, komt men zo als het ware in een sous-sol terecht. In het iets lagere atelier (2m20 vrije hoogte) ontstaat daardoor een zeer intieme en aangename werkomgeving waarbij men in zithouding net over de groene en mosrijke tuinbodem heen kijkt. Aanvankelijk was het atelier compacter en enkel gericht naar het voorste deel van de tuin, later werd het atelier naar achter toe uitgebreid. Het centrale vierkant van het grondplan is op beide verdiepingen

ontworpen als een massieve blok in wit geschilderd metselwerk: naast de traphal vinden we er beneden toilet, technische ruimte en vestiaire en boven badkamer, toilet en keukenwand.

De woon- en slaapruidtes voor het gezin met twee kinderen bevinden zich volledig boven. Het grondplan is er, op de centrale kern en de drie slaapkamers aan de noordzijde na, helemaal open. De zuidelijke en westelijke gevels zijn er volledig beglaasd en bieden door de hogere ligging een panoramisch zicht op de tuin en het bos. Diametraal ten opzichte van de inkomruimte beneden, is hier een tweede, quasi even grote insnijding gemaakt voor een overdekt terras. Zoals vaak in de modernistische architectuur uit deze periode is er een zeer sterke connectie tussen binnen en buiten. Het originele, donkerbruine schrijnwerk is nog steeds aanwezig, het interieur zeer sober met witte muren en plafonds. Slaapkamers en gang zijn afgescheiden met kastenwanden en lichte,

met textiel beklede schuifdeuren. De indeling van de kamers kon gewijzigd worden in functie van de gezinssamenstelling.

Vanuit het rastersysteem van de woning vertrekken lage tuinmuren die als tentakels verschillende zones van de tuin afbakenen. Hun afmetingen zijn afgestemd op het grid van de woning en hun geringe hoogte (afgestemd op de betonnen constructie) zorgt er voor dat het uitzicht van in de leefruimte onbelemmerd blijft. Om de sfeer van het bos zo veel mogelijk te vrijwaren, werd slechts één van deze buitenkamers als tuin aangelegd. In het overige deel van de tuin wordt de bosvegetatie zo vrij mogelijk gelaten.

In de Brugse deelgemeenten, vaak verscholen in het groen, vinden we verschillende opmerkelijke woningen terug uit de periode van eind jaren 1950 tot de jaren 1970. Ze worden gekenmerkt door een zeer strakke en minimalistische

lijnvoering en planopbouw, een grote soberheid in materialen en het streven naar een grote connectie tussen interieur en exterieur. We klasseren ze vandaag onder de noemer modernisme. Zelf omschrijft Ivan Claeys zijn werk als een zoektocht naar eenvoud en geometrie.

Centrale Begraafplaats

9

Kleine Kerkhofstraat 62

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Vrij bezoek, drie thematische
wandelingen onder begeleiding
van een gids op reservatie

Een begraafplaats wordt in de gewone omgangstaal doorgaans een "kerkhof" genoemd. Oorspronkelijk was een "kerkhof" een hof rond een kerk, waar de doden werden begraven. Dit komt nog wel voor in dorpen en kleine gemeenten, maar in steden is dit zelden het geval.

Het verbreken van de band tussen kerk en kerkhof gaat terug op het edict van 26 juni 1774 van de Oostenrijkse keizer Jozef II. Omwille van het gevaar voor de openbare gezondheid en hygiëne verbood hij begraven in of rond kerken. Steden moesten begraafplaatsen buiten de stadsmuren aanleggen. Zo heeft Brugge al meer dan 200 jaar de centrale begraafplaats op Steenbrugge-Assebroek. De lagere geestelijkheid negeerde dit aanvankelijk omdat ze een bron van inkomsten verloren. De bepalingen rond het begraven buiten de stad geraakten in ongebruik, maar een decreet van Napoleon van 12 juni 1804 voerde ze opnieuw en definitief in.

Geschiedenis

Voor de aanleg van de Brugse begraafplaats werd grond aangekocht van het Sint-Trudo-klooster in Assebroek. Aanvankelijk had men het smalend over het 'Rapestik', de oude benaming van het stuk land. Op 13 februari 1787 werd de eerste persoon op de nieuwe begraafplaats begraven: een Engelsman die op de Woensdagmarkt woonde.

Vanaf 1810 werden alle Bruggelingen er begraven. Uit dat jaar dateert ook het poortgebouw, aanvankelijk met kapel en woningen voor de kapelaan en de grafmaker. Een gedenkplaats in de koetsdoorgang getuigt nog daarvan.

De graven waren gerangschikt volgens sociale klasse, met de hoogste klasse bij het kruis. Gegoede families kochten grond met een 25-jarige of eeuwigdurende vergunning, terwijl de graven van armen na vijf jaar werden ontruimd. Van bij de aanleg was het terrein

ingedeeld volgens een strak geometrisch assenstelsel met brede hoofddreven en symmetrisch voortgezette dwarsassen. De centrale gang, met het Calvariekruis aan het einde, vormde de erelaan.

In 1841 blijkt een eerste uitbreiding noodzakelijk. Het kerkhof is dan 2 ha groot. Er wordt aan de oostkant, achter de calvarie, een oppervlakte van circa 1 ha en 24 a bijgevoegd. Op dit nieuwe stuk komen speciale percelen voor de religieuze orden, onder meer jezuïeten en begijnhofzusters. Daarnaast blijft een deel beschikbaar voor niet-katholieken, hoofdzakelijk anglicanen, afkomstig van de Engelse kolonie in Brugge. Een stuk niet gewijde grond is gereserveerd voor ongelovigen.

In 1864 volgde een tweede uitbreiding naar het zuiden, met de bouw van de neogotische kapel van het kapittel van de Sint-Salvators-kathedraal, ontworpen door Jean-Baptiste Bethune, voor de kanunniken en later ook de bisschoppen. Na de Eerste Wereldoorlog, in 1919, werd de begraafplaats opnieuw uitgebreid voor oorlogsslachtoffers en oud-strijders, inclusief Duitse soldaten.

Momenteel beslaat de begraafplaats een oppervlakte van 12 hectare. In 1979 werd een columbarium gebouwd en een strooiweide aangelegd. Sinds de uitbreiding van het stadsgebied door de fusie, werd de nieuwe algemene begraafplaats "Parkbegravingplaats Blauwe Toren" met een crematorium in gebruik genomen. Begrafenissen blijven echter mogelijk op Assebroek en graftekens van vervallen grondvergunningen kunnen worden overgenomen.

De wet van 20 juli 1971 op de begraafplaatsen schafte de 'altijddurende grafconcessies' af, waardoor grondconcessies die meer dan 50 jaar geleden waren verleend, vervielen indien geen hernieuwing van de aanvraag werd ingediend. Hierdoor werden de niet weggenomen graftekens en eventuele grafkelders eigendom van de gemeente en vaak gesloopt. Dit leidde

tot de oprichting van de 'Brugse Stedelijke Commissie voor Graftekens' in 1978 (!!), die zorgde voor de redding en restauratie van merkwaardige monumenten en de oprichting van een lapidarium.

Onder de impuls van de Commissie wordt in 1983 tegen de westmuur, in het Engelse gedeelte, een lapidarium voor het opstellen van oude zerken of bewaarde fragmenten, ingeplant. Het ontwerp van architect Johan Bellaert, krijgt in 1984 de Baksteenprijs voor Architectuur.

In 1979 en 1996 werden columbaria met strooiweide en urnezandgraven aangelegd in het oostelijk en zuidelijk gedeelte. Het meest interessante is dat uit 1996 naar een ontwerp van Marc Meulemeester van de Stedelijke Gebouwendienst dat is opgevat als schakelelementen rond een wandelgang.

Graftekens

Graftekens en begraafplaatsen hebben altijd een belangrijk aspect van het kunstbezit gevormd. Dit geldt ook voor het 19de-eeuwse funeraire patrimonium, dat niet alleen een waardevolle getuige van zijn tijd is, maar ook een eigen esthetische waarde heeft. Achter elk grafmonument zit een eigen verhaal, het verhaal van de overledene zelf, maar evenzeer het verhaal tot de verwezenlijking van het grafteken door familie, vrienden of verenigingen. Menig grafteken kwam tot stand door keuze uit de vele graftekencatalogi. Andere zijn specifiek ontworpen en/of uitgevoerd door gerenommeerde architecten, beeldhouwers ... Naast traditionele materialen zoals gietijzeren kruisen, zerken in natuursteen vinden we ook toepassing van smeedwerk, beton en mozaïek. Er werden uiteenlopende technieken toegepast, van steenbewerking en bronsgieten tot wand- en paneelschilderkunst en glas-in-lood.

Vooral de grafkapellen zijn vaak totaalkunstwerken waarin architectuur, plastische kunst en verschillende vormen van toegepaste kunst geïntegreerd zijn.

Alle architectuurstijlen uit de 19de en 20ste eeuw zijn vertegenwoordigd op de begraafplaats. Vaak zijn zelfs elementen uit bijvoorbeeld het neoclassicisme vermengd met gotische elementen tot eclectische creaties. Ook typologisch onderscheiden de graftekens zich. Naast de grote types zerken, grafplaten, kruisen en kapellen, zijn er ook meer stijlgebonden types, zoals (neo)classicistische obelisksen, tombes, sarcophagen, zuilen, steles en urnen of neogotische lijkstervormige monumenten of pinakelvormige gedenktekens.

De oudste graftekens (begin 19de eeuw) zijn vaak in neoclassicistische stijl, waarbij elementen uit de klassieke oudheid worden ontleend. Deze stijl wordt tot in de 20ste eeuw toegepast. Een zeer mooi voorbeeld hiervan is de kleine privé-kerk van de familie Lebailly (V2/11) en uitzonderlijk waardevol is het witstenen grafteken van de beeldhouwersfamilie Pickery (V9/11). Enkele merkwaardige voorbeelden van dergelijke graftekens zijn: de Calvarie (1852) die de centrale hoofddreef domineert met de drie flankerende portieken (V1/65 en V2), de sarcofaag van Generaal-Majoor Ferdinand D'hauw (1830, V1/13), de portieken van de musici Jean-François en Louis-François Ancot (1848, V3/7 en 1836/V5/27), de obelisk van architect Pierre Buyck (1877, V13/13) en de hoge obelisk van de geneesheren Isaac-Joseph De Meyer (1861, V15/1) en Désiré-Joseph De Meyer (1926, V15/1).

Voorbeelden van neogotische realisaties zijn onder meer: de slanke, hoge pinakel van Eugenius De Keersgieter (1852, V4/2), het grafteken van de priesters Carolus en Joannes Van Westerveldt (1835, V5/16), de witstenen stele van priester Edouard Campe (1875, V1/42), het gerestaureerde pinakelvormig grafteken van Jacques De Mersseman (1856, V18/22) en het monumentale grafteken van Guido Gezelle (1906, V12/19).

Het grafteken van de familie Sabbe, opgericht rond de eeuwwisseling voor de jong gestorven zoon Herman, gebeeldhouwd door Gustaaf Pickery is als een romantische sculptuur uitgewerkt. Daarnaast zijn nog talrijke graftekens die verwijzen naar de art-decostijl, bijvoorbeeld het grafteken van Théo Raison (1937, V13/24), en het modernisme.

Engels gedeelte

Rechts van de hoofddreef (in de vakken 10 en 11) liggen meer dan tweehonderd Engelse inwoners van Brugge begraven. Het zijn vooral anglicanen die hier terug te vinden zijn. Katholieke Engelsen werden immers tussen de Bruggelingen begraven.

Symboliek

Specifiek voor de funeraire kunst is er een grote verscheidenheid aan symbolen die aansluiten bij verschillende stromingen binnen de christelijke kunst (zoals kruisen, heiligenbeelden en symbolische bloemen). Sommige motieven grijpen terug op de klassieke oudheid (zoals toortsen, zandlopers en afgeknotte zuilen), terwijl andere relatief nieuw zijn (zoals papaverbloemen en klimop).

Opschriften zoals R.I.P. (Requiescat in Pace, hij/zij ruste in vrede), D.O.M. (Deo Optimo Maximo, aan de beste en grootste God), evenals bijbelteksten, poëzie en andere inscripties, worden bijna altijd kalligrafisch uitgevoerd. Op 19de-eeuwse graven vindt men bovendien vaak een keur aan heraldische motieven.

Landschappelijk aspect

Het karakter van de centrale begraafplaats wordt bepaald door de harmonie tussen natuur, architecturale elementen en graftekens. Dit creëert een landschappelijk geheel, dat door de rijke beplanting een parkkarakter krijgt. Een oase van rust en meditatie binnen de stedelijke omgeving.

Kenmerkend zijn het 19de-eeuwse poortgebouw, de afsluitingsmuur die het besloten karakter benadrukt, en prominente elementen zoals de calvarie, het lapidarium en de grafkapel van de Sint-Salvatorskathedraal. Samen met de variëteit aan graven zorgt de aanwezige flora, bestaande uit hoogstammige bomen en ondergroei, voor een versterkend samenspel.

Door de jaren heen zijn er beuken, essen, linden, esdoorns, berken en lijsterbessen aangeplant. In het oudste gedeelte geven de reusachtige rode beuken de begraafplaats een uniek karakter. Deze bomen vertonen tekenen van aftakeling en ouderdom, en moeten als veteranenbomen zorgvuldig beheerd worden. De religieuze sector valt op door de coniferen, afgewisseld met enkele solitaire beuken. Bij de uitbreiding van de begraafplaats is opnieuw gekozen voor rode beuken. Het jongere gedeelte is gedeeltelijk beplant met beuken, terwijl de lanen zijn afgelijnd met linden. In de uitbreidingsvakken zijn essen, linden, veldesdoorns, berken en lijsterbessen te vinden. Sinds 2008 zijn kiezels en aarde tussen en rond de graven vervangen door laagblijvende grassoorten, een milieuvriendelijker alternatief voor het gebruik van chemicaliën tegen onkruid. In de afgelopen jaren zijn ook duizenden bloemen aangeplant.

Beheer funerair erfgoed

Sinds 1978 voert het stadsbestuur via de Stedelijke Commissie voor Graftekens een actief beleid om graftekens met (kunst)historische waarde te bewaren. In die optiek werden sinds 1990 jaarlijks een aantal merkwaardige graftekens, die eigendom zijn van de gemeente, gerestaureerd. De werken werden in opdracht van de Stad Brugge uitgevoerd.

Omdat Brugge niet alle graftekens waarvan de concessie vervalt zelf kan onderhouden, is er gedacht aan overname door particulieren. Dit biedt een win-winsituatie: de koper krijgt

een goedkoop een historisch grafteken en de stad weet dat het monument onderhouden wordt, waarbij de restauratie deels ondersteund wordt met een stadspremie. Dit zorgt ervoor dat de centrale begraafplaats een levende begraafplaats blijft. Het karakter van de historische begraafplaats blijft behouden, terwijl de grafconcessies elkaar opvolgen.

Uiteraard zijn aan dergelijke overnames van een historisch grafteken ook verplichtingen verbonden. Zou moet het originele karakter van het grafteken worden gerespecteerd en geldt er een onderhoudsplicht. De bestaande teksten en ornamenten mogen niet worden verwijderd en nieuwe elementen, zoals een nieuw grafopschrift moet omkeerbaar zijn. Met andere woorden de nieuwe elementen moet naderhand zonder schade weg te nemen zijn zodat het grafteken opnieuw en ongeschonden kan doorgegeven worden aan de volgende concessienemer. Alleen op deze manier kan de begraafplaats haar karakter en uitstraling behouden.

Via dit systeem hebben meer dan 130 merkwaardige graftombes een nieuwe eigenaar gevonden.

Daarnaast kan men ook meter of peter van een oud grafteken worden en zo instaan voor het onderhoud van een bepaald grafteken.

Symboliek met planten

Als peter van een twintigtal graven verrijkte dhr. Herwig Verleyen graven met bloemen en kruiden. Naast het onderhoud van de grafmonumenten legde de dichter zich toe op de creatie van een symbolische graftuintje rondom het desbetreffende graf. Via zorgvuldig uitgezochte vaste planten verwijst hij naar het leven en werk van de overlevende. De graftuin wordt met andere woorden gepersonaliseerd of gerelateerd aan de gestorvene.

In 1990 publiceerde Herwig Verleyen het boek 'Achter de heuvels, achter de wolken. Graf-schriften voor kinderen'. Pieter Boudens kapte de teksten in de inmiddels honderden zerkjes.

Meer lezen?

Jos De Wael, 'Begraafplaatsen, bloemen vereeuwigen grafsites. Dichter Herwig Verleyen ontfermt zich over Brugse grafmonumenten', in: Groencontact, 2018, 44 (1), pp. 24-28.

Brochure, Open Monumentendag Brugge 2016, pp. 160-165.

Voormalige Sint-Jozefskliniek

10

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Vrij bezoek, geen reservatie
nodig, gids beschikbaar

Komvest 34

Institut Chirurgical Saint-Joseph of Sint-Jozefskliniek

In 1905 start de Brugse chirurg Leo Verhoef een kleine kliniek op aan de Langestraat met de hulp van drie zusters augustinessen van de orde van Meaux. Na het mislopen van afspraken met dokter Verhoef, willen de zusters hun opgedane kennis verder ten dienste stellen van de geneeskunde en starten ze zelf een privékliniek op in een pand aan de Komvest. In 1908 weten ze in de buurt een stuk grond van het kapucijnenklooster in de Sint-Clarastraat te verwerven.

Voor de bouw van een nieuwe kliniek wordt Huib Hoste (1881-1957) aangesproken. Het is een prestigieuze opdracht voor de op dat moment nog jonge Bruggeling die zal uitgroeien tot één van de markantste modernistische architecten van Vlaanderen. In de periode 1909-1910 wordt een ziekenhuis opgetrokken in een historiserende stijl, die vrije of moderne gotiek wordt genoemd en geïnspireerd is op de ideeën van Hostes leermeester Louis Cloquet. De gevels zijn sterk ritmisch geordend met voor- en achteruitspringende geveldelen en afgewerkt met trapgevels.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd de nabijgelegen Brugse haven, die dienst deed als schuiloord voor de Duitse duikboten, regelmatig gebombardeerd door de geallieerden. Veel naburige gebouwen werden beschadigd, maar het ziekenhuis bleef als bij wonder gespaard en steeds functioneel. Huib Hoste zelf verblijft gedurende de oorlogsjaren in Nederland en maakt er kennis met de Amsterdamse school en het werk van Hendrik Petrus Berlage en Theo Van Doesburg. Onder hun invloed zal zijn werk een heel andere richting uitgaan: hij krijgt een afkeer van bouwen in historiserende stijlen en zal voluit naar een constructieve eerlijkheid en een functioneel concept streven.

De Sint-Jozefskliniek is erg succesvol, mede dankzij talentvolle dokters en chirurgen als

professor Joseph Sebrechts en is al zeer snel te klein. In 1921 bouwt Hoste een nieuwe, haakse ziekenhuisvleugel. De stijlbreuk is bijzonder groot: de vleugel bestaat uit kubusvormige volumes, ontdaan van bijna elke vorm van decoratie. Aan de zuidzijde worden grote betonnen terrassen voorzien die uitkijken op de toen nog vrij open omgeving en de skyline van de stad. In 1924-1925 volgt een volgende uitbreiding met een tweede dwarse vleugel en een kapel. Voor deze vleugel hanteert Hoste een nog meer uitgepuurde en rationele vormgeving waarbij de hellende daken uit de vorige bouwfasen bijvoorbeeld worden vervangen door een plat dak dat als ruim dakterras gebruikt kan worden. Het contrast met de oudere neogotische vleugel aan de Komvest is bijzonder groot. Talrijke historische foto's tonen de moderne operatiezalen en materniteit, die indertijd model stonden voor andere instellingen in binnen- en buitenland. Het ziekenhuis werd alom geprezen voor de natuurlijke lichtinval en luchtcirculatie.

De opmerkelijke kapel toont de zoektocht van Huib Hoste naar hoe een sacrale ruimte vorm te geven binnen de geest van het 'nieuwe bouwen'. Van buitenaf zien we een samenspel van afzonderlijke volumes dat modernistisch aan doet: de hoofdbeuk, het koor, de zijbeuken en de toren zijn alle duidelijk herkenbaar. De gestileerde spitsbogen en steunberen herinneren dan weer aan een gotische vormtaal. Voor de interieuraankleding creëerde Hoste een geheel in een eigen, subtiel en sobere art-decostijl. Aan de architecturale details werd veel aandacht besteed. De brede middenbeuk is overwelfd met spitsbooggewelven en gescheiden van de smalle zijbeuken door een spitsboogarcade op marmeren zuilen met veelhoekige arduinen consoles en kapitelen met gestileerde bloemen. De glasramen in de vensters van de zijbeuken werden volgens geometrische patronen samengesteld uit gehamerd en geel glas. De rijke koorafsluiting bestaat uit vergulde smeedijzeren hekkens, versierd met druiventrossen en wijnranken

en afgebakend door groen marmeren zuiltjes met kapitelen in rode marmer. De twee zij-altaren zijn op heden gedeeltelijk omkast maar hebben een gelijkaardige versiering. Het hoofd-altaar is bewaard maar zit achter een nieuw ingebracht scheidingswand, net als het bovenste doksaal in de nok van het spitsgewelf.

Na een dodelijk ongeval op een Brugse werf in 1926 wordt Hoste als architect verantwoordelijk gesteld en veroordeeld voor onvrijwillige doodslag. Hij verliest het merendeel van zijn opdrachten in Brugge en verhuist in 1930 naar Antwerpen. Grootschalige projecten zal hij echter niet meer realiseren en hij legt zich steeds meer toe op het schrijven van boeken en ontwerpen van grote urbanisatieprojecten.

Voor de verdere verbouwingswerken wordt beroep gedaan op architect Maurice De Meester (1890-1965). Ook Maurice was in 1914-1918 in Nederland terechtgekomen en

er geïnspireerd geraakt. In Brugge had hij op dat moment, in 1933, reeds de kantoren voor de Nederlandsche Gist- en Spiritusfabriek (iets verderop aan de Komvest), de huizenrijen aan de Stokersstraat en de zogenaamde woning Campers aan de Julius en Maurits Sabbestraat ontworpen. In de Sint-Jozefskliniek zijn verschillende verbouwingswerken van zijn hand: naast een aanbouw met apotheek en spreekkamer aan de linkerzijde en nieuw inkomportaal met doorrit voor ziekenwagens naar kelderniveau, vallen vooral de inkom en aanpassingen aan de achtergevel op.

Terwijl voor het inkomportaal gekozen wordt voor een sobere historiserende stijl om aan te sluiten op de voorgevel, wordt de indrukwekkende halfronde inkomhal vormgegeven als een totaalconcept in art-decostijl. De ruimte is duidelijk als één geheel ontworpen samen met alle interieurelementen. De variaties van grijze cementtegels op de vloeren sluiten aan

op de grijs-wit geaderde marmeren lambriserings op de wanden en de centrale, achthoekige plantenbak. De halfronde ruimte wordt onderbroken met verrassende leeshoekjes met authentiek vast en los meubilair en bijhorende leeslampjes. Aan de rechterzijde van de scheidingswand zit een uurwerk ingewerkt, aan de linkerzijde een barometer en de zijwanden ter hoogte van de doorgang zijn voorzien van parapluhouders. Bijzondere details zijn de bekleding met bewerkte koperen platen op sommige deuren en wanden en de lichtarmaturen tegen de muurdammen in een aansluitende art-decostijl met opaalglas gevat in metalen roeden. Evenzeer opmerkelijk zijn de ramen: zowel de vleugels als de bovenlichten kunnen zowel opendraaien als naar boven of beneden schuiven. Ze zijn voorzien van houten rolluiken die men kan openklappen zodat ze als zonnewering functioneren.

In de jaren 1950 voert Maurice De Meester nog een aantal verbouwingswerken uit: de vleugel van Hoste uit 1921 wordt (jammer genoeg) sterk aangepast waardoor het originele karakter grotendeels verloren gaat en in het verlengde van de vleugel uit 1924-1925 wordt een extra volume opgericht. In 1988 telde de Sint-Jozefskliniek nog 110 bedden en werd gefuseerd met het AZ Sint-Lucas. De activiteiten werden geleidelijk afgebouwd en verhuisd naar het AZ, waardoor de gebouwen aan de Komvest in onbruik raakten. In 1996 nam de Hotel- en Toerismeschool Spermalie het gebouw in gebruik als internaat onder de naam "Residentie De Veste". Op de bovenverdiepingen werden de kamers voor de internen ingericht, daarnaast werden er leef- en studieruimtes ingericht maar ook kooklessen gegeven. In 2004 werden de vleugel aan de Komvest en de kapel beschermd als monument.

Intussen verliet ook Spermalie het complex en werd de site verkocht. Momenteel wordt gewerkt aan een totaalproject met een passende herbestemming van de historische gebouwen in combinatie met een gedeeltelijke sloop en nieuwbouw.

Deze site is beschermd als monument sinds 16-04-2004.

Historisch Erfgoed Ontmoet Modern Wonen

Een unieke kans op een nieuwe manier van wonen in Brugge.

'Wij, Brookville en Baltisse Real Estate, zijn trots om deze historische Oud Sint-Jozefskliniek te Brugge om te vormen tot een nieuwe levendige plek, waar hedendaags wonen en historisch erfgoed elkaar perfect aanvullen.

Dit unieke project is gesitueerd op deze prachtige locatie en biedt een innovatieve mix van nieuwbouw en reconversie met respect voor de rijke geschiedenis van de stad en de site.

Onze ontwikkeling omarmt het verleden door zorgvuldig de historische en beschermde elementen van het monument en kapel te integreren in het nieuwe ontwerp.

Het resultaat is een harmonieus geheel waar oud en nieuw elkaar versterken. Elk detail is met zorg uitgewerkt om de authenticiteit van het erfgoed te bewaren en tegelijkertijd een modern wooncomfort te bieden.

De site baadt in het groen, wat zorgt voor een rustgevende en natuurlijke leefomgeving. Met doorwaadbare zones en kwalitatief ontworpen groene ruimtes bevorderen we een open en uitnodigende sfeer.

Bewoners kunnen genieten van wandelpaden, rustige zitplekken, speelruimte en gemeenschappelijke (dak)tuinen die ideaal zijn voor ontspanning en sociale interactie.

De ontwikkeling staat in het teken van duurzaamheid en leefbaarheid en is ontworpen met oog voor diversiteit, met woonoplossingen voor jong en oud.

De mix van verschillende woningtypes en faciliteiten zorgt ervoor dat iedereen zich hier thuis voelt.'

BALTISSE
Real Estate

Poortersloge

11

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Vrij bezoek, gidsen beschikbaar,
toegang tot de toren met
reservatie (onder voorbehoud)
en de goudlederbehangkamer
enkel met gids

Kraanrei 19

De Poortersloge maakt indruk als gebouw op het einde van de Spiegelrei. Dat doet het al sinds het begin van de 15de eeuw, wanneer de Brugse poorters, de elite die handel dreef en bestuursfuncties in de stad uitoefende, het gebouw betrekken. Het is in het hart van de internationale handelswijk van Brugge gelegen. Ideaal om er beleids mensen, rijke

burgers en buitenlandse handelsconnecties te ontvangen.

Hoewel geen rechtstreekse bewijzen te vinden zijn voor de datering en de bouwheer, wordt sinds 2013 aangenomen dat de bouw is gestart omstreeks 1400 en dat er vanaf het begin een duidelijke band is met het elite

toernooigezelschap van de Witte Beer. In 1417 zou de eerste versie van het Beertje van de Loge in een gevelnis zijn geplaatst. Het huidige beeldje is waarschijnlijk 19de eeuws, maar in het begin van de 20ste eeuw gerestaureerd. Het initiële gebouw (van hout?) stond op een perceel tegen de Nieuwjaarsbrug aan. Al gauw werd dat uitgebreid naar het westen met het naastliggende gebouw. De functie was weliswaar nauw verweven met het stedelijke bestuur, leden van de Witte Beer behoorden tot dezelfde kringen als de stedelijke bestuurders, en het stadsbestuur hield er tot in de 17de eeuw verschillende feesten en banketten. Toch was het geen stadsgebouw, geen enkele bouwgerelateerde kost komt in de rekeningen voor, voor het stadseigendom wordt. Dat gebeurt in de nasleep van de opstand tegen Maximiliaan van Oostenrijk. Het gezelschap van de Witte Beer zal geen toernooien meer organiseren, en haar leden-poorters lijden economische schade door de repressieve maatregelen van de regent.

De Poortersloge, een zeldzame keer ook de loge der Vlamingen genoemd, had een functie die aansluit bij de natiehuizen die in dezelfde buurt met stadssteun waren ingericht. Het was een plaats van informele ontmoeting en ontspanning, maar evenzeer van officiële representatie en internationale handelscontacten.

De bovenzaal was exclusief voorbehouden voor het stedelijke bestuur. Schout en baljuw, burgemeester en schepenen kwamen er recreatie houden. De rederijkerskamer van de Heilige Geest mochten er vanaf 1590 ook gebruik van maken, wat resulteerde in een rijke aankleding met kunstwerken. Die zaal werd in de 18de eeuw heringericht, toen de Vrije Academie (en later de Stedelijke Academie) voor Schone Kunsten er in trok. Tussen 1720 en 1890 worden hier kunstschilders, beeldhouwers en architecten gevormd.

Het van oorspronkelijke laatgotische gebouw uit kalkzandsteen is doorheen de tijd grondig

verbouwd. Enkel in de toren zijn nog 15de-eeuwse gewelven en kraagstenen met acrobatische mannetjes erop. In 1755 zorgt een brand voor heel wat schade aan het dak en het interieur. De herstellingen die daarop volgen, weerspiegelen de bouwstijl van de tijd: de rococo-ingang aan de Academiestraat en de bovenzaal. Het grote succes van de Academie betekent heel wat uitbreidingswerken, vooral in het begin van de 19de eeuw.

De Sint-Jansbrug, ook wel de Nieuwjaarsbrug genoemd, wordt in 1787 gesloopt. Daarmee verdwijnt de Reie onder het wegdek van de Kraanrei(straat), maar de waterloop wordt niet gedempt. De verandering zorgt voor een volledige heroriëntatie van het Academiegebouw met een toegangspui met bordestrap gericht op het nieuwe stadsplein, het Nieuwjaarsplein (nu Jan van Eyckplein). Joseph François Van Gierdegom, tekent deze uitbreiding met zes traveeën. Door financiële tekorten vorderen de werken langzaam. De bouw verloopt met horten en stoten tussen 1805 en 1825. De 9 traveeën met de centrale trap reiken van de

souterrain naar de verhoogde benedenverdieping en de eerste verdieping daarboven. De originele puntgevel wordt vervangen door een schilddak met vorstkam over alle traveeën heen, wat het gebouw een solide uiterlijk geeft. Op de bovenverdieping is de museale collectie van de Academie opgesteld. Om het natuurlijke licht beter toe te laten, wordt in 1863 het dakvlak opengewerkt met een grote glaspartij. De symmetrische lijstgevel krijgt tussen de beide hoofdverdiepingen over de hele breedte beeldnissen, die grotendeels leeg blijven tot in de 20ste eeuw.

Louis Delacenserie zal aan het einde van de 19de eeuw de Poortersloge opnieuw onderhanden nemen. Tussen 1898 en 1903 wordt het gebouw 'hersteld' naar de laatgotische toestand, gebaseerd op de talrijke schilderijen en gedrukte afbeeldingen van het gebouw. De spitse traptoren wordt ook op dat moment gereconstrueerd. Daarvoor is de toren gerapporteerd als in erbarmelijke staat, wellicht ook als gevolg van de brand van 1755. Op een schilderij van Matthias De Visch uit 1762, bewaard bij Musea Brugge, wordt Karel van Lotharingen als beschermheer van de Kunsten voorgesteld. In het tafereel houdt een vrouwelijke personificatie van de architectuur een archi-

tectuurtekening vast van het Academiegebouw op dat ogenblik. De oriëntatie is gericht op het – dan nog – nieuwe toegangsportaal aan de Zouterstraat (Academiestraat), maar vooral het ontbreken van de torenspits valt op. En dat ruim voor de ingreep van Van Gierdegom. Sinds 1788 is de toren hersteld, maar aangepast naar een stompere ingesnoerde versie met tentdak en leien, een stuk korter dus, zonder uitkijkplateau en zonder windvaan met Sint-Joris en de Draak.

De trappen aan het Nieuwjaarsplein en de uitbreiding van het gevelvolume boven de gedempte Reie, laat Delacenserie terug afbreken. Daardoor wordt het imposante portaal uit 1755 opnieuw als toegang benut. Jozef Viérin zal na Delacenserie verdere werken aan de Poortersloge begeleiden. Opmerkelijk is dat pas na 1911 beelden in de vele gevelnissen komen te staan. De beer stond er al langer, wellicht vanaf 1417, als symbool voor het toernooigezelschap van de Witte Beer. Enkele beelden zouden al door Hendrik Pickery zijn gekapt omstreeks 1860. Een heel gamma van belangrijke Bruggelingen werd voorgesteld door priester Adolphe Duclos, in samenspraak met Camille Tulpinck en Viérin zelf. Er wordt gekozen voor figuren die waar-

schijnlijk ooit in de Poortersloge zijn geweest. Beleidsmakers, kunstenaars, poorters en handelaars worden tussen 1920 en 1924 gebeeldhouwd door Gustaaf Pickery, Michiel D'Hont en Jules Anthone. Duclos maakt de ontwerpschetsen en beschrijft attributen als kledij, wapens en helmen, blazoenen die de figuren moeten helpen identificeren. Om de beelden in de gevels niet al te nieuw te laten lijken (in contrast met het Beertje), worden ze gepatineerd voor ze worden geplaatst.

De weg van 1755: vanaf de grote toegangspoort, waarvan de houten poort nog grotendeels origineel is, vertrekt een vrij steile natuurstenen trap naar de hoger gelegen vergaderzaal, die nu tijdelijk als bioscoopzaal is ingericht. De traphal heeft een eenvoudig tongewelf. De vergaderzaal heeft een onregelmatige vorm, die wordt overwelfd door een stergewelf dat rust op 13 consoles. De eenvoudige rococo-consoles van natuursteen dragen allen een wapenschild van een begunstiger van de Academie voor de heropbouw na de brand. Sommige namen komen we wel vaker in Brugge tegen: de Schietere, Wynckelman, Coppieters 't Wallant. Opvallend is misschien dat zich onder die mecenassen ook clerici als de bisschop van Brugge, Jan-Robert Caimo, en de abt van de Duinenabdij Robertus van Severen bevinden.

De kamer van de archivaris

De huidige Poortersloge kende niet alleen bouwkundige aanpassingen aan de oost- en de zuidgevels. Enkele gebouwen aan de westzijde werden in de loop van de tijd toegevoegd en geïntegreerd in het complex. De aanpalende huizen in de Zouterstraat (Academiestraat), de huizen 'den Slyncker Keyser' (in de 15de eeuw ingepalmd), 't Witte Cruyce' (huis Cottem) (toegevoegd in de 19de eeuw ten behoeve van de Academie) en Vanden Abeele (toegevoegd in 1906 voor het Rijksarchief), zijn binnenin grotendeels gestript van hun originele

indeling om bruikbaar te zijn voor het Rijksarchief dat er gevestigd was van 1912 tot 2012. Aan de straatzijde zijn de originele gevelvlakken, venster- en deuropeningen gereconstrueerd: het drie verdiepingen hoge huis Cottem met rode bakstenen trapgevel staat pal naast de Poortersloge en het roodgeschilderde Huis Vanden Abeele rechts daarnaast. De verschillen in vloer- en plafondhoogte zijn binnenin doorheen de drie gebouwen goed te herkennen. De vele aanpassingen voor het gebruik van de Poortersloge als Rijksarchief, met een lift en HVAC-technieken tot brandwering en uiteraard sanitair, water en elektriciteit, hebben de indeling van de toegevoegde huizen grotendeels vernield. De kelder van huis Cottem getuigt nog van de 17de eeuwse oorsprong van het pand.

Verrassend is de goudlederkamer, ook wel de kamer van de Rijksarchivaris genoemd, die in huis Vanden Abeele te vinden is. Het goudleder zou in de 18e eeuw vervaardigd zijn in Mechelen en afkomstig zijn uit een niet nader genoemd Vlaams kasteel. Begin 20ste eeuw is het ingebouwd in de neo-barokke eiken lambrisering met zwart-marmeren schouw.

De Poortersloge is beschermd als monument bij Koninklijk Besluit van 9 juli 1974 en beschermd stadsgezicht sinds 17-06-1992.

Meer lezen?

De Meester, Toon, *De ontstaansgeschiedenis van de Brugse Poortersloge*, in: Brugs Ommeland, 53 (2013), p. 32-54.

Buylaert, Frederik, De Rock, Jelle, Dumolyn, Jan en Geelen, Ingrid, *De Poortersloge van Brugge: een sociale en culturele geschiedenis van een uniek laatmiddeleeuws gebouw*, in: *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis* (2015) 152 (2), p. 225-284.

Orgel van de Onze-Lieve-Vrouwekerk

12

Zaterdag 14u-18u
& zondag 14u-18u

Op reservatie met gids

Mariastraat zn

De restauratie van het orgel in de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Brugge

Geschiedenis van het orgel: bouw en vergroting

De Onze-Lieve-Vrouwekerk is reeds van oudsher in het bezit van een koordoksaal met daarop een orgel: rechts achteraan in het schip van de kerk bevindt zich een schilderij met daarop de weergave van een koordoksaal met zijdelings daarop een afbeelding van een orgel.

In 1721 beslissen de kerkmeesters om een nieuw koordoksaal te bouwen: ditmaal in zwart en wit marmer, en daarop een nieuw orgel te laten plaatsen door een zekere Cornille Cacheux, orgelmaker wonende te Rijsel (Lille). Het orgel zal 13 registers bezitten op het Groot orgel of Grand Jeu, en 6 registers op het Positief.

In het contract wordt tevens gestipuleerd dat het orgel centraal zal worden opgesteld onder het Triomfkruis dat zich toen reeds aan de kooringang bevond: een toestand die vandaag de dag nog steeds aanwezig is.

Na Cacheux zijn het de orgelmakers Berger, de Van Peteghems uit Gent en de familie Hooghuys die het orgel mogen onderhouden.

In 1855 tenslotte krijgt Louis Hooghuys de opdracht om het orgel te vergroten en aan de nieuwe smaak aan te passen. Het atelier van Hooghuys was gevestigd in de Sint-Jakobsstraat te Brugge.

Het gehele binnenwerk van het orgel, bestaande uit windladen, registratuur en toetstracuur wordt vernieuwd, de tessituur uitgebreid en een positieffkast wordt in de balustrade geplaatst, gericht en klinkend naar het hoogkoor.

Deze toestand zal in 1954 totaal worden getransformeerd door de firma Jos. Loncke uit

Esen: de windladen met hun registersamenstelling ondergaan ingrijpende wijzigingen ten gevolge van aanleg van een elektro-pneumatische tractuur en ook beide orgelkasten (hoofdwerk en positief) worden grondig aangepakt. Vele orgelpijpen stonden vrij en onbereikbaar opgesteld: een dergelijke ombouw zou leiden tot verval.

De restauratie

Nadat het Stadsbestuur de beslissing had genomen om het orgel te restaureren werd een restauratie-optie uitgewerkt waarbij een terugkeer naar de toestand anno 1855 als uitgangspunt vooropstond en de mogelijkheden van het orgel qua literatuurkeuze zo ruim mogelijk werden uitgewerkt.

De 18de eeuwse orgelkast bleef behouden en werd aangevuld en vergroot zodat ruimte beschikbaar kwam voor niet alleen een hoofdwerk en positief, maar ook voor een 'hinterwerk' of nevenwerk (3de klavier) en een volledig zelfstandig pedaalwerk.

De Hooghuys-windladen werden hersteld en opnieuw opgesteld; voor het nevenwerk en pedaal werden nieuwe laden gebouwd. Alle tracturen zijn mechanisch aangelegd.

De kern aan Cacheux- en Hooghuys-pijpwerk bleef behouden en werd aangevuld met nieuwe orgelpijpen, in eenzelfde stijl gemaakt.

Zo ontstond een volwaardig en uitgebreid instrument, ondergebracht in een gesloten klankkast en met een klankuitstraling welke

door haar ruime klankvariatie en voldoende kracht passend zal zijn voor het interieur van de Onze-Lieve-Vrouwekerk.

Deze site is beschermd monument sinds 25-03-1938 en beschermd stadsgezicht sinds 22-05-2019.

Samenstelling van het orgel

Hoofdwerk

1. Cornet Vst
2. Montre 8v
3. Bourdon 16v
4. Prestant 4v
5. Bourdon 8v
6. Doublette 2v
7. Flûte 4v
8. Nazard
9. Tierce
10. Fourniture IIIst
11. Cimbale IIst
12. Trompette 8v
13. Clairon 4v
14. Voix Humaine 8v

Positief

1. Prestant 4v
2. Bourdon 8v
3. Doublette 2v
4. Flûte 4v
5. Nazard
6. Tierce
7. Basson-Hautbois 8v
8. Cromhorne 8v

Nevenwerk

1. Prestant 4v
2. Bourdon 8v
3. Dulciana 8v
4. Flûte
5. Flûte 2v
6. Flûte 1v
7. Basson-Hautbois 8v

Pedaal

1. Sousbasse 16v
2. Bourdon 8v
3. Octaafbas 4v
4. Bombarde 16v
5. Trompette 8v
6. Clairon 4v

Tessituur manualen:
C, Cis tot f''':
54 tonen

Tessituur pedaal:
C, Cis tot f': 30 tonen

Tremblant

Provinciaal Hof

13

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10.30u-13u en 14u-18u

Vrije toegang, verhalen-
vertellers aanwezig

Markt 3

EN ROUTE naar een nieuwe toekomst als OPEN HUIS

Na een knappe restauratiecampagne van minder dan 4 jaar opende het Provinciaal Hof op 18 april 2024 voor het brede publiek de deuren. Open Monumentenweekend is een unieke gelegenheid om dit volledig herstelde en opgefriste monument te ontdekken. Het Provinciaal Hof is al meer dan 130 jaar het uithangbord van het provinciebestuur, vooral dan als zetel van de provincieraad en als ontvangstruimte voor officiële plechtigheden, congressen en events. Het voorheen 'gesloten' neogotisch pand wil nu een open huis worden voor alle West-Vlamingen en bezoekers van buiten de provincie. Met deze restauratie is het Provinciaal Hof omgevormd tot een monumentale toegangspoort tot het prachtige West-Vlaanderen.

Met de herbestemming van het Hof is resoluut gekozen voor het concept van een Open Huis. Het zal nog veel meer dan vroeger het uithangbord van de provincie worden omdat het bijna dagelijks open zal staan voor iedereen die iets wil te weten komen over West-Vlaanderen en het gebouw wil ontdekken. Openheid mag men zien in de breedste zin van het woord: Bruggelingen en West-Vlamingen zijn even welkom als bezoekers en toeristen. Er is een maximale toegankelijkheid voor personen met een beperking o.a. door het plaatsen van een extra lift op straatniveau. Laagdrempeligheid is een belangrijk uitgangspunt in vele opzichten, door te mikken op een waaier aan doelgroepen zoals gezinnen, jongeren, migranten, anderstaligen, schoolklassen, groepen en verenigingen. Iedereen zal er zich snel thuis voelen.

Het Huis van de West-Vlaming

Een belangrijke functie is het Provinciaal Hof als 'Huis van de West-Vlaming', een informatie- en inspiratieplek over West-Vlaanderen en de West-Vlaming. Op de benedenverdieping is er de onthaalruimte waar het persoonlijk onthaal, een warm welkom in een historisch kader, centraal staat. Bezoekers kunnen terecht aan de balie, waar de medewerkers hen helpen met de juiste informatie, producten, zalen en hen adviseren en inspireren. De bezoekers maken in deze ruimte kort kennis met de regio West-Vlaanderen en ontdekken hoe ze het gebouw kunnen bezoeken. Deze ruimte heeft ook een verdiepende informatiefunctie, de promotie van West-Vlaanderen staat hier centraal. Bezoekers kunnen hier brochures inkijken of meenemen en zelf informatie opzoeken aan de infokiosken. De interactieve maquette in de vorm van de Provincie West-Vlaanderen toont de bezoeker wat er te zien, doen en beleven valt in de regio.

Om het concept van Open Huis een gezicht te geven is de bekende West-Vlaming, acteur, regisseur, muzikant, kunstenaar en duivel-doet-al Wim Opbrouck in 2021 als curator aangesteld voor 4 jaar. Wim trok het concept door naar een participatief traject door een oproep te doen bij de West-Vlamingen voor het Hof der Dingen om objecten en verhalen in te dienen die verband houden met West-Vlaanderen. Hij gaat op zoek naar het DNA van de West-Vlaming in de expo 'het Hof der Dingen', een bezoekersparcours van objecten in vitrinekasten die stuk voor stuk iets vertellen over West-Vlaanderen en haar inwoners.

De achterste grote ruimte van de benedenverdieping is het Forum. Hier ligt de focus op de beleving van West-Vlaanderen en hier bevindt zich ook het horecagedeelte. In de aanpalende zaal vind je de 'Wunderkammer', een collectie met objecten van West-Vlamingen, en daarnaast is er ook een immersieve ruimte met de feestende West-Vlaming als thema. Een

mooi voorbeeld van het open en toegankelijk karakter van het Provinciaal Hof is de uitbating van het Hofpunt, het cateringpunt van het Provinciaal Hof. De uitbating gebeurt door een bedrijf in de sociale economie. Het is ook een rustpunt: hier kan je iets drinken voor, tijdens of na het bezoek aan het gebouw, maar tegelijk vormt het een ontmoetings- en inspiratiepunt.

Op het einde van het bezoek kan men terecht in de shop van het Provinciaal Hof voor diverse producten gekoppeld aan het Provinciaal Hof en aan de provincie West-Vlaanderen: 100% West-Vlaamse streekproducten, recreatieve routekaarten, boeken en publicaties, artikelen met West-Vlaamse spreken en allerlei merchandising van de provincie.

Een andere opvallende ingreep van curator Wim Opbrouck is in de portrettenreeksen die de balkonzaal en raadzaal sierden. Tussen en naast de fameuze portrettengalerij van West-Vlaamse gouverneurs zijn ook actuele foto's van West-Vlamingen te zien. In de raadzaal zijn de portretten van de raadvoorzitters vervangen door hedendaagse portretfoto's van West-Vlamingen. De voorzitters kijken nu uit op de raadzaal vanuit de grote wand in de publieks-tribune waartussen ook enkele West-Vlamingen van vandaag prijken. Vier West-Vlaamse fotografen (Kaat Pype, Katrien Vermeire, Abdulazez Dukhan en Alexander D'hiet) gingen op pad om elk op hun manier de inwoners van deze provincie in al hun verscheidenheid en diversiteit in beeld te brengen. De actuele bevolking van West-Vlaanderen is veel diverser dan de historische portretreeksen laten uitschijnen, vrouwen en kinderen, migranten en nakomelingen komen nu ook in beeld.

Historiek

Hier op de plaats van het Provinciaal Hof stond van 1285 tot 1787 de Waterhalle, een indrukwekkend gebouw in baksteen en natuursteen, schraags over de Kraanrei opgetrokken. Koopwaar werd eronderdoor in kleine boten aangevoerd, gelost en gestapeld (een virtuele reconstructie in 3D is te zien in het Historium, links van het Provinciaal Hof). De monumentale Waterhalle van bijna 100 meter lang, benam de volledige oostzijde van de Markt en was één van de 7 wonderen van Brugge op het gelijknamige schilderij uit de 16de eeuw (te zien in het Gruuthusemuseum).

De Waterhalle verloor zijn centrale handelsfunctie vanaf de 17de eeuw toen de havenactiviteiten zich verlegd hadden van het centrum naar de nieuwe havenkom in het noorden van de stad. Het gebouw werd zodanig verval-

len dat de centrale overheid in 1787 besloot om het te laten slopen. Kort na de sloop van de Waterhalle werd de Reie overwelfd en werd een paar jaar later een classicistisch gebouw opgetrokken naar het ontwerp van architect Hubert Dumortier. Dit complex was een enorme stijlbreuk ten opzichte van zijn voorganger maar is te verklaren vanuit het feit dat het (neo-)classicisme de gangbare bouwstijl was in die tijd in heel Europa. Na het ontstaan van de Belgische natie en het oprichten van de provincies in de periode 1830-36, voegde het West-Vlaamse provinciebestuur in 1850 in het centrale deel van dit bouwwerk een raadzaal toe. In februari 1878, de dag voor het bal van de gouverneur, verwoestte echter een brand het centrale deel van het classicistische complex aan de oostkant van de Markt.

Dit werd door de aanhangers van de neogotiek, die in die periode een grote opgang kende, in

Brugge als een momentum aangegrepen om deze 'historische architecturale fout' recht te zetten en er een meer aangepast complex neer te zetten dat beter past in de historische middeleeuwse context van Brugge. In 1880 werd een akkoord bereikt om de volledige oostkant van de Markt – toch ruim 100 meter – te bebouwen en dit niet alleen met een Provinciaal Hof maar ook met kantoren voor de administratie van Bruggen en Wegen en lokalen voor de Post en Telegraaf. Stadsarchitect Louis Delacenserie (1838-1909) en provinciaal architect René Buyck (1850-1923) kregen van gouverneur Theodore Heyvaert de opdracht om de plannen voor het Provinciaal Hof en het Postgebouw te tekenen. Niettemin sleepten zowel het ontwerp als de bouwwerken meerdere decennia aan. Het duurde tot 1887 voor Monumentenzorg het ontwerp goedkeurde. Door allerlei omstandigheden sleepten ook de bouwwerken jaren aan inclusief een onder-

breking tijdens de Eerste Wereldoorlog. In 1892 moest de Provincieraad haar intrek nemen in een onvoltooid complex. In 1908 kwam het hoekgebouw tot stand. Het duurde tot 1909 voor de werken in het interieur waren voltooid en tot 1921 voor de drie linkertraveeën waren gebouwd. De gevelarchitectuur van dit imposante gebouw is sindsdien beeldbepalend voor het Brugse marktplein.

Restauratiewerken

Bijna vier jaar lang is er intens gewerkt in en rond het Provinciaal Hof. Het gebouw was niet alleen aan een grondige opknapbeurt toe maar er dienden ingrijpende aanpassingen te gebeuren om het maximaal toegankelijk te maken. Ook brandveiligheid was een belangrijk aandachtspunt nu het permanent opengesteld is voor het grote publiek.

De buiten-restauratiewerken aan het Provinciaal Hof, uitgetekend door architectenbureau van Severen, zijn in 2021 tot een goed einde gebracht door hoofdaannemer Artes. Eind 2021 werd het enorme steigerdoek neergelaten en de stelling aan de Marktzijde afgebroken zodat de voorgevel zich in alle glorie kon onthullen. Enkele cijfers over de gerealiseerde restauratiewerken aan de buitenzijde: alle daken zijn vernieuwd met 33.500 leien, 4.000 m² aan gevels zijn gereinigd, zo'n 270 ramen zijn gereinigd, hersteld en herschilderd en zo'n 600 m² aan glasramen zijn volledig in orde gebracht. Een huzarenstukje. En het resultaat mag gezien worden: de zachtgele kalksteen-gevel schittert in het zonlicht en is van verre te zien als je de Markt vanop de Steenstraat nadert. Als je wat dichterbij komt, merk je hoe kunstig het centrale balkon volledig herschilderd werd in de originele kleurstelling. Trots blinkt het vergulde Sint-Michielsbeeld bovenaan de topgevel van het Provinciaal Hof en waakt in hernieuwde toestand over de stad en de provincie.

De binnenrestauratie, naar een concept van bureau FELT, werd uitgevoerd onder de coördinatie van de hoofdaannemer Group Monument Vandekerckhove uit Ingelmunster. Alle aspecten van de restauratiewerken aan het interieur opnoemen zal ons te ver leiden, hierna volgen enkele opvallende ingrepen. De fysieke toegankelijkheid van het Provinciaal Hof is gevoelig verbeterd door het aanbrennen en uitbreiden van liften. Aan de voorgevel van het gebouw rechts onderaan de toegangstrap is een discrete opening gemaakt voor een plateaulift die leidt naar de hoger gelegen inkomhal. Ook de bestaande lift werd uitgebreid om toegang te verschaffen op alle niveaus van de kelder tot de zolder zodat het Provinciaal Hof ook toegankelijk wordt voor minder mobiele mensen.

De vloer op het gelijkvloers is volledig opnieuw aangelegd en voorzien van vloerverwarming. Er is een radicale keuze genomen voor een terrazzovloer doorspekt met witmarmeren blokjes en gekleurde glasbrokjes, verwijzend naar de vele kleurrijke glasramen in het gebouw. De tientallen deuren zijn hersteld en gereinigd. Een aantal daarvan zijn omgevormd tot zware branddeuren door ze overlangs in twee te zagen zodat men een brandwerende laag kon invoegen. Na een kleuronderzoek zijn de wanden zoveel mogelijk herschilderd in de originele kleurstellingen. Opvallend is de donkerrode kleur van de balkonzaal en van de hoge plint in de raadzaal. Een drietal ruimtes kregen een aangename groene kleur.

De grote smeedijzeren kroonluchters en neogotische lichtarmen zijn door metaalrestaurateurs grondig gereinigd, behandeld en waar nodig herschilderd. Daartoe moesten enorme stellingen opgericht worden in de raadzaal en eretrap. In de lichtarmaturen zijn de originele bloemvormige glazen lamphouders gereinigd en hersteld. Heel wat historische schilderijen met hun soms complexe kaders werden gereinigd en behandeld door professionele

restaurateurs. Drie monumentale werken moesten door hun omvang ter plaatse een behandeling krijgen in een tijdelijk atelier op de verdieping en daarna met speciale takeltechnieken opnieuw opgehangen worden.

En route met een audiotour en verhalenvertellers

Laat je tijdens het Open Monumentenweekend op sleeptouw nemen doorheen het Provinciaal Hof met een leuke audiotour. Deze tour kan je downloaden op je smartphone en ontsluit alle geheimen van dit bijzondere gebouw:

beelden, schilderijen, glasramen, wapenschilden, koningen, gouverneurs, raadsleden, enz... heel wat verhalen en details passeren de revue. Met de audiotour ontdek en beleef je de belangrijkste ruimtes van het Provinciaal Hof, gekaderd in de lange bouwgeschiedenis vanaf de middeleeuwse Waterhalle tot de recente restauratie.

Verhalenvertellers dompelen je onder in een reeks spannende korte vertellingen gebracht door een aantal historisch personages die verband houdt met het Provinciaal Hof. Zo kunnen onder andere aan bod komen: een gouverneur, een architect, een beeldhouwer of kunstenaar, de eerste vrouwelijke gedeputeerde, een conciërge of keukenbediende en een journalist of een vrouwenactiviste.

Het provinciaal Hof is beschermd monument sinds 28-03-2002 en beschermd stadsgezicht sinds 15-03-2017.

Meer weten?

Brochure Open Monumentenweekend Brugge 2021 en 2022

Belfort en stadshallen

14

Zaterdag 14u-18u & zondag
10u-13u & 14u-18u

Geen georganiseerd bezoek in
de stadshallen en het Belfort,
op het binnenplein staat een
gids voor je klaar

Markt 7

Mensen, gebouwen en samenlevingen zijn voortdurend in beweging, en dit geldt ook voor het Belfort van Brugge. Al in de middeleeuwen is Brugge een van de belangrijkste metropolen ter wereld. Sinds de 13e eeuw vor-

men de hallen het hart van de Brugse handelsinfrastructuur en dienen ze als kruispunt voor de uitwisseling van goederen, ideeën en vondsten uit alle windstreken. De overdekte marktplaatsen staan symbool voor openheid en culturele uitwisseling, wat leidt tot onderlinge verrijking en vernieuwing. Door de eeuwen heen hebben de hallen verschillende functies gehad: ze dienden als opslagruimte, markt, stadfeestzaal, slaapzalen tijdens oorlogen of ziekteperiodes, tentoonstellingsruimtes en kantoorruimtes voor de stad. Reeds sinds het begin van de 19e eeuw zijn ze ook een belangrijke toeristische trekpleister geworden.

De Belforttoren weerspiegelt de opkomst en groei van middeleeuwse steden. Het Belfort symboliseert de burgers die hun stad zelf organiseren, los van feodale beperkingen, en het ontstaan van lokale democratie. Het gebouw benadrukt ook het belang van Brugge als handelsstad en centrum van textielproductie in de middeleeuwen en is een sprekend voorbeeld van burgerlijke architectuur uit die tijd.

De onderste verdiepingen van de toren huisvesten de schatkamer, het arsenaal en de klokkenkamer. Het balkon wordt in de middeleeuwen gebruikt voor officiële aankondigingen door stadsfunctionarissen. Boven in de 83 meter hoge toren bevindt zich de beiaardinstallatie met 47 klokken, die sinds de 16e eeuw als zowel muziekinstrument als communicatiemiddel dient. De klanken markeren belangrijke momenten in het stadsleven, zoals het openen en sluiten van poorten en het waarschuwen voor gevaar. Vandaag de dag speelt de beiaardier nog altijd een repertoire van klassieke stukken en volksliederen.

Het Belfort van Brugge, staat niet alleen bekend als het meest bezochte gebouw van de stad, maar vormt ook het geografische centrum van de stad. Men zou bijna kunnen stellen dat alle wegen, zowel visueel als fysiek naar het Belfort leiden.

Een bewogen geschiedenis

Het Belfortcomplex, gelegen in het hart van de stad aan de Markt, heeft zijn oorsprong in de 13e eeuw, hoewel de exacte datum van de oorspronkelijke constructie niet bekend is. De eerste vermelding van het Belfort en de hallen in historische teksten dateert uit 1211. Het Belfort doet oorspronkelijk niet alleen dienst als een symbolische toren voor de stad, maar dient ook als een praktische en strategische locatie voor het opslaan van belangrijke documenten en als uitkijkpost voor onder andere brandmeldingen.

Een van de opvallendste toevoegingen aan het Belfort vindt plaats in de 15e eeuw, na een verwoestende brand die de spits, klokken en uurwerkmechanisme vernietigt. Tussen 1482 en 1486 wordt het Belfort verhoogd met een indrukwekkende achtzijdige constructie van

zandsteen, bekroond met een beeld van Sint-Michiël. Deze toevoeging, toegeschreven aan de Brugse meester-metselaars Paul en Josse Roelens, verleent het Belfort zijn kenmerkende gotische uitstraling.

In de daaropvolgende eeuwen ondergaat het Belfort verschillende restauraties en renovaties, waaronder een belangrijke herstelcampagne in 1741 na een blikseminslag. Vanaf de 19e eeuw voert men meerdere restauraties uit, vaak met een historiserende benadering. In 1999 erkent men het Belfort als UNESCO-werelderfgoed samen met Belforten in andere steden van België en Noord-Frankrijk, waardoor de middeleeuwse torens erkend worden als symbolen van stedelijke vrijheid en welvaart.

Een boeiende reis naar herbestemming

In de recente decennia is de band tussen de Bruggeling en het Belfort voornamelijk stedenbouwkundig, waarbij de symboliek van de plek vervaagt. Er groeit een bewustzijn dat de moderne Bruggeling zich het gebouw weer eigen moet maken, in harmonie met de bezoekers. Dit is essentieel om ervoor te zorgen dat dit UNESCO-werelderfgoed niet alleen zijn historische en architecturale waarde behoudt, maar ook levendig blijft als een bron van trots en identiteit voor de lokale gemeenschap.

2019 luidt het startschot in van de zoektocht naar een mogelijke renovatie én de herbestemming van het Belfort en het hallencomplex. Deze ambitieuze onderneming start met een diepgaand onderzoek naar de uitgebreide geschiedenis van het gebouw, inclusief zijn maatschappelijke en stedenbouwkundige context door de eeuwen heen. Daarnaast beoordeelt men de huidige staat van het gebouw grondig, waarbij architecturale, functionele en

bouwtechnische details, evenals het exterieur, het buitenschrijnwerk, het interieur en de beaardinstallatie onder de loep genomen worden. Deze eerste fase legt de basis voor verdere evaluaties en conclusies, die cruciaal zijn voor de daaropvolgende stappen in het proces.

In de tweede fase onderzoekt men nieuwe mogelijkheden voor het gebruik en de beleving van dit historische monument. De studie houdt rekening met de historische, culturele

en sociale waarden van het gebouw, waarbij plekken geïdentificeerd worden waar veranderingen mogelijk zijn zonder het erfgoed zelf uit het oog te verliezen. Het doel is om de ervaring van het erfgoed te versterken door buiten de bestaande kaders te denken, los van de huidige functies en gewoontes.

Het recht doen aan dit erfgoed brengt twee belangrijke uitdagingen met zich mee. De eerste uitdaging is het verbeteren van de toegankelijkheid van het hallencomplex. Het is cruciaal dat deze historische site niet alleen voor toeristen aantrekkelijk blijft, maar ook opnieuw toegankelijk wordt gemaakt voor de lokale bevolking van Brugge. Dit kan betekenen dat niet het gehele gebouwencomplex, en misschien niet de Belforttoren zelf, maar op zijn minst een deel van de hallen opnieuw toegankelijk wordt gemaakt voor de Bruggelingen.

De tweede uitdaging betreft het vinden van een nieuwe bestemming voor het hallencomplex die in lijn ligt met de waarden die het gebouw belichaamt, namelijk vrijheid en democratie, openheid en uitwisseling tussen culturen. Deze waarden vormen de kern van het historische en culturele belang van het Belfort en het hallencomplex, en het is belangrijk dat de nieuwe bestemming deze waarden blijft uitdragen.

Op dit moment verfijnt het ontwerpteam de uitdagingen en zoekt men naar een passende herbestemming. Hierbij staat centraal dat het

historische en toeristische symbool van het Brugse Belfort behouden blijft. Deze ontwerp-oefening is een boeiende reis waarbij men niet alleen de bezoekers en Bruggelingen in overweging neemt, maar ook andere belangrijke stakeholders zoals de beiaardier, de torenwachters, Musea Brugge, lokale verenigingen, UNESCO... Hun diverse visies op dit iconische gebouw, of ze nu al jarenlang betrokken zijn bij het Belfort of er enkel incidenteel mee in aanraking komen, zijn van onschatbare waarde tijdens dit proces van herbestemming en renovatie.

Uiteindelijk is het streven om het Belfort van Brugge te laten functioneren als een brug tussen verleden, heden en toekomst, waarbij het gebruikt kan worden als een plaats van ontmoeting, uitwisseling en inspiratie voor iedereen die het bezoekt. Door deze visie te realiseren, kan het Belfort een blijvende bron van trots zijn voor de Bruggelingen en een fascinerende bestemming voor bezoekers van over de hele wereld.

Deze site is beschermd monument sinds 25-03-1938 en beschermd stadsgezicht sinds 15-03-2017.

Kom luisteren naar de bevindingen van Origin, het architectenbureau dat zich heeft gebogen over Brugges iconische stadstoren, die al 25 jaar, samen met de andere belforten in Vlaanderen en Noord-Frankrijk op de lijst staat van het Unesco Werelderfgoed.

ARCHITECTURE
& ENGINEERING
origin

Op zaterdag 7 en zondag 8 september, telkens om 15.00 uur in het Provinciaal Hof, Markt 3.

Sint-Jakobskerk

15

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Geen reservatie nodig,
gids beschikbaar

Moerstraat 1

De Sint-Jakobskerk is door zijn toewijding aan de patroonheilige Jacobus de Meerdere een ankerplaats voor pelgrims op weg naar Compostela. Het Itinerarium Brugense (een 14de eeuwse 'reisgids', dat in kopie is bewaard in een samengesteld handschrift in de Universiteitsbibliotheek van Gent (BHSL.HS.0013)) vermeldt al de verschillende etappes en de

afstanden in mijl van reisroutes, onder andere naar Compostela, maar ook naar Keulen en Jeruzalem. Merkwaardig aan dit handschrift is dat de samensteller van de gids steeds start in Brugge. Er staat verder geen informatie over de opdrachtgever of meer uitleg voor de gebruiker, maar voor de handelaar, reiziger en pelgrim is dit een zeer handig instrument om zijn reis te plannen. De pelgrims die langs Brugge komen, starten hun reis vaak meer naar het noorden en trekken zuidwaarts via Arras naar Parijs, waar ze aansluiten op de Via Turonensis die Frankrijk doorkruist en uiteindelijk overgaat in de Camino Francés.

Omstreeks 1240 wordt een kapel die afhangt van de Sint-Salvatorsparochie, de eerste parochiekerk van Brugge, opgewaardeerd als parochiekerk en gewijd aan Sint-Jakob. De kapel is nog net binnen de eerste omwalling gelegen, dichtbij de Ezelpoort aan de overgang tussen de Sint-Jakobs- en de Ezelstraat. Doorheen de tijd evolueert het gebouw naar een driebeukige hallenkerk. De verschillende bouwfasen zijn vrij goed van elkaar te onderscheiden. De vroeggotische kerk heeft een imposante vieringtoren, waarvan de onderbouw vandaag nog getuigt van een laat-romaanse oorsprong met kapitelen in Doornikse kalkzandsteen. De Sint-Jakobskerk is grotendeels opgetrokken uit baksteen. Verschillende decoratieve elementen zijn van natuursteen, een importproduct, afkomstig van Diegem, Balegem, Doornik, Gobertange en Massangis in Frankrijk.

In de latere eeuwen ondergaat de kerk nog heel wat bouwcampagnes: kapellen worden toegevoegd en de toren wordt verhoogd. In de 17de eeuw krijgt het kerkinterieur een barokke make-over: de gotische koorvensters worden dichtgemetseld, de spitsboogvensters omgevormd tot segmentboogvensters, bakstenen kruisribgewelven vervangen de houten zoldering, nieuwe kapellen worden bijgebouwd, nieuwe altaren en een muurbekleding met witte en zwarte marmer vervolledigen het

barokke beeld. De kerk wordt uitgebreid gerestaureerd achtereenvolgens door de Charles De Wulf en Alphonse De Pauw.

In de tweede helft van de 15de eeuw, als de parochie in volle bloei is, gelegen in de buurt van het Prinsenhof en woon- en natiehuizen van internationale handelsvertegenwoordigers in Brugge, volgt de uitbreiding met twee nieuwe beuken naar het zuiden. Tomasso Portinari, vertegenwoordiger van de de' Medicibank in Brugge, woont tijdens de tweede helft van de 15de eeuw letterlijk om de hoek, in Hof Bladelin. Pieter Bladelin, raadsheer en hofmeester van Filips de Goede en Karel de Stoute, bouwt zijn 'hof' in 1435 en woont er tot 1464. Bankier en burgemeester van Brugge, Willem Moreel (ca.1427-1501), woont naast de pastorie van Sint-Jakob. Bovendien heeft hij nog verschillende eigendommen in de Moerstraat. Burgemeester van het Brugse Vrije en schatbewaarder van de Orde van het Gulden Vlies, Ferry de Gros, woont al even dichtbij, in de Sint-Jakobsstraat, in het Hof de Gros. Zijn grafmonument in een nis blijft een uniek voorbeeld van de overgang in beeldentaal tussen de hooggotiek en de renaissance. Ferry de Gros ligt er naast zijn eerste echtgenote Philipinne Wielandt (+1521); onder hen rust de tweede echtgenote, Françoise d'Ailly (+1530). Zijn wapenspreuk

'Tout pour estre lealle' en het familie embleem met koord en katrol zijn over de gehele kapel aangebracht op banderollen op de wanden en tegels. Het Medaillon met Maria en kind, in dezelfde kapel, wordt aan Luca della Robbia toegeschreven. Het zou aan de Sint-Jakobskerk zijn geschonken door Tomasso Portinari, die de kapel in 1474 stichtte.

In de kerk zijn heel wat Vlaamse topstukken bewaard. Het naamstuk van de Meester van de Legende van de Heilige Lucia dateert van ca. 1480, Lanceloot Blondeels triptiek met de heiligen Cosmas en Damianus, van 1523, Albert Cornelis' Kroning van Maria van ca. 1520, of nog het indrukwekkende drieluik van Pieter Pourbus voor Joost Van Belle van 1556. Verder zijn ook schilderijen van de schildersfamilie Claeissens, Jan Garemin en Dominique Nollet in de kerk opgehangen. Even indrukwekkend is de lijst van kunstwerken die niet meer in de kerk aanwezig zijn, hoewel ze er in opdracht voor zijn gemaakt. Willem Moreel,

die naast de pastorie woont, bestelt in 1484 bij Hans Memling een triptiek met centraal de Heilige Christoffel en zichzelf en zijn familie op de zijluiken. Dat schilderij, bedoeld voor het altaar van de kapel die hij sticht, wordt in het Groningemuseum bewaard. De grafsteen van Moreel, gemaakt van marmer uit Verona, is nog steeds in de kerk aanwezig. Een kruisafneming, geschilderd door Hugo van der Goes, was vroeger opgehangen boven het hoofdaltaar en ook werk van Rogier van der Weyden sierde er ooit een altaar.

Tijdens de godsdienstoorlog van ca. 1580, worden vele kunstvoorwerpen in het gebouw vernield. Misschien daarom dat er weinig vroege beelden en schilderijen met Sint-

Jakob zijn bewaard? Het barokke zwart-marmeren koordoksaal, gemaakt door Jacob Cock (of Cocx) in 1628, dateert van de heropbouw. Dezelfde Cock/Cocx heeft het koordoksaal van Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie ontworpen. Bovenop het 19de-eeuwse orgel is een gebeeldhouwde Sint-Jakob te ontdekken. Het barokke hoogaltaar is effectief aan Jacobus de Meerdere gewijd. Het in marmer en marmerimitatie vervaardigde altaar, dateert van 1666-1670 en wordt aan Cornelis Gailliard toegeschreven. Het witgeschilderde beeld van Jacobus houdt een open boek, een stok en een kalebas vast, de attributen van de pelgrim. Het altaarschilderij van Jan Boeckhorst, toont de Aanbidding van de Wijzen. De deurnaald van de hoofdingang is gedateerd 1691. Sint-Jakob,

afgebeeld als pelgrim, staat op console met de schelp, de staf en de kalebas als zijn attributen. Aan een van de zuidelijke zuilen is ook een beeld van Jakobus de Meerdere uit de 17de eeuw te vinden. Twee deels vergulde houten reliekhouders van Sint-Jakob dateren uit de 18de eeuw. Een klein schilderij dat bij het Sint-Leonardusaltaar hangt, toont pelgrims die het beeld van de Heilige Jakob in Compostela aanbidden na hun tocht. Het werk wordt samen met twee andere schilderijen toegeschreven aan de Luikse kunstenaar en graveur Lambert Blendeff (1650-1721). Fonteyne & Goossens staan vermeld op het neogotische gepolychromeerde houten beeld van Sint-Jakob tegen de noordwand van de kerk.

Het laatgotische beeld van Sint-Jakob tegen de noordelijke zuil van het doksaal heeft geen oude historische band met het kerkgebouw,

het is geschonken aan de kerk door Baron Jan de Brouwer in 1950.

Verder in het rijke kerkinterieur valt de houten preekstoel op, gemaakt door Bonaventura de Lannoy en Joos Vlaeminck. Vier vrouwelijke personificaties van de (toen gekende) wereldelen vormen de voet van de preekstoel, die tussen 1685-1689 wordt opgesteld in de kerk. De preekstoel is geschonken door Jan-Baptist Cobrysse, burgemeester van het Brugse Vrije, en zijn tweede echtgenote Maria-Thérèse de la Houssoyé.

De sacramentstoren uit de late jaren van de 16de eeuw is gebeeldhouwd door Jan Aerts. Een ingewikkeld iconografisch schema over verschillende niveaus versterkt de functie van het bouwwerk als omkadering voor het tabernakel (of sacramentshuis) waarin het Heilig Sacrament (de geconsacreerde hosties) wordt bewaard.

Verschillende van de grafplaten van koper en natuursteen, zoals dat van Adriaan van Woestwynckel uit 1622 zijn in de kerk bewaard, velen nog op de originele plaats.

De Sint-Jakobskerk is beschermd als monument bij K.B. van 25 maart 1938.

Hof Bladelin

16

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Op reservatie met gids

Naaldenstraat 17-19

Het Hof Bladelin, een voormalige patriciërs-woning en thans eigendom van de Zusters O.L. Vrouw van 7 Weeën van Ruiselede, brengt je bij het binnentreden van het pand meteen in de sfeer van het 15de-eeuwse Bourgondische Brugge: een prachtig omsloten en gekasseide binnentuin met geometrische buxushaagjes. De gebouwen zijn echter fasegewijs en door toedoen van meerdere bewoners tot stand gekomen.

Pieter Bladelin

Pieter Bladelin begon in 1440 met de bouw van een diephuis met een lager poortgebouw aan de straat en een ingebouwde traptoren in de hoek. Deze toren getuigt direct van zijn maatschappelijke status: hij kwam uit een rijke familie (zijn vader had een ververij op de Kraanplaats) en was getrouwd met Margriete van den Vagheviere, een dochter uit een welgestelde herbergiersfamilie. Zijn carrière was eveneens indrukwekkend: eerst thesaurier van Brugge, vanaf 1440 de eerste raadgever van hertog Filips de Goede, algemeen beheerder (majordomus) van de hertogelijke bezittingen, en vanaf 1447 schatbewaarder van de Orde van het Gulden Vlies.

De hoofdingang van het 15e-eeuwse stadspaleis bevindt zich rechts van de toren, aan het begin van de galerij, die grotendeels werd gereconstrueerd in 1966. In de galerij is nog één gewelfvlak 15e-eeuws: de ribben van het vierzijdige kruisribgewelf rusten op twee consoles. Deze kraagstenen zijn versierd: één toont een Bourgondische dame met een hond op haar schoot (symbool van trouw) en de ander de Heilige Alphege, aartsbisschop van Canterbury (symbool van eerlijkheid, omdat hij weigerde zijn losgeld met kerkelijk geld te betalen en daarom met een rundsbeen werd doodgeslagen). In de gewelfsleutel zie je het embleem van Pieter Bladelin: de gotische letters P en B verbonden door een

loofrank. Let ook op het dichtgemetselde venster in de gaanderij: binnen in het gebouw zie je waarom.

Tommaso Portinari

In 1451 verliet Pieter Bladelin Brugge en koos Middelburg als zijn nieuwe woonplaats. De Florentijnse bankiersfamilie de Medici toonde veel interesse in zijn woning en richtte er een bankfiliaal in. In 1469 droeg Piero de Medici het beheer van de bank over aan zijn zoon Lorenzo (il Magnifico), die dat jaar trouwde met Clarice Orsini. Dit huwelijk was vermoedelijk de aanleiding voor Tommaso Portinari, de toenmalige bankdirecteur, om natuurstenen medaillons met hun portretten in de gevel van het poortgebouw te laten plaatsen. Deze

medaillons, oorspronkelijk gepolychromeerd met donkerbruine hoofden tegen een azuurblauwe achtergrond, zijn de eerste voorbeelden van renaissancekunstwerken in Brugge en hebben daarom een uitzonderlijke betekenis. Eerder waren de ribgewelven van de open gaanderij van het poortgebouw en de kraagstenen versierd met heraldische motieven van Piero de Medici: de gewelfsleutels met zeven bollen in een lauwerkrans en de kraagstenen met een ring, lint en drie pauwenveren.

Tijdens deze periode verlengden de Medici de woonvleugel van Pieter Bladelin met een zaal waar de bank zich bevond. Van de vier gouverneurs die het Brugs bankfiliaal leidden, is Tommaso Portinari de bekendste. Hij stond aan het hoofd van de Medicibank van 1465 tot 1480. In het laatste jaar van hun aanwezigheid in Brugge dwong Lorenzo de Medici hem om het filiaal over te kopen, waarna Portinari de bank zelf verder uitbaatte en er woonde tot 1497.

Een belangrijke herinnering aan de aanwezigheid van de Medici zijn de prachtige balksleutels in de bankzaal. Aan de ene zijde zien we het wapen van Filips de Goede met het halssnoer van de Orde van het Gulden Vlies en zijn devies 'Monjoye', naast het embleem van de Bourgondische hertog: de silexsteen met vuurslagen. Aan de andere kant zijn de wapenschilden van Lorenzo il Magnifico te zien, met acht bollen en zijn devies 'Semper', evenals het embleem van de Medici: de drie pauwenveren in een ring en banderol.

E.H. Leon de Foere

Op 24 juli 1787 schonk Jean-Albert de Buisseret de Blaringhem, gouverneur van Vlaanderen en toenmalige eigenaar, het huis en het eraan grenzende Hof van Miraumont (Sint-Jakobsstraat 66) aan zijn neef Hendrik Ysenbrandt. Ysenbrandt was een goede vriend van

priester Leon de Foere, die het gebouw in 1816 huurde en later kocht.

Leon de Foere werd in 1810 tot priester gewijd en na een korte periode als docent benoemd tot onderpastoor in de Sint-Annawijk, waar hij geconfronteerd werd met schrijnende armoede. Dit motiveerde hem om een kantschool, 'de Foersche schole', op te richten. Om deze spel-lewerschool te runnen, stichtte hij op 16 juli 1816 de congregatie 'O.L.Vrouw-Hemelvaart', met Maria Khnopff als eerste directrice.

In 1823 werd de Foere benoemd tot geestelijk directeur van het Engels Klooster te Brugge, maar hij bleef zijn congregatie leiden. In 1830 droeg hij bij aan de oprichting van het onafhankelijke België, werd hij verkozen tot het Nationaal Congres en maakte hij deel uit van de delegatie die naar Engeland reisde om onze eerste koning, Leopold I, de kroon aan te bieden.

Italiaans maniërisme in het Hof Bladelin

Leon de Foere besliste om het gelijkvloers van het Hof Bladelin opnieuw in te richten door de benedenruimte op te delen in twee aparte kamers, waardoor de mogelijkheid gecreëerd werd voor een enfilade. De middelste kamer werd opgeluisterd met vier indrukwekkende schilderijen. De vier doeken zijn replica's van werken uit de stanze di Raffaello in de Vaticaanse musea te Rome, gerealiseerd omtrent 1520 AD. Julius II, de grote renaissancepaus, die Bramante opdracht gaf tot de bouw van de Sint-Pietersbasiliek en Michelangelo het plafond van de Sixtijnse kapel liet schilderen, haalde in diezelfde periode ook Rafaël naar Rome. Hij liet hem vier pauselijke vertrekken inrichten. Gedurende de werken overleed Julius II, zijn opvolger was Leo X: zoon van Lorenzo de Medici. Leo X liet Rafaël en zijn voornaamste leerling, Giulio Romano het schilderen verder zetten: in de stanza dell'incendio di Borgo dienden ze taferelen te schilderen, die

legendes van de vroegere pausen met de naam Leo uitbeelden. Het Liber Pontificalis vertelt dat in 847 paus Leo IV een brand in de wijk Trastevere die het Vaticaan bedreigde stopt met het maken van een kruisteken. Naast dit tafereel zien we ook Aeneas met zijn vader Anchises op zijn rug, die het brandende Troje ontvlucht.

De drie andere schilderijen zijn dan weer replica's uit de Sala Constantino, de grootste stanza, waar de pausen audiënties hielden. Zowel het visioen van Constantijn als de slag

bij de Milviusbrug zijn gebaseerd op de biografische gegevens van Eusebius van Caesarea, de hofbiograaf van Constantijn. Eusebius beschrijft het visioen als volgt:

“Rond het middaguur, toen de dag al aan zijn terugtocht was begonnen, had hij met eigen ogen – zo vertelde hij – aan de hemel boven de zon een kruisvormig zegeteken bestaande uit licht gezien met daaraan vastgemaakt een tekst die luidde: ‘Overwin hiermee.’ Bij dat schouwspel had verbijstering hem aangegrepen en ook het hele leger dat toen op een

veldtocht met hem meetrok en ooggetuige van het wonder was.”

Het derde schilderij boven de schoorsteenmantel wordt echter niet verteld door Eusebius. We zien hier keizer Constantijn die zich laat dopen door paus Sylvester na de bewuste slag aan de Ponte Milvio. Deze Sylvesterlegende is van latere oorsprong (7de eeuw) en geeft een handig alternatief voor het doopsel van Constantijn. Eusebius vermeldt immers dat de keizer zich op het einde van zijn leven liet dopen door een Ariaanse bisschop, een

ongeldig doopsel dus binnen de Katholieke Kerk... De originele fresco's van deze twee taferelen werden afgewerkt onder het pontificaat van Clemens VII (wiens gelaat trouwens aan paus Sylvester werd gegeven), die dan weer de neef was van Lorenzo di Medici.

De schilderijen in de zogenaamde Romeinse zaal zijn kopieën, in Italië gemaakt op canvas omstreeks AD 1700. Deze fresco's vielen dermate in de smaak van kunstkenners dat er wel een 30-tal kopieën werden nageschilderd (of geweven), o.a. voor Lodewijk XIV en Tsarina

Catharina de Grote (Hermitage Sint-Petersburg). De grootste exemplaren werden evenwel door EH de Foere verworven en opgehangen in Hof Bladelin in 1829: gezien de afmeting van het grootste schilderij moest er zelfs een raam worden dichtgemaakt en afgesloten.

Reeds in de jaren zeventig – toen de KU Leuven nog regelmatig gebruik maakte van de lokalen voor vergaderingen en lezingen – stelde men vast dat het hoog tijd was om de geschonden en vervuilde schilderijen een restauratie te laten ondergaan.

In april 2019 was het dan eindelijk zo ver: en route..! In samenwerking met de Congregatie, het Fonds Baillet Latour (Koning Boudewijnstichting) en de KU Leuven (Prof. J. Vaesen, L. Watteeuw en J. Snaet) kon men de schilderijen overbrengen naar het gespecialiseerde restauratieatelier IPARC 3 in Kampenhout, een bedrijf met grote expertise dat eerder onder meer werken van Antoon Van Dijck en Jacob Jordaens behandelde.

Gezien de afmetingen van de 2 grootste schilderijen werden deze eerst behandeld met een fixeerlaag van vislijm en werd een *facing* van Japans papier aangebracht. Aansluitend werden ze uit hun kader gesneden en opgerold op reusachtige kokers van houtwerk van 3m60 lang en 1m20 diameter. Zodoende konden ze – via de grootste vensteropening – naar buiten worden gebracht waar een vrachtwagen van het kunstwerk-transportbedrijf Mobull ze opwachtte... en weg waren ze ! En route...

In het artistiek atelier werden de schilderijen eerst gereinigd en van verschillende lagen overschilderingen en vernissen ontdaan met behulp van Ethanol SE4, Iso-octaan, Iso-propanol en pemulen gel pH7. Hierbij werden hoofdzakelijk wattenstaafjes en 'smoke-sponges' gebruikt.

Charlotte Sevrin en Jade Roumi hebben zich over de restauratiewerken ontfermd en zorgden – met spatel en penseel – voor correcties en een nieuwe vernislaag. Een tweede doek van polyester-monofilament werd als 'double-ring' onder licht vacuüm en met acryl-lijm aangebracht op de achterzijde van de schilderijen, teneinde de zwakke plekken in het originele doek te verstevigen.

Er werd ook een nieuw spieraam klaargemaakt zodat de doeken na herstel weer konden worden opgespannen en ondersteund in situ.

Twee jaar later konden ze weer "en route": de grootste doeken werden opnieuw opgerold en met de 2 andere teruggestuurd zoals ze werden aangeleverd. In mei 2021 werden ze weer op hun locatie in Hof Bladelin verwelkomd en opgehangen. Het resultaat was indrukwekkend: iedereen die de schilderijen vóór de restauratie had gezien was onder de indruk van de nieuwe kleurenpracht.

De "Brand in de Borgowijk van Rome" (AD 847) en de drie werken uit de 'Sala di Constantino' die verwijzen naar Keizer Constantijn de Grote, waaronder "Slag om de Milviusbrug" (AD 317), zijn sedertdien weer vier pronkstukken die het Hof Bladelin rijk is.

Deze site is beschermd monument sinds 09-07-1974.

Meer lezen?

Lieve Watteeuw e.a., Het Hof Bladelin in Brugge en de restauratie van de schilderijen in de Romeinse Zaal, Peeters Leuven 2021

Een kort filmpje van de ontmanteling en het transport naar IPARC staat op youtube: https://www.youtube.com/watch?v=M_9FUpy44BA

Ensemble van diephuizen met achterbouw

17

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Op reservatie met gids

Nieuwstraat 9-11

Nieuwstraat 9-11 is een ensemble van drie 16de-eeuwse diephuizen aan de Nieuwstraat met twee achterliggende gebouwen uit de 17de eeuw langs de Dijver. Het bevindt zich op een van Brugges meest beeldbepalende locaties aan de Gruuthusebrug en maakt deel uit van een bijzonder interessant bouwblok met een bewogen geschiedenis. Tot eind 16de eeuw hoorden de woningen bij het aanpalende Hof van Beveren (Nieuwstraat 3-5-7). Daarna werden ze opgesplitst in een kleinere hoekwoning nr. 11 en het nr. 9 dat zich op een L-vormige plattegrond uitstrekt tot aan de Dijver. Ze werden opnieuw samengevoegd in de eerste helft van de 20ste eeuw door de familie Coucke waardoor ze vandaag een sterke verweving vertonen.

Vroegste geschiedenis

De percelen Nieuwstraat 9-11 bevinden zich binnen de oorspronkelijke overstromingszone van de Reie of Dijver, een afhellend terrein dat van de 11de tot de 13de eeuw wordt opgehoogd en bebouwbaar gemaakt.

Het ligt net binnen de eerste omwalling en maakt deel uit van de oudste stadskern aan de Oude Burg die vanaf de 11de eeuw een ambachtelijke wijk en zwaartepunt van bewoning en regionale handel is. De eerste bewoners van de wijk zijn lakenhandelaars en merseniërs (handelaars in kostbare stoffen), die behoren tot de rijkste inwoners van Brugge. De Nieuwstraat wordt voor het eerst vermeld in 1302 en de gelijknamige brug (nu de Gruuthusebrug), in 1288. De brede trappenpartij naar de Dijver rechts van nr. 11 wordt in 1287-1288 voor het eerst aangelegd.

Het bouwblok Nieuwstraat, Dijver, Oude Burg en Kartuizerinnenstraat heeft een opvallende parcellering met smalle, diepe percelen en een aantal parallelle water- of brandstraatjes die het bouwblok doorsnijden en loodrecht op de Reie zijn georiënteerd. Op de kaart van

Marcus Gerards van 1562 zijn er een vijftal herkenbaar. In de loop van de daaropvolgende jaren raken deze steeds meer ingelijfd bij de aanpalende grotere domeinen. Vandaag is er nog een haaks brandstraatje bewaard links van nr. 9. Het perceel van nr. 11 is als enige aan die straatzijde niet recht op de straat georiënteerd maar heeft een eerder ongelijke breedte die de bedding van de Dijver volgt. Mogelijk wijst dit op een restperceel dat pas later werd verkaveld en bebouwd.

Een notabel bouwblok

In de 15de eeuw worden de merseniërs en lakenhandelaars uit de wijk verdrongen door leden van de Bourgondische hofhouding. Het bouwblok wordt gedomineerd door grote patriërsdomeinen van ondermeer Hof Lanchals (Oude Burg 21-23) en Hof van Sint-Joris of van Watervliet (Oude Burg 27).

Het verhaal van Nieuwstraat 9-11 is nauw verweven met dat van het naastliggende Hof van Beveren (Nieuwstraat 3-5-7). Het maakt er zeker van 1446 tot 1569 deel van uit en vormt zo lange tijd de begrenzing van een notabel domein. In de bronnen wordt er echter steeds gefocust op de grote herenwoning en worden de nrs. 9-11 steeds omschreven als diverse woonsten of *diverssche andere cleene huusinghen daer mede gaende* waardoor een sluitende identificatie moeilijk is.

In 1446 koopt Margareta Bladelin (zus van Pieter) een eigendom ter hoogte van Nieuwstraat nr. 3-5. Haar overleden echtgenoot Colaerd de Fevere, ontvanger van de hertog, had haar eerder al de woning aan Oude Burg 21 en Nieuwstraat 7 nagelaten. Bij haar overlijden in 1449 is ze de belangrijkste huiseigenares van het bouwblok tussen Oude Burg, Nieuwstraat, Raamstraatje en Dijver. Het domein wordt nadien opgesplitst tussen de twee dochters. Margaretha de Fevere ontvangt de woning aan de Oude Burg die ze met haar echtgenote

Jan III de Baenst zal vervangen door een nieuwe residentie: het Hof van Sint-Joris. De woningen aan de Nieuwstraat gaan naar de tweede dochter Lysebette de Fevere die huwt met Joos I van Varssenaere, raadsheer van Filips de Goede. Haar nazaten verkopen het in 1497 aan Filips van Bourgondië, heer van Beveren, die de woning haar naam zal geven. De historiek van beide domeinen wordt uitgebreid beschreven in de OMD-brochure 1996 en publicatie Hof van Watervliet.

Na een complex verhaal van uitbreidingen en overdrachten is het hele bouwblok in 1567 opnieuw in handen van één zelfde familie, namelijk de gebroeders Marcus en Guido Laurin. Marcus Laurin, heer van Watervliet, behoort samen met zijn broer Guido tot de voornaamste 16de-eeuwse Brugse humanisten. Ze hebben zich vooral verdienstelijk gemaakt als mecenas van ondermeer drukker en graveur Hubertus Goltzius en als organisator van de humanistische cultuur te Brugge.

In 1544 kochten ze samen met hun moeder het Hof van Sint-Joris (Oude Burg 21) en in 1567 namen ze van hun neef het aanpalende Hof van Beveren over samen met *diverssche andere cleene huusinghen daer mede gaende*. Van deze huizen aan de Nieuwstraat heeft Laurin vóór 1569 drie à vier houten, overkragende gevels laten vervangen door rechte,

stenen gevels, *te merckelicke vercieringhe ... ende decoratie van de stad*. Tussen deze huizen en het Hof van Sint-Joris of van Watervliet, op de hoek van de Nieuwstraat en de Oude Burg, stonden daarenboven nog twee *onghevallighe* huizen die hem toebehoren. Eén van deze huizen heeft eveneens een houten *voorhoofd ende overspronck*.

Het eigendom aan de Nieuwstraat wordt in 1567 omschreven als *eenen parcheele van huusinghen metter toebehoorten diversche woensten zijnde staende binnen der stede van Brugghe ten voorhoofde aan de oostzijde van de nieustrate gheheeten thof van Bevere met alle de huusinghen ende hovijnghen daer mede ghaende (...) streckende achterwaerts tot een straetkin commende vanden Oudenburch onder de ghalderijen van mijn heere van Watervliet totter voornoemde reije van Brugghe*.

Zo realiseert hij één aaneengesloten stadsdomein met huizen en tuinen, vanaf de hoek van de Oude Burg tot aan de hoek met de Dijver dat afgebeeld wordt op het stadsplan van Marcus Gerards van 1562.

Het domein wordt in twee verdeeld door een bakstenen muur achter het Hof van Beveren. Ter hoogte van de nr. 9-11 zien we één diephuis met links een aanbouw onder lessenaarsdak en een aangebouwd dwarsvolume over de volledige breedte. De achterliggende tuinzone wordt aan de Dijver begrensd door een tuinmuur met poortje en in de hoek met het water-/ brandstraatje bevinden zich twee lagere gebouwtjes langs het water. De trappenpartij aan de zijgevel van nr. 11 is nog net herkenbaar.

Wegens financiële moeilijkheden moest Marcus Laurin het Hof van Beveren (enkel nr. 3*-5) in 1569 doorverkopen aan Anna van Thiennes, huizen nr. 7, 9 en 11 bleven in bezit van Guido Laurin. Dezelfde Guido is volgens de Zestendelen in 1580 nog steeds eigenaar van nr. 7 en 9 en heeft wellicht net daarvoor het hoek-

pand nr. 11 verkocht aan Hubrecht Splenters. Bij nr. 11 wordt in april 1580 namelijk genoemd dat de nieuwe eigenaar van het afgesplitste huis geen erfdienstbaarheden mag vestigen op het aanpalende gebouw van Guido Laurin: *dat de proprietaris van desen huijse niet en vermoghe eenighe veinsters te maeckene, lucgt neemene up den lasten vanden huijse nef-fens staende ter noordzyde toebehoorde guido laurijn.*

Vier jaar later geeft Guido Laurin gifte van nr. 9 aan de weduwe van Joos Heijnkens waarbij opnieuw uitgebreide voorwaarden worden opgenomen om de afsplitsing op een correcte manier te regelen. De eigenaar moet de deuren stoppen *commende int straetken neffens desen huijse (...)* hij mag ook geen lucht nemen *inde mueren ofte daecken van desen huyse.*

Van dan af aan zijn beide huizen definitief afgesplitst van hun grotere moederhuis en zijn ze ook individueel opgesplitst.

De huizen vandaag

De drie huidige diephuizen aan de Nieuwstraat gaan zeker terug tot de 16de eeuw maar geven voorlopig weinig bouwsporen prijs. Wellicht zal na ontmanteling meer duidelijk worden. Het karkas van de huizen bevestigt in elk geval een datering in minstens de 16de eeuw. De moermuren in een oranje baksteen zijn grotendeels intact en zijn aan de achtergevel uitgewerkt met opmerkelijk per baksteenlaag getrapts metselwerk. De drie gebouwen hebben hun originele moer- en kinderbalkenroostering en kapconstructie weten te bewaren.

De kap van nr. 9 is een gave eikenhouten sporenkap met fliering op schaargebintes voorzien van telmerken. Alle gebouwen zijn onderkelderd en overkluisd door bakstenen van kruisgewelven en tongewelven. In de reiegevel van nr. 11 springt een gotisch, kalkzandstenen venstertje in het oog. Het is één van de vijf gekende kleine tweelichtjes in Brugge die onderling wedijveren om het kleinste te zijn. De andere exemplaren zijn te dateren in de 15de eeuw.

De twee achterliggende huizen aan de Dijver zijn in kern 17de-eeuws. Het middelste werd in 1843 opgehoogd en verbouwd tot huidige classicistische lijstgevel. Op een glasplaat van 1903-1905 is in de linker zijgevel nog de aftekening van de vroegere lagere puntgevel te zien.

In de loop van de 19de eeuw werd het interieur van de woningen aan de Nieuwstraat verbouwd waardoor er weinig tot niets van de voorgaande periodes bewaard bleef. In 1860 werd achteraan het hoekpand nr. 11 een Engelse trap toegevoegd in een aparte uitbouw.

De woningen werd ook al vroeg verhuurd, nr. 11 al vanaf 1819. Van 1861 tot 1863 was de huisschilder Louis Cockelaere er gevestigd met zijn atelier dat bekend stond voor "la peinture pour bâtimens, le décor et la dorure". Ongetwijfeld is deze huurder verantwoordelijk voor de decoratieve aankleding van de salons op de begane grond. Nr. 9 wordt vanaf 1853 gehuurd door een opeenvolging van geestelijken. Het zoekertje van 1853 in *Journal de Bruges* spreekt van een "belle et très agréable maison".

Het gros van de wijzigingen dateert echter van de eerste helft van de 20ste eeuw. In 1919 koopt Godfroid Coucke woning nr. 11. Coucke was een toeristische pionier in Brugge, die al in 1905 een vergunning kreeg om toeristenbootjes uit te baten voor tochten op de Brugse Reien - eerst met roeiboten en later ook met motorboten. Coucke kocht de woning aan de Nieuwstraat 11 vooral omwille van de ligging aan de Dijver, zoals zijn zoon Edmond getuigde: "Hij vond dat een meer geschikte aanlegplaats. Bovendien boden de kelders de mogelijkheid om de boten binnen te halen voor onderhoud in de winter." In 1931 werd daarvoor een grote poort gemaakt ter hoogte van de kelder. Na de tweede wereldoorlog koopt de familie Coucke ook de aanpalende woning Nieuwstraat 11. In 1961 wordt in de gevel aan de Nieuwstraat een poort ingebracht. Hiervoor sneuvelde achterliggende kelder.

Restauratievisie

Op vandaag is de site een complexe constellatie van gebouwen die door de jaren heen in elkaar verstrengeld zijn geraakt. De historisch volumes zijn verbonden door verschillende tussenvolumes. Veelal zijn deze verbindingsstukken niet kwalitatief gebouwd en voorzien van platte daken. De volumes geven het geheel een slordige indruk, zoals te zien vanaf de Dijver, en worden als storend ervaren. De eerste ingreep bestaat eruit deze bouwsels te slopen. Op deze manier kan de site opnieuw voorzien worden van licht en lucht. Twee buitenruimtes worden gecreëerd of gerecupereerd. Een concreet voorbeeld is het vrijmaken van de voormalige brandweg. Deze werd in de loop van de geschiedenis bebouwd, maar wordt nu terug vrijgemaakt. De eigenlijke buitengevel komt opnieuw vrij te staan. De hoofdtoegang voor voetgangers op de site zal uiteindelijk verlopen via deze brandweg.

Na sloop van deze volumes blijven enkel de vijf historisch relevante en waardevolle gebouwen behouden die worden heringericht tot woonentiteiten.

Bij elke ingreep wordt steeds uitgegaan van maximaal behoud van aanwezige erfgoed-elementen. Houten moer- en kinderbalken, historisch waardevolle plafonds, vloeren en binnenschrijnwerk, evenals dakgebintes en structuur blijven behouden. Historisch waardevolle binnentrappen worden behouden, en het buitenschrijnwerk wordt vervangen naar historisch model. Waar wijzigingen nodig zijn, worden deze tot een minimum beperkt en de aanwezige materialen en elementen worden steeds gerecupereerd.

De topgevels van de diephuizen aan de zijde van de Dijver verkeren in slechte staat. Het metselwerk is erg verweerd. De toppen zullen worden hermetst, de gevels worden hervoegd met kalkmortel waar het voegwerk te verweerd is, en nadien worden de gevels terug

witgeschilderd zoals te zien is op de historische foto's.

Een voorbeeld van een nieuwe noodzakelijke ingreep is het voorzien van een lift om te kunnen voldoen aan toegankelijkheid. De inplanting van een lift wordt zorgvuldig uitgezocht. Er wordt gewerkt met een specifiek model met beperkte liftput en beperkte uitloophoogte. Op deze manier kan de lift geconstrueerd worden zonder doorboring van de keldergewelven. De lift wordt gepositioneerd tussen de waardevolle dakgebintes zodat deze behouden blijven. Kinderbalken en kepers die weggenomen worden, worden herbruikt ter vervanging van balken die zijn aangetast door zwam of houtrot.

In dit project wordt een gedeeltelijke reconstructie van de voorgevel van de centrale woning in de Nieuwstraat voorzien. In 1961 werd de gevel aangepast en werd hier een garagepoort voorzien. Deze poort wordt uitgebrouwen en de gevel wordt gereconstrueerd naar oud model. Hiervoor beschikken we over voldoende info; de resterende travee, en het naastliggend pand worden als voorbeeld gebruikt.

Met deze ingrepen krijgt de site een nieuwe bestemming en worden de gebouwen in ere hersteld. Dit met respect voor zowel de historische waarde als de hedendaagse eisen aan wooncomfort.

Deze site is beschermd stadsgezicht sinds 22-05-2019.

Meer lezen?

Archivolt, Nieuwstraat 9-11, onuitgegeven bouwhistorische nota.

Brochure Open Monumentendag 1996, Zorg en zin voor kleur, 1996, Brugge, 73-80.

Christiaen R., Schotte B. Historische schets van het Hof van Beveren, in: Brugse Gidsenkroniek XXIX.6, 1996, 79-85.

Deneweth H., Goede muren maken goede burens. Verbouwingen en buurtleven in Brugge 1500-1800, Brugge, 2020.

Vandenberghe S., Geirnaert N., Het hof van Watervliet in de Oude Burg te Brugge, Brugge, 1983.

Lingier M., Coucke E., Het vloeibare goud: toerisme op en rond de Brugse reien, Brugge, 2018.

Pastorie en hospitaalsite van Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie

18

Zaterdag 14u-18u & zondag
10u-13u en 14u-18u; geen bezoek
aan de kerk tijdens de eredienst
op zondagochtend (10u-11u)

Geen reservatie nodig

Pastorie enkel onder begeleiding
van een gids, kerk en museum van
Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie vrij
te bezoeken, gids beschikbaar

Potterierei 79B-80

De pastorie van Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie

De pastorie, gelegen aan de Potterierei, maakt al sinds de 15de eeuw deel uit van het Onze-Lieve-Vrouw-ter Potterie complex dat al meer dan 700 jaar een belangrijke rol speelt in het religieuze en sociale leven van Brugge. Aanvankelijk vonden pelgrims, passanten en zieken er onderdak en sinds de 15de eeuw worden er ouderlingen opgevangen. Naast een tijdelijke thuis is de Potterie ook al eeuwenlang een bedevaartsoord en de eindbestemming van de Blindekensprocessie. Die brengt sinds 1304 jaarlijks een offerkaars naar de kapel van de Onze-Lieve-Vrouw van de Potterie als dank om de behouden terugkeer van de strijders van de slag bij de Pevelenberg.

Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie, een moderne middeleeuwse zorginstelling

Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie is een van Brugges oudste stadsinstellingen. In 1276 bestond hier reeds een goed functionerend 'hospitaal' waar lekenzusters passanten opvingen en zieken verzorgden (zie brochures OMD 1994, 1999 en 2005). In 1289 verleende de bisschop van Doornik bovendien ook officieel de toestemming om op de site van het 'spitaal' een kerk met een kerkhof en twee klokjes op te richten. Aan de instelling, die als een parochie werd beschouwd, was sinds 1276 een pastoor verbonden, zielenzorg was immers een essentieel element in de zieken- en ouderenzorg.

Door schenkingen en aankopen breidde het patrimonium van de Potterie gestaag uit. Een eerste grote uitbreiding van het hospitaal moet gesitueerd worden in het begin van de 14de eeuw, na de samensmelting van de Potterie met het Heilige-Geesthuis in de Gozeputstraat. Het Heilige-Geesthuis verleende hulp en zorg aan thuisblijvende arme en zieke Brugge-

lingen, de zgn. *scamele huusweken* of huisarmen. Vanaf dat ogenblik vormden de lekenbroeders van het Heilige-Geesthuis samen met de zusters van de Potterie een dubbelgemeenschap. Onmiddellijk werden heel wat nieuwe gebouwen opgetrokken op de site, waaronder een refter en een bakkerij.

De armendis die verbonden was aan de instelling deelde namelijk wekelijks brood uit, en op grote feestdagen soms kledij en vlees. Rond 1411 functioneerde de Potterie ook als bejaardentehuis (en dit is het nog steeds), maar bleef nog steeds onderdak geven aan passanten. De ouderlingen moesten Brugs poorter zijn om er kost en inwoon te krijgen.

Vanaf het midden van de 15de eeuw legden de broeders en zusters professiegeloften af en droegen ze een habijt, eigen aan de instelling. In de 16de eeuw werd Onze-Lieve-Vrouw van de Potterie uitsluitend door zusters Augustinessen geleid. Vandaag zijn de zusters nog steeds aan de aloude instelling verbonden.

Net zoals bij de andere caritatieve instellingen werd het beheer van de Potterie na de Franse revolutie overgedragen aan de Commissie Burgerlijke Godshuizen in 1797.

In het begin van de 19de eeuw verbleven de bejaarden nog steeds in het middeleeuwse 'hospitaal'. Door de toename van het aantal bewoners, ondermeer uit aantal in 1808 aangekochte godshuizen, volgden de verschillende bouwcampagnes elkaar in de loop van de 19de en 20ste eeuw op. In 1836 werd beslist om de oude ziekenzaal in te richten als museum voor de kunstcollectie van de Potterie en van door de Franse overheid afgeschafte instellingen als oa. de Magdalenaleprozerij.

In de 21ste eeuw bleef de Potterie uitbreiden en moderniseren waardoor het middeleeuwse hospitaal geëvolueerd is tot een hedendaags woonzorgcentrum.

Het patrimonium van de Potterie

De nog bestaande historische gebouwen van Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie zijn bijzonder waardevol en dateren van de 13de tot de 19de eeuw.

De voormalige ziekenzaal (nu het museum) is het oudste gebouw van de site en is dankzij dendrochronologisch onderzoek van de dakkap te dateren in het laatste kwart van de 13de eeuw. De naastliggende kerk werd na tientallen jaren bouwen gewijd in 1359. In het laatste kwart van de 15de eeuw werd achter de ziekenzaal een klooster gebouwd en in 1529 werd de hospitaalvleugel gewijzigd en werden kerk en ziekenzaal van elkaar gescheiden. In 1623 tenslotte is het complex uitgebreid met een Mariakapel (aan de zuidzijde van de kerk), die speciaal werd opgericht ter ere van de devotie van het 14de-eeuwse natuurstenen Mariabeeld dat er wordt bewaard.

Tot 1836 waren de laatmiddeleeuwse gebouwen nog steeds als bejaardentehuis in gebruik. In 1870 woonden er bijvoorbeeld 131 bejaarde vrouwen die door 17 zusters werden verzorgd.

In 1880 werd het complex gerestaureerd n.o.v. architect Karel Verschelde (1842-1881). Verschelde had de Brugse bouwkunst bestudeerd en was een aanhanger van de neogotische beweging die naar stijleenheid streefde. De voorgevels van Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie zijn op basis van bronnen- en sporenonderzoek teruggebracht naar hun vermeende oorspronkelijke toestand. De ingreep heeft het huidige uitzicht van de gebouwen bepaald.

Op initiatief van pastoor Alfons Maertens werden de museumgebouwen heringericht en een bescheiden kunstgalerij gebouwd.

In 1976 en in de periode 2012-2017 werden nieuwe ruimere vleugels bijgebouwd in functie

van het bejaardentehuis, dat vandaag aan meer dan 220 bewoners onderdak biedt. Nog steeds zijn de zusters Augustinessen betrokken bij de instelling, die beheerd wordt door Mintus.

‘Een huus voor de prochiepaepe’

De pastorie zelf heeft er ook al een hele voor-geschiedenis van verbouwingen opzitten. Ze ligt aan de linkerzijde van het 13de-eeuwse hospitaal op de hoek met de Potterierei en is vandaag volledig ingebed in het complex van Potterie. Het gebouw van twee bouwlagen met lijstgevel onder een schilddak is samengesteld uit twee oudere diephuizen en werd eind 18de eeuw - begin 19de eeuw verbouwd tot huidig uitzicht.

Sinds 1276 is er een pastoor verbonden aan de Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie en die verbleef wellicht al vanaf de 15de eeuw in het hoekhuis aan de Potterierei. In 1470 schenkt de weduwe van schoenmaker Brand namelijk een woning samen met vier kleinere huisjes: ‘een huis aan de oostzijde van de reie dichtbij de gravenbrug en vier maisonettes gelegen in de straat achter het hospitaal’. Voordien werden deze woningen al omschreven in een eigendomsakte van 1401 als twee(!) belendende huizen staande ten oosten der rei bij ‘s Gravenbrug op den hoek van het straatje dat achter het hospitaal van de Potterie loopt, met vijf huisjes die achter de genoemde woningen waren gelegen. Op deze akte werd in de 16de eeuw genoteerd “Van de huuse dat gecocht was jeghen de weduwe Balth. Brands daer de prochiepaepe in woont.” Dit is de oudste vermelding van de pastorie op deze plaats.

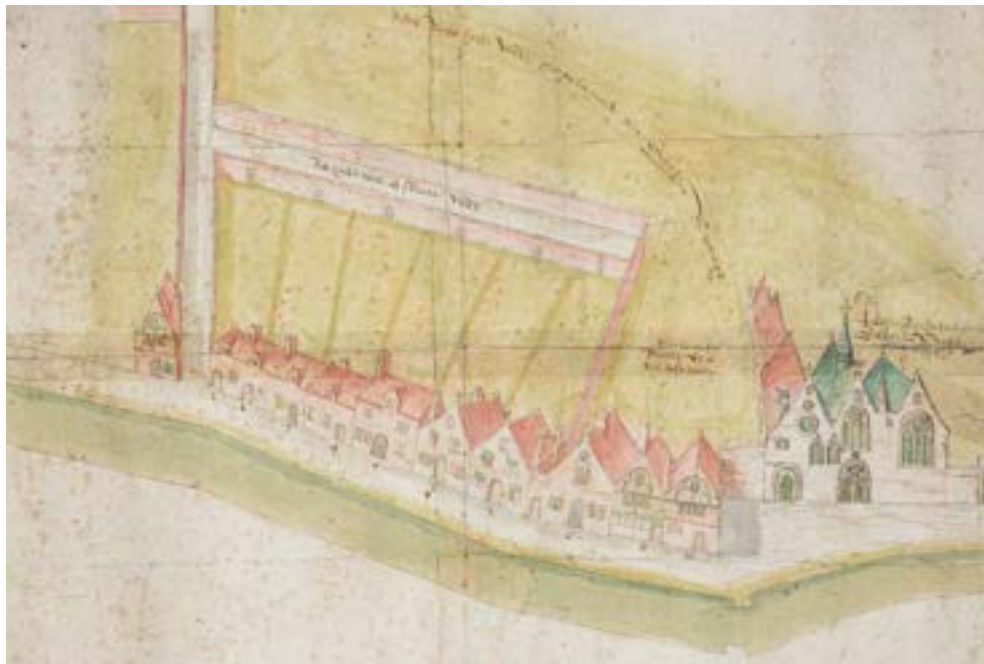
Stadsplan van Brugge door Marcus Gerards van 1562

Op de kaart van Marcus Gerards van 1562 is deze situatie grosso modo nog herkenbaar.

Ter hoogte van de pastorie staan twee diephuizen van twee bouwlagen onder een zadeldak met een topgevel die voorzien is van een windveer. Tussen pastorie en hospitaal ligt een smalle straat richting Peterseliestraat, die later in 1627 bij de Potterie wordt ingelijfd en in 1643 wordt afgesloten met de huidige Zandpoort. De vier of vijf kleine huisjes zijn dan al niet meer te zien. Ter hoogte van de pastorie ligt de houten ‘s Gravenbrug, naar de ‘s Gravenstraat, die in 1633 wordt vervangen door de Duinenbrug verderop.

Dankzij een anoniem gekleurd plan uit de 17de eeuw krijgen we een gedetailleerder beeld van ondermeer de kerk, sacristie, Onze-Lieve-Vrouwekapel, het hospitaal, de keuken, refter en de omringende tuinen, boomgaarden en bleekweide. De twee diephuizen op de hoek hebben een houten gevel op baksteen sokkel en een dak met dakpannen of -tegels.

Wanneer de woningen effectief zijn samen gevoegd tot de ruime pastorie van vandaag is niet zeker maar moet wellicht in het laatste kwart van de 18de eeuw worden gesitueerd. Ondanks de politieke instabiliteit van die periode werd er toch geïnvesteerd in een volledige herinrichting van de pastorie. Volgens de toenmalige modetrant werd centraal een ruime inkomhal ontworpen die via brede paneeldeuren aansluit op drie salons. De detaillering van de schouwmantels en -boezems met afgeschuinde hoeken, de spiegelbogen in de dubbele paneeldeuren en de elegante houten trap met uitwaaiierende aanzet gaven de pastorie een verfijnde aanblik. De oudere moermuren, balkenroostering, kelder onder bakstenen tongewelf en een aantal opgeklampte deuren bleven hierbij behouden. De rekeningen bevestigen trouwens opeenvolgende ‘reparaties’ aan het ‘pastoreel huis’ in het laatste kwart van de 18de eeuw. Er is ondermeer sprake van het vernieuwen van de ramen en grote werken door de tegeldekker. In de dorpel van de keu-

kendeur is een 18de-eeuws steenhouwers-merk van Pierre Corneille Trigalet afleesbaar.

De meest opmerkelijke wijziging is het veranderen van de oriëntatie van het pand. Waar de twee diephuizen oorspronkelijk op de Reie waren gericht, zijn ze nu volledig gekeerd naar de kerk van de Potterie. De twee oudere voorgevels zijn nog herkenbaar in de huidige zijgevel: er tekent zich een duidelijke bouwnaad tussen beide huizen af samen met een ontlastingsboog en muurvlchtingen van de rechtertopgevel.

De archieven vermelden een algehele 'ontsmetting' of opfrissing van de volledige pastorie telkens er een pastoorswissel was. Alle muren werden herschilderd, behang vernieuwd en alle houtwerk kreeg een nieuwe laag olieverf zodat de pastoor en zijn dienstmeid(-en) er comfortabel konden verblijven.

Begin 20ste eeuw wordt de pastorie opnieuw gemoderniseerd. In 1905 worden de 18de-eeuwse kruisramen met kleinhouten vervangen door moderne T-ramen, de luiken worden vervangen door rolluiken en aan de tuinzijde wordt een rijk uitgewerkte wintertuin aangebouwd (zie glasramen). Hierop aansluitend wordt een overdekte gang gebouwd die de pastoor rechtstreeks toegang tot het klooster en rusthuis gaf.

In 1950 werd naar aanleiding van gescheurde schouwen en gevels nog even overwogen om de pastorie te slopen maar omwille van de hoge kostprijs voor een nieuwbouw werd uiteindelijk geopteerd voor restauratie. Gevels, daken, goten en schrijnwerk werden hersteld en hierbij sneuvelde ook de monumentale schouw in het dakvlak aan de Potterierei.

De glasramen van de pastorie

De pastorie is gedecoreerd met verschillende soorten gebrandschilderd glas waarvan deze in de ramen het meest opmerkelijk zijn. Achter bijna alle ramen in de straatgevels van de pastorie zijn glas-in-loodpanelen geplaatst. Ze bestaan uit een amalgaam van gerecupereerde fragmenten van gebrandschilderd glas uit verschillende periodes. Enerzijds zijn er de ronde medaillons met grisailleschildering van heiligen die gevat zijn in een rechthoekig kader met omlopende rode band, gevuld met witte en groene ruitjes.

Daarnaast zijn er rechthoekige panelen met een bredere gele en blauwe band waarin verschillende fragmenten van hoofden zijn verwerkt. Deze zijn heel divers op gebied van afmetingen, techniek, stijl en kleuren (van grisaille met zilverageel tot polychrome gezichten) en bieden een staalkaart van verschillende eeuwen glasschilderkunst.

Ook in het klooster zijn op heel wat plaatsen (ondermeer oude keuken, kloostergang en museum) dergelijke gebrandschilderde fragmenten verwerkt in ramen en deuren. Er wordt verteld dat ze zouden zijn samengesteld in opdracht van pastoor Alphonse Maertens (pastoor van 1929 tot 1941) die een notoir kunstliefhebber én historicus was.

Er kan niet met zekerheid worden gesteld dat de gebruikte fragmenten en scherven afkomstig zijn uit de Potterie zelf. Pastoor Maertens onderhield naar verluidt goede contacten met de opvolgers van het glazeniersatelier Dobbeleire die hem van de nodige historische scherven konden voorzien. Al waren er ook voldoende gelegenheden om scherven te verzamelen in de Potterie.

In zijn memorieboek noteert pastoor Maertens: Op 7 februari 1917, viel een bom, vlak voor de infirmerie der zusters. Drie religieuzen bevonden zich in de plaats, doch niet eene werd gekwetst.

Alle kwamen er met den schrik van af. Die brandvensters in het koor der kerk, en drie in de kapel van O.L.Vr. zuidwaarts gelegen, werden erg beschadigd. Twee van deze laatste waren om zoo te zeggen geheel vernield. Een tweede bom viel in den hof, naast den muur van het Groot Seminarie, dat toen door de mannen van

de Duitse onderzeeboten betrokken was. Zekers hadden de bondgenooten het op deze laatste gemunt.

Aanduiding van de bominslag van 7 februari 1917

De zorgvuldig verzamelde scherven werden aan de hand van de bewaarde originele ontwerpen volledig gerestaureerd door atelier Dobbelaere. Mogelijk werden bepaalde elementen gerecupereerd en bewaard in het glazeniersatelier of in de Potterie.

Of bewaarden de zusters de restanten van de originele 17de-eeuwse gebrandschilderde ramen uit de Onze-Lieve-Vrouw-kapel? Die waren er in 1836 uitgehaald omdat ze 'door ouderdom in stukken waren gevallen' en vervangen door helder wit glas.

In 1931 ontvangt pastoor Maertens van de commissie toestemming om de 'moderne', lees 19de-eeuwse, glasramen te vervangen door nieuwe ramen die beter aansluiten bij de 'trant' van de kerk. De pastoor neemt alle kosten op zich en mag beschikken over de oude ramen op voorwaarde dat de wapenschilden van de schenkers bewaard zouden blijven. Wanneer er hier later commentaar op komt van het Provinciaal Comité voor Monumenten en Landschappen wordt meegedeeld dat de glasramen naar Congo zijn verscheept. Misschien is één en ander toch achtergebleven?

Het verhaal van de glasramen wordt verder onderzocht in afwachting van een beslissing over hun toekomstige functie en bewaarplaats.

Verder is er in een 18de-eeuwse binnendeur naar de opkamer een glas-in-loodpaneel geplaatst met een gebrandschilderd wapen en een onderschrift "jean van kerkchove 1651 van de varent chevillier". En de tuinkamer van de pastorie is volledig uitgevoerd in glas-in-lood met drie polychrome medaillons die de wapens van de Potterie, de stad Brugge en van Idesbald van der Gracht, abt van Ten Duinen voorstellen.

Monstra te esse matrem

Naast een smeedijzeren voetenschraper en een trekbel bevindt zich rechts van de deur een opmerkelijke beeldnis. In het metselwerk is een stenen bas-reliëf ingewerkt met een gepolychromeerde afbeelding van Maria die haar Kind en een schip vasthoudt met onderschrift 'Monstra te esse Matrem' of 'Toon u onze Moeder'. Deze uitdrukking is afkomstig uit de mariale hymne 'Ave maris stella' die in de middeleeuwen bijzonder populair was en verwijst naar een legende waarin Bernardus deze zinsnede uitsprak: 'Toon ons onze moeder te zijn'. Maria verhoorde het gebed door uit haar borst melk op de uitgedroogde lippen van de heilige te sprenkelen. Deze hymne werd

Onze-Lieve-Vrouw van de Potterie is beschermd als monument bij M.B. van 16 december 1991, de pastorie maakt deel uit van het beschermd stadsgezicht van de Langerei en omgeving sinds 16-02-2015.

ook frequent gebruikt als gebed door reizigers om een veilige route af te smeken en past binnen de rol van de Potterie als bedevaartsoord voor schippers in het bijzonder.

Meer lezen?

Maertens A., *Onze Lieve Vrouw van de Potterie*, Brugge, 1937.

Van Den Broucke D., *Een bouwhistorisch onderzoek: Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie Brugge* (onuitgegeven eindverhandeling).

Gezelle, Ryelandt en Idesbald

Op een van de glasramen in de kerk van Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie trekt een processie voorbij. 'Salighen Idesbaldus van der Gracht wordt tot Brugghe gheviert 1896,' staat erop te lezen. Een groep geestelijken volgt de praalwagen met daarop het schrijn met de resten van de zalige Idesbald, dat door de straten wordt gereden. Onder de priesters een bekend gezicht: dat van Guido Gezelle.

Idesbald, de derde abt van de abdij van Ten Duinen, overlijdt in 1167. Acht eeuwen na zijn dood, in 1894, verklaart de Kerk hem zalig. Hendrik Rommel, principaal van het Brugse Sint-Lodewijkscollege, vraagt aan Guido Gezelle of hij een tekst wil schrijven voor een koorwerk over Idesbald. Een oud-leerling van het college, Joseph Ryelandt, zal deze op muziek zetten. Gezelle stemt toe en op 7 augustus 1894 weerklinkt tijdens de prijsuitreiking van het college zijn 'Idesbald' als 'vierstemmige choorzang'. Twee jaar later wordt de zaligverklaring feestelijk gevierd met een processie die op 13 en 19 juli 1896 door de Brugse straten trekt. Gezelle schrijft opnieuw een tekst en stelt voor om 'Idesbald (een beevaartlied)' weer door Ryelandt te laten toonzetten. Dit keer weigert de componist. Maar het zal Ryelandt er niet van weerhouden om later nog teksten van de Brugse priester-dichter op muziek te zetten.

Strofe X uit 'Idesbald (een beevaartlied)'

Geeft de kranken en al
die, bermhertig, ze zal
in hun lijden, om Gods wille laven;
en de zusters niet min,
die hun leven daarin
hier besteên, ook uw' geestelijke gaven.

Huize Minnewater

19

Professor Dr. Sebrechtsstraat 1-2

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Geen reservatie nodig,
gids beschikbaar

The Making of 'Under the Carpet'

Deze korte documentaire volgt het maakproces van 'Under the Carpet', een driedelig kunstwerk van Adrien Tirtiaux voor Triënnale Brugge 2024 dat uitnodigt om de verbindingsweg tussen het Sint-Janshospitaal en de Minnewaterkliniek te herontdekken.

Terwijl de Belgische kunstenaar het mostapijt oprolt en de oude verbindingsweg opnieuw blootlegt, blazen Magda en Georges het stof van hun herinneringen aan de plaats waar ze elkaar voor het eerst ontmoetten. De weg vormde immers niet enkel een essentiële schakel tussen twee zorginstellingen maar verbond ook de levens van bezoekers, personeel en buurtbewoners.

Deze documentaire is een initiatief van Brugge 2030, de Brugse kandidatuur voor Europese Culturele Hoofdstad.

Kom en ontdek tijdens Open Monumentenweekend het rijke erfgoed en de fascinerende geschiedenis van de site Huize Minnewater, een plek waar zorg al meer dan een eeuw centraal staat.

Van bleekwijde naar neogotisch gasthuis

De locatie waar nu Huize Minnewater staat, was vroeger een uitgestrekte meers (moerasgebied) dat tot het einde van de 19de eeuw als bleekweide werd gebruikt. Tijdens deze periode breidde Brugge flink uit, en de Commissie van Burgerlijke Godshuizen besloot een plek te creëren voor zorgbehoevende vrouwen. Het uiteindelijke ontwerp van de toenmalige stadsbouwmeester en architect Louis Delacenserie resulteerde in een imposant neogotisch gebouw dat zorgvuldig werd uitgewerkt.

Gedurende de afgelopen 130 jaar veranderden zowel de gebruikers als de naam van het gebouw meerdere malen, maar de rode draad bleef steeds zorgverlening. Vanaf 1892 zorgden de Zusters van de Liefde in het Sint-Antoniusgasthuis voor bejaarde en zieke vrouwen. Zij deden dit meer dan 40 jaar, waarbij de innovatieve zorgpaviljoenen met licht en lucht een belangrijke rol speelden in het genezingsproces. De tuin was niet alleen een plek voor de zieken om te herstellen, maar had ook een productieve, zelfvoorzienende functie.

Transformaties naar Minnewaterkliniek en Huize Minnewater

In de jaren 1930 werd het Sint-Antoniusgasthuis omgevormd tot de Minnewaterkliniek, een satellietafdeling van het Sint-Janshospitaal. Deze transformatie, geleid door de bedreven hoofddarts Prof. Dr. Joseph Sebrechts, ging

gepaard met ingrijpende verbouwingen en modernisering. Twee vleugels werden verhoogd, en het gehele gebouw werd uitgerust met de nieuwste ziekenhuisinrichtingen en moderne apparatuur. Een opmerkelijke toevoeging was een autotunnel onder het gebouw en een verderop gelegen viaduct, zodat ambulances patiënten snel naar het Sint-Janshospitaal in het centrum konden vervoeren.

De Minnewaterkliniek bleef groeien tot het einde van de jaren 1970. Door ruimtegebrek werden geprefabriceerde uitbreidingen toegevoegd en nieuwe afdelingen opgezet, waaronder een EHBO-afdeling, een operatiekwartier, een mortuarium en zelfs een speciaal uitgeruste bunker voor het gebruik van radioactieve stralen. Veel van deze gebouwen zijn vandaag niet meer aanwezig op de site.

In 1977 werd besloten om het Sint-Janshospitaal te verplaatsen buiten het stadscentrum,

zodat alle afdelingen in één gebouw konden worden ondergebracht. Op dat moment werd het Huize Minnewater een tweede keer herbestemd, ditmaal naar woonzorgcentrum. Huize Minnewater werd herdoopt en het gebouw behield dus opnieuw haar zorgverlenende functie. Het interieur werd sterk aangepast om de nieuwe functie te huisvesten, de eerder open ziekenzalen werden opgedeeld in kamers.

175 meter zorgvuldige neogotiek

Het uitgestrekte gebouw is een prachtig voorbeeld van Brugse neogotiek, ontworpen door niemand minder dan architect Louis Delacenserie, sleutelfiguur voor de neogotiek in Brugge. Tijdens zijn ambtstermijn als stadsbouwmeester kreeg Brugge een flinke restauratiebeurt, vaak met een neogotische insteek. Deze fascinatie voor de gotiek, een middeleeuwse

stijl, draagt bij aan het middeleeuwse karakter dat Brugge vandaag de dag nog steeds uitstraalt. Delacenserie herstellde veel gebouwen naar hun middeleeuwse vormgeving en zette zijn stempel op grootschalige nieuwe projecten aan het eind van de 19de eeuw. Huize Minnewater past in de reeks neogotische gebouwen die het stedelijk weefsel van Brugge in de 19de eeuw bepaalden.

Huize Minnewater is uniek in Brugge dankzij haar schaal. De gevel aan de Professor Dr. J. Sebrechtsstraat is maar liefst 175 meter lang. Deze voorgevel verspringt ten opzichte van de straat, waarbij elk gebouwdeel achter de gevel een eigen functie had. In het linker gedeelte waren oorspronkelijk de keuken, grote wasruimtes en kamers voor verzorging. Het rechter gedeelte bevatte ziekenzalen en andere kamers voor medische hulp. Centraal op de site staat de kapel. Bij nader onderzoek van de

gevel zie je de zorgvuldige afwerking en bouw. Zowel de natuurstenen als bakstenen elementen hebben decoratieve patronen die doorlopen tot in de schoorstenen. Het geheel vormt een grootschalig gebouw dat tot in detail is uitgewerkt. Aan de andere zijde van de straat, aansluitend bij het Begijnhof, is een directeurswoning in dezelfde neo-Brugse stijl opgericht.

De ingang van het complex bevindt zich aan de Professor Dr. J. Sebrechtsstraat. Let op hoe de straat lichtjes helt tot aan het inkomportaal. Elk stedelijk element werd ingezet om de architectuur te versterken. De straat werd tegelijkertijd met het gebouw gecreëerd. Eenmaal binnen is de goedbewaarde kapel het eerste dat je ziet. Let op de fijn uitgewerkte vensters met glasramen, het gedecoreerde houten plafond en het gotische altaar. Waar het exterieur grotendeels bewaard is gebleven, is het interieur doorheen de jaren sterk aangepast of wordt nu gedeeltelijk achter valse wanden en plafonds verborgen.

Nieuwe toekomst voor Huize Minnewater

Het gebouw staat nu voor haar derde omwenteling in gebruik. De Stad Brugge heeft besloten om Huize Minnewater te transformeren tot het nieuwe Huis van de Bruggeling, waarin ook een nieuw kinderdagverblijf en het Huis van het Kind zullen worden ondergebracht. Hiermee komen verschillende diensten voor de Bruggeling samen op één locatie.

Het linkerdeel, het toekomstige Huis van de Bruggeling, zal alle stedelijke functies huisvesten, van het aanvragen van een nieuwe reis pas tot een persoonlijk gesprek met een OCMW-medewerker. In de vleugel met uitzicht op de kapel en de tuin komt een restaurant. De kapel blijft behouden in haar huidige staat en zal dienstdoen als polyvalente ruimte. In het rechterdeel, de voormalige ziekenzalen, komt het Huis van het Kind, een nieuwe

kinderopvang, een speel-o-theek... Kortom, voor elk wat wils.

Vanaf 2029 zal Huize Minnewater voor elke Bruggeling klaarstaan, dankzij een project van het ontwerpteam HUB-ORIGIN, dat momenteel volop met de eerste schetsen bezig is, om deze transformatie werkelijkheid te maken.

Herstel van het originele karakter

Door de verschillende verbouwingen, aanpassingen en uitbreidingen is de oorspronkelijke beleving en logica van het gebouw vertroebeld. De renovatie wil het erfgoed opnieuw in ere herstellen. Dit betekent dat alle storende elementen worden verwijderd en de ruimtes opnieuw licht en lucht krijgen, zoals Delacenserie het oorspronkelijk bedoeld had.

De grote tuin zal ook een ware transformatie ondergaan. Momenteel is deze niet publiek toegankelijk en erg verhard. De stad Brugge wil de tuin omvormen tot een nieuw stadspark. Het park krijgt verwijzingen naar zijn geschiedenis, zoals een productieve moestuin en een referentie naar de originele bleekweiden. Lange wadi's zullen regenwater opvangen en de tuin klimaatresistent maken.

Samen met duurzame technieken en gebouw-ingrepen, wordt het gebouw en haar omgeving klaargemaakt voor de uitdagingen van de komende eeuw. Klaar om opnieuw voor de Bruggeling te zorgen.

Deze site is beschermd monument sinds 04-07-1996 en beschermd stadsgezicht sinds 04-07-1996.

Directeurswoning van Brouwerij Den Os

20

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Geen reservatie nodig,
gids beschikbaar

Raamstraat 1

Context

De site bevindt zich in de tweede stadsuitbreiding, tussen de oude omwalling uit de 12de eeuw en de tweede omwalling van een goede eeuw later. In de 14de eeuw werd 't Zakske nog de *Nieuwe Zac* genoemd, als tegenhanger van de Oude Zak. Rond dezelfde periode duikt *Ruckendaele*, het latere Rozendal, voor het eerst in de archieven op als dwarsstraat op de Oude Zak. Hetzelfde gebeurt met 't Zakske waarop loodrecht de Raamstraat doorheen de waterrijke gronden van Cattevoorde wordt aangelegd. De straat werd de woonplaats van arme wevers en/of blekers die hun ramen op de (bleek)weides hadden. Op de Marcus Gerards-

kaart (1562) zien we hoe *Ruckendaele* zich in de loop van de 15de eeuw zigzagvormig reikte naar de Raamstraat. Tot op vandaag is de verdwenen straat met wat verbeelding nog te herkennen in het bouwblok.

In de 17de eeuw werden in de onmiddellijke buurt twee kleine godshuisjes opgericht: *Onze-Lieve-Vrouw Bijstand* in Rozendal (1690-1711) en *Onze-Lieve-Vrouw Boodschap* in 't Zakske (1691-1711). Beide werden gesticht door Pieter De Clerck en zijn derde echtgenote Constance van de Walle. Het echtpaar woonde vlakbij, op de hoek met de rei, in de Ezelstraat nr. 2. In de 19de eeuw evolueerden de Raamstraat en 't Zakske naar achterstraten van de heren-

huizen aan respectievelijk de Ezelstraat en de Oude Zak. Verder trof men in de straat hoofdzakelijk bescheiden arbeiderswoningen.

In de 19de eeuw werd aan de onpare zijde van de Raamstraat de ijzergieterij De Jaegher gevestigd. Tussen 1855 en 1891 breidde deze gieterij geleidelijk uit tussen de Raamstraat, de Gieterijstraat en Groenestraat. In 1902 verhuisde ze als *Forges, Aciéries, Ateliers de construction de Bruges* naar een meer strategische locatie aan de Vaartdijk en wordt het bekende La Brugeoise et Nivelles. Op het voormalige gieterijterrein verrees in 1919 het neogotische godshuis De Croeser-de Ruyscher. Aan de Raamstraat nr. 28-30 was ook de gieterij 'Leclercq-Bourguignon' gevestigd, later bekend als 'Fleurman-Leclercq', die in 1955 vervangen werd door nieuwbouw.

In de buurt waren tot de Tweede Wereldoorlog meerdere brouwerijen actief. Naast brouwerij Ten Ezele of de Sterre, was er ook nog brouwerij De Roos (°1840) gelegen op de hoek van Rozendal en Groenestraat. Na het stoppen van het brouwen in 1932 werden de gronden ingenomen door het Instituut van de Heilige Familie in de Oude Zak. Alleen de ontmantelde mouterijtoren, enkele aanhorigheden en de neogotische hoekwoning herinneren nog aan het vroegere bedrijf.

Brouwersfamilie Van Houtryve

Raamstraat 1 is de directeurswoning van Brouwerij Den Os. Een groot deel van de oude brouwerijgebouwen huisvest nu wijnhandelaar Feys.

De geschiedenis van de brouwerij begint bij stamvader Pierre-Jacques Van Houtryve, die in 1765 een brouwerij in Loppem had. Zijn zoon Cornelius verhuisde in de late 18de eeuw naar Brugge, waar hij zich inschreef als stoker in Rozendal. In 1824 kreeg hij toestemming van de 'Gedeputeerde Staten van

West-Vlaanderen' om achter zijn branderij in de Rozendaalstraat 17 (huidige nrs. 14-16) een bierbrouwerij op te richten. Vanaf 1827 zette de weduwe van Cornelius de brouwerij en Stokerij Den Os voort.

Rond 1838 werden de brouwerij en stokerij gesplitst en toegewezen aan respectievelijk Liévin Van Houtryve en Ludovicus Van Houtryve. In 1839 verhuisde de brouwerij naar de Raamstraat. Liévin Van Houtryve overleed een jaar na de geboorte van zijn zoon Oscar. Weduwe Joanna De Vliegheer bestuurdde de brouwerij totdat Oscar volwassen was. In 1873 huwde hij Célestine Verstraete, dochter van een stokerijfamilie waaruit de Gistfabriek zou ontstaan.

Oscar Van Houtryve bouwde een mouterij met een asttoren van het Engelse type om zijn brouwerij van mout te voorzien. In 1882 werd de brouwerij uitgerust met een stoomketel en een stoommachine van 5 pk, geleverd door het

Gentse bedrijf Mahy. In 1898 werd deze vervangen door een nieuwe stoomketel en -machine van 16 pk van lokale makelij, gebouwd door constructiebedrijf Fleurman-Leclercq uit de Raamstraat.

Oscar liet een aantal arbeiderswoningen in de Raamstraat samenvoegen en verbouwen tot zijn brouwers- of directeurswoning (1887). Oscar was gemeenteraadslid, kerkmeester van de Sint-Jakobs- en Sint-Gillisparochie, en lid van het weldadigheidsbureau. Bij zijn overlijden had hij een imperium opgebouwd met drie brouwerijen en tientallen cafés. Den Os en 28 cafés werden in 1905 aan zijn zoon Jean toebedeeld. Zijn zoon Etienne en dochter Hélène kregen in 1908 respectievelijk brouwerij *La Marine* (Wollestraat 35-37, gesloopt) en brouwerij *De Sterre of Ten Ezele* (Oude Zak 1, opengesteld in 2023).

Jean Van Houtryve, gehuwd met Hélène Seruys, liet in 1908 een nieuwe paardenstal en een magazijn bouwen. In 1909 verbouwde hij het woonhuis in de Raamstraat en in 1912 installeerde hij een nieuwe stoomketel van 22,5 m². Na de oorlog reisde hij met zijn zoon Pierre naar Engeland en kocht daar een revolutionaire Worthington kookketel, die zorgde voor een kenmerkende karamelsmaak in het brouwproces.

Pierre Van Houtryve (1900-1984) volgde zijn vader op in 1932. Hij huwde Cécile Waterloos. In 1932 installeerde hij een grote ondergrondse metalen benzinehouder (1.200 l) met een bestelpomp en een jaar later een mazoutmotor van 20 pk en elektromotoren voor de brouwerij en mouterij. In 1953 werd Michel Van Houtryve, kleinzoon van Jean, brouwer van de verschillende brouwerijen. In 1957 eindigde het brouwen in de Raamstraat. De gebouwen werden een tijdlang voor diverse doeleinden gebruikt totdat Jacques Feys ze in 1966 kocht en er zijn wijnhandel vestigde.

‘Bourgogne des Flandres’ en andere bieren

In 1909 brouwde Jean Van Houtryve voor het eerst het bekende bier ‘Bourgogne des Flandres’, een bruin bier van hoge gisting. De toegepaste gemengde gisting geeft het bier een verfrissend zurig karakter, dat nauw aansluit bij oude Vlaamse biestijlen. Het brouwproces volgde de infusiemethode: het beslag werd bereid in een roerkuip met water van 60°C. Na een rustperiode van 7 minuten werd de temperatuur verhoogd tot 66°C door toevoeging van warm water, gevolgd door een rustperiode van 30 minuten om de enzymen hun werk te laten doen. Vervolgens werd door opnieuw warm water toe te voegen de temperatuur verhoogd tot 75°C, waarna het beslag 60 minuten rustte en gefilterd werd. Het wortextract werd gescheiden van de draf, die werd nagewassen met water van 80°C. Het

wort werd vervolgens naar de Worthington kookketel overgebracht en onder lichte overdruk gekookt. Na koeling en toevoeging van gist werd het gekoelde wort in roodkoperen gistingskuipen gebracht, bekleed met eikenhouten duigen en voorzien van een koelleiding om de gistingswarmte af te voeren.

Na de gisting werd het bier overgepompt naar houten foeders van 600 liter, langs de binnenzijde gepekt om verzuring te voorkomen. Na de lagering werd het gerijpte bier versneden met jong bier, gefilterd en afgevuld in champagneflessen van 37,5 cl. In de koele kelders van Den Os rijpte het bier verder gedurende 2 à 3 maanden.

In 1913 werd de reclame aangepast: 'Brasserie Le Boeuf, Le Bourgogne des Flandres'. Jean toonde hiermee zijn gevoel voor marketing, door een eigen merk te creëren met een verzorgd logo. Hij was een voorloper van marke-

ting in een tijd waarin de meeste brouwers vrij algemene benamingen gebruikten, zoals 'Brouwerij De drie Monniken' of 'Brouwerij Den Arent'.

Jean's brouwerij bleef trouw aan traditionele bieren zoals het bekende Uytzet. In zijn werk 'Den Volmaeckten Bierbrouwer' (1797-1798) beschreef dokter Wauters uit Wetteren Uytzet als een bier van uitzonderlijke smaak en gezondheidsvoordelen, waarbij hij opmerkte dat drinkers van dit bier niet getroffen werden door de cholera-epidemie. Uytzet was wijdverspreid in West- en Oost-Vlaanderen. Naast het klassieke bruin bier brouwde Jean ook Pitthem, een Brugs wit bier, en een Brugse Tripel, een traditie die werd voortgezet door andere Brugse brouwers.

In 1939 vierde de brouwerij haar 114-jarig bestaan, een gelegenheid die Jean markeerde met het speciale bier genaamd '114'.

In 1983 registreerde men het merk Bourgogne des Flandres bij het Benelux-merkenbureau. Het bier werd vervolgens gebrouwen in verschillende brouwerijen, voordat het uiteindelijk terugkeerde naar Brugge. De brouwerij maakt nu deel uit van de groep John Martin.

Opmerkelijk is de juridische strijd over de naam 'bourgogne'. Op 18 maart 1991 oordeelde de rechtbank in Mons dat er geen verwarring kon zijn met Bourgogne wijn, waardoor de naam verder gebruikt mocht worden voor het bier.

Brouwershuis

De bouwfases van de directeurswoning zijn duidelijk te herkennen in de Raamstraat. Het oudste deel staat links en bestaat uit een sobere, bepleisterde lijstgevel van twee bouwlagen en zeven traveeën onder een pannendak. Dit deel is het resultaat van het samenvoegen van kleinere woningen uit de eerste helft van de 19de eeuw, die door uitbreidingen en verhogingen in 1866 en 1887 hun huidige vorm kregen. Let op de verzorgde ramen en de deur die na ruim 130 jaar nog steeds in topconditie zijn. Rechts daarvan bevindt zich de koetspoort naar de brouwerijgebouwen, uitgewerkt in neoclassicistische stijl met bolle schamppalen en een fraaie bakstenen boog met ronde raampjes.

De linkervleugel onderscheidt zich in stijl en materiaal. Van het neogotische hoekgebouw uit 1909 is helaas geen bouwaanvraag teruggevonden. Dit gebouw staat op een hoge arduinen sokkel en heeft aan de Raamstraat een trapgevel van één travee en twee aansluitende traveeën, uitgevoerd als nissen onder rondboogafsluiting en driepas (Brugse travee type I). De gevel aan 't Zakske is gelijkaardig, maar de laatste twee, blinde traveeën zijn uitgewerkt als een Brugse travee van type II. Veel aandacht is besteed aan de schoorsteenkanalen en vooral aan het hoekige, houten erkertje

tussen bakstenen wanden. Onder het erkertje bevindt zich een beeldnis voor Maria-Zeven-Smarten.

De hoofdingang leidt naar een brede, maar sobere hal met een eenvoudige bordestrap. Rechts geven twee deuren toegang tot secundaire ruimtes, waarschijnlijk bedoeld als bureau-ruimte, gezien de buitentrap in de koetsdoorgang. Links leidt een hoge vleugel-deur naar een dwarsgang waar de leefruimtes op aansluiten. Hier ligt opnieuw een zwarte natuurstenen vloer met een wit omlijstend kader en hebben de plafonds sober lijstwerk. Aan de tuinzijde ligt een salon, en aan de straatzijde bevinden zich een kleine en een grotere kamer. De grotere kamer is rijk aan-gekleed met een witmarmeren schoorsteen en rococomotieven op deuren en plafonds. De meest uitgewerkte kamer, in neogotische stijl, ligt aan het einde van de gang. Via een vleugel-deur met cassettes komen we in een ruime Vlaamse kamer met balkenplafond, eiken lam-

brisering en een geglazuurde tegelvloer in groen en geel. Blikvanger is de neogotische witstenen schouw. De schouwvangers zijn in de beste traditie uitgevoerd met beeldhouwde koppeltjes (rechts ondeugend, links met kind). De schouwbank is beeldhouwd met rankwerk van hop en tarwehalmen, de ambachtswapens van de brouwers in de combinatie met opschriften en verklarende wapenschilden: met links 'Ambacht' van de brouwers, centraal 'Patroon' met het wapenschild van Arnoldus van Tiegem, patroonheilige van de brouwers en rechts 'Brouwerij' wapenschild van Den Os, en opschriften 'op God betrouwd' en 'en zou gebrouwd'. Op groen geglazuurde haardtegels treffen we naast afbeeldingen van drinkpullen 'drink wat klaar is', naast een bord met beenhesp 'eet wat gaar is' en naast twee handen 'spreek wat waar is'. Wijzen we tot slot nog naar de zeer mooi uitgewerkte smeedijzeren vuurbokken.

De aangrenzende ruimte, volledig betegeld met witjes, was de vroegere keuken. De verdieping heeft een gelijkaardige indeling met eenvoudige kamers. Het tweede bordes van de trap geeft toegang tot een huiskapel in neogotische stijl. Deze kapel aan de straatkant is één travee breed en afgesloten door een briefpaneel-deur onder een spitsboog met de beschilderde tekst "Aimé soit partout / le / Sacré Coeur de Jesus". De kapel is volledig beschilderd, met een lambrisering van geschilderde doeken, een tekstfries, imitatievoegwerk, en een blauwe lijst met rankwerk. Het gewelf heeft geschilderde accenten. In de kapel komt de verwijzing naar Jezus-Heilig Hart herhaaldelijk terug op friezen en banderollen.

Aan het einde van de gang bevindt zich een grote kamer met toegang tot het erkertje. Deze ruimte is gehavend, maar toont nog sjabloon-schilderingen die mogelijk verwijzen naar gebruik als vergaderzaal. Op zolder zijn de *chambres de bonne* bewaard, bereikbaar via een aparte diensttrap.

De grote binnentuin bevat resten van vroegere, nu vervallen dienstgebouwen met rondboogopeningen die cadans aan de koer geven. De site wordt binnenkort herbestemd. De gevels van de vervallen brouwerijgebouwen worden geïntegreerd in de bouw van twee grondgebonden woningen met overdekte parkeerplaatsen voor fietsen en een paar auto's. Het hoofdvolume wordt met respect voor de historische ruimteverdeling en behoud en herstel van de erfgoedelementen verticaal opgesplitst in drie woningen en een groot dakappartement.

Meer lezen?

SAB, *Hinderlijke inrichtingen*, Stad Brugge, IXB, 1882, 1893, 1932, 1933.

SAB/BV 1850/116, 1866/97, 1869/142, 1878/59, 1887/67, 1908/126, 1908/197.

Brochure OMD Brugge 2018, pp. 12-22.

M. VAN ACKER, *Wijnen Feys: fijne wijnen sinds 1822*, Brugge 2022.

Brugse bierhistories: 25 jaar 't Hamerken, vzw voor brouwerijgeschiedenis / Henk Anseeuw, Frank Becuwe, Johan Braet ... [et al.], Brugge 2013.

INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2024: Brouwerswoning bij brouwerij De Os [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/82761> (geraadpleegd op 30 mei 2024).

Huis de Oude Steen

21

Zaterdag 14u-18u
& zondag 10u-13u en 14u-18u

Op reservatie met gids

Wollestraat 29

Sinds maart 2024 zijn de restanten van de Oude Steen, terug te vinden in de kelder van Wollestraat 29-31, in Vlaanderen (en daarbuiten) bekend als overblijfselen van het oudste woonhuis van Vlaanderen. Onderzoek op de houten balken in de kelder bracht aan het licht dat die afkomstig zijn van bomen die tussen 1177 en 1205 zijn gekapt. De jaarringen van het hout zijn nu exact gedateerd, maar aangezien bij het verwerken van de bomen schors en de buitenste lagen van de stam worden verwijderd, lijkt het aannemelijk om het gebouw te dateren omstreeks 1200.

Bij de verbouwingen in 1994 (begeleid door de toenmalige Stedelijke Archeologische Dienst en Dienst Monumentenzorg en Stadsvernieuwing) komen de keldermuren in ijzerzandsteen (veldsteen) aan het licht. Veldstenen muren duiden op een oude structuur, aangezien die wordt gebruikt vooraleer baksteen gangbaar werd. De kelderconstructie is bovendien behoorlijk groot: 9,5 x 16 m. Naast veldsteen worden ook tufsteen, Doornikse steen en diverse soorten bakstenen en tegels gebruikt bij latere aanpassingen.

In de kelder zijn deze sporen van omstreeks 1200 nog goed te zien. De grote houten balken, waar het jaarringenonderzoek op is uitgevoerd, dragen nog steeds de bovenliggende constructie. Het originele grondplan is makkelijk te traceren aan de hand van de veldstenen muren die in situ zijn bewaard. Opvallend is bovendien dat er enkele venstergaten in de muren te vinden zijn. Die gaten versmallen naar de buitengevel en zijn te vinden in de langsgevels, haaks op de Wollestraat. Vandaag is het gebouw opgenomen in een gesloten huizenrij, maar die vensters vertellen dat het in oorsprong een vrijstaand huis was.

Het dendrochronologisch onderzoek dat tijdens de verbouwingswerken van 1994 is gebeurd, levert geen sluitende datering van het constructiehout op. Bijna 30 jaar later, in februari 2023, onderneemt het Agentschap Onroerend

Erfgoed een nieuwe poging tot staalname voor het jaarringenonderzoek. Dankzij de verbeterde techniek en meer uitgebreide referentiedatabanken van jaarringen, kan een datering deze keer wel.

De conclusie is er een in superlatieven: de overgebleven muren en balkconstructie behoren aan het oudste huis van Brugge en het oudste bouwhout van Vlaanderen!

In de Brugse binnenstad zijn zo'n 150 resten van bakstenen huizen uit de 13de en 14de eeuw bewaard gebleven. Veldstenen muren zijn zeldzamer en vooral terug te vinden in vroege officiële, publieke of religieuze gebouwen. Zo zijn in de Basiliuskerk, in de fundering van het eerste Sint-Janshospitaal en aan de voet van de Sint-Salvatorskathedraal muren in veldsteen te vinden. Voor 'gewone' woonhuizen is dit eerder zeldzaam, als al iets bewaard is gebleven. Op de benedenverdieping van het huis Markt 19-20, vonden archeologen van de Stedelijke Archeologische Dienst in 2011 drie steunen in veldsteen en in de Vlamingsstraat bleven tufstenen funderingen van de 12de eeuw bewaard.

Het is uniek dat niet alleen de moeder- en kinderbalken boven de kelder zijn bewaard, maar ook de muren in opstand. Sommige muuroppervlakken zijn bijna kelderhoog bewaard, inclusief originele venstergaten.

Opmerkelijk is ook dat achterliggend, aan de Reie, in 1994 een stuk van de kaaimuur/oeverversteving in Balegemse steen is gevonden. De muur bestond uit verschillende steunberen en bevat nog resten van een stenen trap in Doornikse steen. Die kaaimuur staat nu niet meer tegen de Reie aan, een gevolg van het versmallen van de Kraanrei in de 18de eeuw.

Enkel de Kraanrei scheidt de Oude Steen van het gebied van de Grafelijke Burg. Daar staat een gebouw dat wordt aangeduid als "Het Steen" (al in 1088 beschreven als het *lapidis*

domus comitis). Het dient tijdens de 11de en 12de eeuw als verblijfplaats van de Graaf, tot die naar de overzijde van het plein verhuist, in de Lovie. Galbert van Brugge duidt het Steen aan als de verblijfplaats van Karel de Goede

tijdens de turbulente periode omstreeks 1127, als de Graaf wordt vermoord. Nadat de graven zijn verhuisd naar de oostelijke zijde van het Burgplein, wordt dat Steen de grafelijke gevangenis.

De Wollestraat

In de schaduw van het Belfort is de Wollestraat een van de oudste handelsstraten, binnen de eerste omwalling bovendien. De Wollestraat krijgt haar naam van het stedelijke wolhuis, een stapel- en handelshuis dat in de 15de eeuw eigendom is van de stad. Na verloop van tijd wordt de Wulhuusstrate de Wullestrate, het stedenhuis wordt in de 17de eeuw stedebrouterij. Het gaat hierbij om het gebouw en de gronden ten zuiden van de Oude Steen, richting Eekhoutstraat.

De Oude Steen staat tussen het Wolhuis rechts en huis De Zandberg links. In de vroegst bewaarde bron, die dateert van 1364, wordt het huis de *Grote Steen* genoemd. Van dan af reconstrueerde de vzw Levend Archief het eigenschap en de bewoning van het huis, inclusief de uitbreidingen en verbouwingen. Daardoor weten we dat de vroegst gekende bewoners *merseniers* waren, marktkramers dus, dat het huis vaak door verschillende families tegelijk werd bewoond, inclusief de kelderverdieping, dat de stad er kortstondig eigenaar van was vanaf 1480 tot het eerste kwart van de 16de eeuw. Als Jan Cardinael het huis koopt in 1616, blijft het voor ruim een eeuw in de familie. Cardinael is schoolmeester en lid van de librariërs-gilde, waarvan hij herhaaldelijk gouverneur is. Hij houdt in de Oude Steen school en wordt opgevolgd door zijn zoon, Franciscus Xaverius, die het pand grondig verbouwt. Tot in de 19de eeuw is het jaartal van de verbouwingen, 1669, in de trapgevel te lezen dankzij gevelankers. Franciscus Xaverius' weduwe Adriana de Gersem zal na zijn dood de school verder zetten en blijft er wonen tot 1717.

In de 18de eeuw komt het pand in handen van een tabaksverkoper die ook chocolade (!) maakt en verkoopt. Philippe Haeselaert en zijn gezin wonen er nooit zelf, de Oude Steen wordt verhuurd en gebruikt als textielhandelszaak. Als Dominicus Bouvy het huis koopt in 1738, richt hij het in als woning, winkel, garentwijderij en

(blauw)ververij van (garen voor) textiel. Garen, lijnwaad, zijde, wol en linten zijn er te krijgen. De volgende eigenaar, Jacques Gombert, is ook een garenfabrikant. Hij koopt niet alleen de Oude Steen, maar breidt het ook uit met een achterliggend atelier dat bij De Zandberg hoorde. Uiteindelijk komt de Oude Steen in 1820 in handen van Pierre Van Waefelghem, een timmerman uit Eernegem, die er zijn meubelzaak in onderbrengt, inclusief werkplaats. Ondertussen wordt de kelder verhuurd als woning aan een wever en zijn vrouw. Een familielid van Van Waefelghem, Emiel, neemt in 1884 de zaak over. Hij begint grondige uitbreidings- en verbouwingswerken. De 17de-eeuwse trapgevel wordt in fases verbouwd tot een winkelpui in Empirestijl met centraal een beglaasde deur en aan beide kanten een grote etalage en een lijstgevel over 4 niveaus. Hij verplaatst de achtergevel richting Wollestraat zodat het winkelloppervlak kleiner wordt en de aangespoelde grond aan de Kraanrei verkrijgt hij in erfpacht van de stad (cijnsground). Even later slaagt hij er in de perceelsgrenzen te laten herbekijken en de grens loodrecht op de straat te laten hertekenen, waardoor zijn perceel en zijn atelier meer dan 100m² ruimer wordt, ten koste van het voormalige stedenhuis, dat dan in particulier bezit is. Als Emiel sterft in 1917, neemt zoon Georges het van hem over. De Oude Steen wordt tot vandaag beheerd door nazaten van deze eigenaars uit de 20ste eeuw.

De Oude Burg, de wijk van de Oude Steen

Het huis de Oude Steen in de Wollestraat is gelegen in een van de oudste woonkernen van Brugge, ten westen van de grafelijke Burg. De wijk strekt zich uit tussen de Kraanrei en de Sint-Salvatorskathedraal. De Burg zelf is hermetisch afsluitbaar en gelegen op een 'eiland', omringd door natuurlijke waterlopen als bijkomende verdedigingslinie. Die beschermde waterlopengordel van Kraanrei, Groenerei,

Sint-Annarei en Spiegelrei wordt het grote vierkant genoemd. Daar behoort de Wollestraat en Oude Burg net niet toe, evenmin als de Markt. Maar de wijk, gelegen op een hoger gelegen zandrug, blijkt uit onderzoek een heel oude kern van bewoning te hebben, mogelijks de oudste van de stad. In alle geval was het gebied ook door waterlopen beschermd. De Dijver en de Kraanrei zijn tot vandaag aanwezig, maar ook een gracht of natuurlijk waterloop ter hoogte van de huidige Nieuwstraat en ten noorden van de Oudeburgstraat, waar nu het binnenplein van de hallen is, aan de voet van het Belfort beschermden destijds de wijk en haar bewoners binnen het 'kleine vierkant'.

De straatnaam Oude Burg (in vele varianten doorheen de eeuwen terug te vinden) spreekt voor zich. De oud(st)e stadskern is ontstaan nabij het grafelijke machtsbastion. Waarschijnlijk zijn de bewoners van dichtbij betrokken bij uitvoerende taken voor de graaf en zijn gevolg of zijn ze actief in de handel die daaruit ontstaat. Het feit dat de wijkkerk Sint-Salvator

helemaal ten oosten van het Oudeburggebied wordt opgetrokken in de 11de eeuw, zelfs buiten de (nog steeds niet helemaal bevestigde) grachtengordel van de Oudburg, geeft indirect aan dat de wijk zelf volledig volgebouwd is. Feit is alvast dat de hele wijk bij de eerste echte stadsomwalling van Brugge, in de nasleep van de Moord op Karel de Goede in 1127, wordt meegenomen. Het grote en het kleine vierkant worden op dat moment uitgebreid tot een gebied dat opnieuw met walgrachten is beschermd: de Augustijnenrei en de Speelmansrei ten noorden, de Dijver, Groenerei en Sint-Annarei ten zuiden en westen, en een gegraven verbindingsgracht, de Smedenrei, aan de oostelijke zijde van 't Zand. Tegen het einde van de 13de eeuw staat de wijk bijna in het centrum van de stad, waar met de Waterhalle, het Belfort en de Hallen (allen gebouwen die jonger zijn dat de muurresten in de kelder van de Oude Steen!) de handel centraal staat.

De Oude Steen maakt sinds 12 december 2018 deel uit van het beschermd stads- of dorpsgezicht van Vismarkt, Huidenvettersplein en Rozenhoedkaai met omgeving.

Meer lezen?

Het huis de Oude Steen, onuitgegeven verslag van de onderzoekresultaten van de huizengeschiedenis Wollestraat nr. 29, VZW Levend Archief, 1994-1995.

Deneweth H., D'hondt J. en Vandamme L., De Oude Steen. Bouw- en bewoningsgeschiedenis van huis nummer 29 aan de Wollestraat in Brugge, Leven in oude huizen 1, 1997, Zellik.

Het onderzoeksrapport van Agentschap Onroerend Erfgoed 2023 is online beschikbaar: <https://doi.org/10.55465/XPLM4901>

Activiteiten

De Brugse Stationsomgeving als spiegel op "mobiliteitsbeleid"

Wandeling tussen Station en 't Zand met Bart Slabbinck

Zaterdag 7/9 om 14.00 uur, op zondag 8/9 om 10.00 uur

Duurt: 1,5 uur

Start: Stationsplein, onderaan de roltrappen

Reservatie nodig

Weinig plekken hebben de afgelopen 200 jaar zoveel veranderingen doorgemaakt als de Brugse stationsomgeving. Niet alleen het Stationsplein is helemaal herdacht, ook de as 't Zand (waar de eerste twee (!) stations van Brugge stonden) – Stationsplein transformeerde vrij ingrijpend. Bleekweiden werden (goederen)stationsterrein. Parkeervlakte werd (evenementen)plein. Het zijn maar enkele van de opmerkelijke metamorfoses die hier plaatsvonden.

Die veranderingen vertellen een boeiend verhaal over hoe infrastructuur de stad ordenen. Bovendien weerspiegelen ze hoe naar verkeer én de stad werd gekeken. Sommige keuzes en wijzigingen zijn op een verrassende manier tot stand gekomen. Wist je bijvoorbeeld dat de Brugse ring eerst zou komen op de Hendrik Conscielaan? Tot de Duitse bezetter tijdens de tweede wereldoorlog de ring in haar huidige plooi legde.

Met de werf van de 'R30 Stationsomgeving' wordt binnenkort een nieuw hoofdstuk geschreven over de Brugse mobiliteit.

Bart Slabbinck, Projectcoördinator Mobiliteit van Stad Brugge neemt je mee op sleeptouw tussen Station en 't Zand.

Op pelgrimstocht door Brugge

Zaterdag 7/9 om 15.00 uur, zondag 8/9 om 15.00 uur

Duurt: 2 uur

Start: voorkant Station, einde: Sint-Jakobskerk

De Ware Jacob vinden in Brugge is makkelijk met S-wan: we volgen een deel van het bronzen schelpenpad dat door de stad kronkelt op weg naar Santiago de Compostela; een middeleeuwse pelgrimstocht die nog altijd enorm veel succes kent in Europa. We dompelen je onderweg onder in de rijke geschiedenis, het internationale belang en de eeuwenoude tradities van de camino. Zoals een echte pelgrim gaan we voorbij aan het mondaine om te wandelen langs minder bekende pareltjes in de Breydelstad. Deze pelgrimstocht gedeeltelijk langs de via Bruggensis is een twee uur durend verrassend verhaal met hier en daar een kwinkslag en vooral een lange geschiedenis...

¡Buen camino!

Mobiliteit gisteren, vandaag en morgen

Fietstocht

Zaterdag 7/9 om 16.00 uur

Duurt: 1,5 uur

Start: Gentpoort, grasveldje

Boninstraat

Reservatie nodig, met de eigen fiets

Van openbaar vervoer over een aanbod deelmobiliteit tot zelfs fietssnelwegen: hoe we ons vandaag verplaatsen is een gevolg van de keuzes die vaak decennia geleden werden gemaakt. Deze fietstocht focust op mobiliteit vroeger en vandaag, rond én dwars door Brugge. Maar niet zonder je ook te laten nadenken over de mobiliteit – en dus de publieke ruimte – van morgen.

Pieter Devriese, projectmedewerker duurzame mobiliteit Stad Brugge fietst samen met jou langs sporen van ons mobiliteitsverleden.

Lezing Belfort Origin

Zaterdag 7/9 om 14.00 uur,

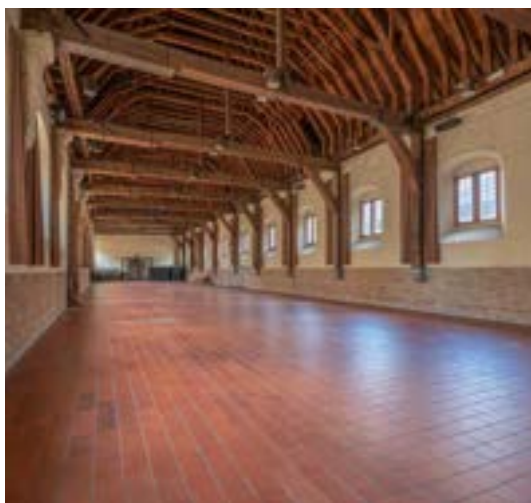
zondag 8/9 om 14.00 uur,

Provinciaal Hof, Balkonzaal

Duurt: 1,5 uur

Geen reservatie nodig

Kom luisteren naar de bevindingen van Origin, het architectenbureau dat zich heeft gebogen over Brugges iconische stadstoren, die al 25 jaar, samen met de andere belforten in Vlaanderen en Noord-Frankrijk op de lijst staat van het Unesco Werelderfgoed.

ARCHITECTURE
& ENGINEERING

origin

InTeGratio Nela Deleu

Zaterdag 7/9 om 14.30 en 16.00 uur,
Kerk Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie,
Potterierei 79B

Duurt: 20'

Geen reservatie nodig

Een muzikale voorstelling rond integratie en meertaligheid, met aandacht voor melodie en emotie in elke taal, en in het bijzonder in de taal van Gezelle.

In het kader van Gezellejaar 2024. De wereld is een wekkerspel.

Ontdek alle activiteiten op gezelle2024.be.

Het Guido Gezellejaar 2024 is een initiatief van het Guido Gezellegenootschap en de Erfgoedcellen Brugge, TERF en Zuidwest.

Alle wegen leiden naar Brugge tijdens de late middeleeuwen

Causerie door Dr. Ronald Van Belle

Zondag 8/9 om 10.00 uur

Poortersloge, Kraanrei 19

Duurt: 1 uur

Geen reservatie nodig

Tijdens de late middeleeuwen was Brugge een drukke internationale handelsmetropool, voor zowel goederen als mensen. De toltarieven schetsen een beeld van al wat werd verhandeld. Natuursteen en ertsen werden uit groeven gewonnen en kwamen via watertransport tot onze bouwerven en werkplaatsen waar ze door ambachtslieden tot bouwelementen of grafzerken werden verwerkt. Koper werd omgegoten tot luchters, koorlezenaars of grafplaten die opnieuw geëxporteerd werden over het Westen. Ook luxeproducten als wijn, fruit en specerijen werden er aangebracht dankzij moedige ondernemers.

In Brugge vervaardigde schilderijen, beeldhouwwerk en met miniaturen verluchte handschriften vonden hun weg naar andere oorden. Aan de hand van enkele sprekende voorbeelden belicht de spreker aspecten van het rijke Brugse handelsverleden.

Joseph Ryelandt, Liederen op teksten van Gezelle

Concert

Zondag 8/9 om 11.30 en om 14.00 uur
Kerk Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie,
Potterierei 79B

Duurt: 30'

Geen reservatie nodig

Concert met live illustratie door Emilie De Voght (sopraan), Pieter-Jan Verhoyen (piano) en Ann-Sofie Verhoyen (performatieve illustratie)

In het kader van Gezellejaar 2024.
De wereld is een wekkerspelkader.

*Ontdek alle activiteiten op gezelle2024.be.
Het Guido Gezellejaar 2024 is een initiatief van
het Guido Gezellegenootschap en de Erfgoed-
cellen Brugge, TERF en Zuidwest.*

Via Brugensis met Compostelagenootschap

Doorlopend, tussen de Potteriesite
en de Sint-Jakobskerk

Geen reservatie nodig

Geschikt voor kinderen

Het Compostelagenootschap nodigt je uit om een klein stukje van de Via Brugensis te bewandelen. Je start aan de kerk van Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie en eindigt aan de Sint-Jakobskerk. Met het schelpenparcours als wegwijzer kom je enkele doorwinterde perlgrijs tegen die je graag meer vertellen over hun persoonlijke Camino. Langs het parcours zorgen 12 grote foto's en een zoektocht op kindermaat voor een verrijkende tocht.

In de Sint-Jakobskerk kan je
de laatste stempel verdienen.

Ga op stap met de Erfgoedapp

Doorlopend, ook na Open Monumentenweekend, via de Erfgoedapp

Geen reservatie nodig
Geschikt voor kinderen

Brugge speelt de hoofdrol in verschillende wandelingen van de Erfgoedapp. Die kan je gratis downloaden via Google Play of de Apple App store. Daarna kan je kiezen tussen verschillende routes en tours, in Brugge en heel Vlaanderen.

Heb je de ErfgoedApp al? Scan dan de QR code en start de tour onmiddellijk.

Voor 'En Route' Open Monumentendag 2024 lichten we er graag enkele routes uit:

Adornes Achterna

Anselm Adornes leidt jullie rond in Brugge en staat stil bij de belangrijke en unieke plekken tijdens de bloeiperiode van de handel in Brugge. Bij elke plek geeft hij een uitgebreide toelichting. De tour is een combinatie van spel en informatie gelinkt aan de actualiteit. Er zijn elf verschillende plekken verspreid over Brugge. Na ongeveer twee uur weten jullie al heel wat meer over de bloeiperiode van Brugge.

Deze tour is samengesteld door de dienst Stadsarchief en Erfgoedcel en is een herwerking van het educatief pakket Adornes Achterna dat in 2005 voor het eerst werd gelanceerd.

Neogotiek in Brugge

Kom meer te weten over de Brugse neogotiek en de realisaties van stadsarchitect Louis Delacenserie. Louis Delacenserie geeft zelf uitleg bij zijn voornaamste architecturale realisaties én blikt terug op Brugge als middeleeuws handelscentrum. De wandeling verbindt de markt met het Provinciale Hof met het Tolhuis en de Poortersloge.

Deze erfgoedwandeling is een realisatie van de dienst Erfgoed Provincie West-Vlaanderen <https://www.west-vlaanderen.be/erfgoed>

Huisnummers in Brugge

Een korte geschiedenis van huisnummers van 1790 tot nu. Huisnummers... je merkt ze niet op, tenzij je een adres zoekt en het niet kan vinden. Huisnummers zijn minstens zo interessant als meer opvallende elementen op huisgevels. Bovendien veranderden ze doorheen de tijd.

Zo waren er verschillende systemen tijdens het Oostenrijkse, Franse, Hollandse en Belgische bestuur.

Tijdens deze wandeling nemen we je op sleeptouw door Brugge met huisnummers als rode draad. Laat je verwonderen door sporen van huisnummers van vroeger en nu, uitzonderlijke combinaties van letters en cijfers en variërende vormen en afmetingen.

Deze wandeling is een initiatief van Monumentenzorg en Erfgoedzaken van Stad Brugge, naar aanleiding van Erfgoeddag 2024, met als thema Thuis!

Beestig! Centrumwandeling

Een wandeling in het hartje van Brugge waarin dieren de hoofdrol spelen. In een stad als Brugge kan je veel vertellen over dieren. Heel wat handel en nijverheid heeft met dieren te maken en op tal van gebouwen zie je een of ander dier afgebeeld. Tijdens deze wandeling nemen we je op sleep-touw door Brugge met dieren als rode draad. Laat je verwonderen door bekende en minder bekende verhalen over dieren en monumenten, over Brugge.

Deze wandeling is een initiatief van Monumentenzorg en Erfgoedzaken van Stad Brugge, naar aanleiding van Erfgoeddag 2023, met als thema Beestig!

Gezelle inspireert

Tentoonstelling

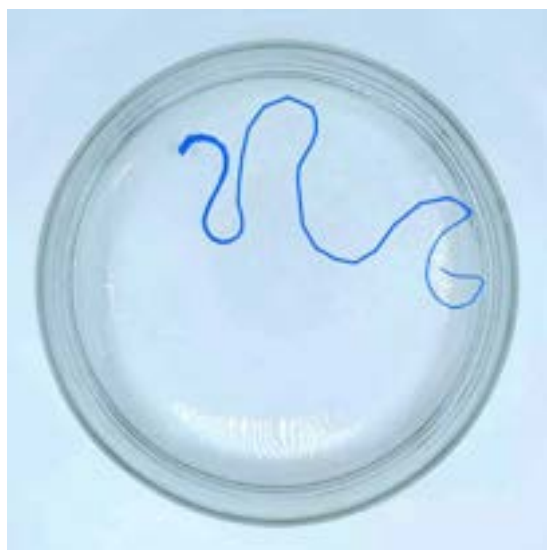
Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie, Potterierei 79B

Geen reservatie nodig

Hedendaagse kunstenaars en makers laten zich inspireren door Gezelle.

Met werk van Sibran Sampers, vzw De Wekker, e.a.

In het kader van Gezellejaar 2024. De wereld is een wekkerspel.

Ontdek alle activiteiten op gezelle2024.be.
Het Guido Gezellejaar 2024 is een initiatief van het Guido Gezellegenootschap en de Erfgoedcellen Brugge, TERF en Zuidwest.

Archeologie pop-up huis "De Tuin van het Verleden"

Sint-Godelieveabdijtuin, Boeveriestraat 49

Geen reservatie nodig

Geschikt voor kinderen

In het Archeologie pop-uphuis "De Tuin van het Verleden" ontdek je de route die een archeologische vondst aflegt van in de grond tot in een vitrinekast. Kom het verhaal van archeologie in Brugge en omstreken ontdekken, bekijken en vooral zélf ervaren.

Ontdek waar archeologisch onderzoek is uitgevoerd dankzij de interactieve kaart van Brugge, bekijk video's over archeologie in Vlaanderen in de cinemaruimte, ga op de foto als archeoloog in de fotohoek, help archeologen puzzelen, zoek details op een grote archeologische zoektekening, stel je archeologische vragen aan onze 'Archeologische Intelligentie (AI)' en bezoek de tentoonstelling 'Van Aarde tot Zaal', het resultaat van een zomer lang participatieve archeologische vondstverwerking.

Het project "Van Aarde tot Zaal" volgt de route van een archeologische vondst, van A tot Z, van in de aarde tot in de zaal door grond te zeven, vondsten te wassen, determineren, registreren, fotograferen en teksten te schrijven.

"Van Aarde tot Zaal" is een co-creatief project van Toerisme Vlaanderen, het agentschap Onroerend Erfgoed en Raakvlak, de intergemeentelijke Onroerenderfgoeddienst Brugge en Ommeland.

Sporen van culturele routes

De Brugse Hanze-documenten als deel van het archief van de Duitse Hanze, nu opgenomen in het UNESCO – Memory of the World Register

Zondag 8/9 om 16.00 uur

Poortersloge

Duurt: 1,5 uur

Geen reservatie nodig

Ere-hoofdarchivaris Dr. Noël Geirnaert neemt je mee naar de bloeitijd van Brugge, de 15de eeuw. Brugge was geen Hanzestad, maar één van de vier steden die een Hanzekantoor op hun grondgebied hadden (de andere drie waren Londen, Bergen en Novgorod). De 26 oorkonden die als werelderfgoed zijn erkend, dateren van 1458 tot 1502. Ze hebben te maken met crisissen in de relaties tussen Brugge en de Hanze. De bewaarde documenten geven inzage in de manier waarop Brugge deze crisissen probeerde af te wenden.

Het Masterplan Begijnhof Brugge toegelicht

Zondag 8/9 om 11.00 en om 15.00 uur

Kapittelzaal Huis Grootjuffrouw, Begijnhof 30

Duurt: 1,5 uur

Met reservatie

Vorig jaar kon je tijdens Open Monumenten-weekend deelnemen aan een van de workshops om de waarden van het begijnhof te bepalen. Dit jaar kan je komen luisteren wat de huidige stand van zaken is van het masterplan voor het begijnhof.

Er is nog veel werk, het masterplan is nog niet af en daarna zal het nog vele jaren duren voor alle werken aan gebouwen en tuinen af zijn. Het verhaal van het begijnhof wordt dus nog steeds geschreven.

Toegankelijkheid

Toegankelijkheid

Volgende sites zijn (grotendeels) toegankelijk voor personen met een fysieke beperking:

- Modernistisch godshuis Acaciapad 1-18
- Toegangspoort van La Brugeoise et Nivelles
- Begijnhofsite
- Landhuis van het Brugse Vrije
- Centrale Begraafplaats
- Poortersloge (behalve de toren)
- Provinciaal Hof
- Binnenplein Belfort en stadshallen
- Hospitaalsite van Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie (behalve de pastorie)
- Sint-Jakobskerk

De lezingen in de Poortersloge en het Provinciaal Hof; de voorstelling en het concert in Onze-Lieve-Vrouw ter Potterie en het archeologie pop-up huis in de Sint-Godelieveabdij zijn toegankelijk voor mensen met een beperkte mobiliteit.

In de aanloop naar Open Monumentenweekend kan je tijdens de kantooruren met vragen omtrent toegankelijkheid terecht bij Monumentenzorg & Erfgoedzaken:

omw@brugge.be – t 050 47 23 65.

Informatie

Tijdens Open Monumentenweekend 2024 kan je terecht in de infokantoren van Visit Bruges

Infokantoor Markt (Historium)

Markt 1

Infokantoor Stationsplein (Station)

Stationsplein 5

Op zaterdag 7 september en zondag 8 september telkens van 10.00 tot 17.00 uur.

Infokantoor 't Zand (Concertgebouw)

Op zaterdag 7 september van 10.00 tot 13.00 uur en van 14.00 tot 17.00 uur,
op zondag 8 september van 10.00 tot 14.00 uur.

Het volledige programma met alle praktische informatie is vanaf 19 augustus raadpleegbaar op www.openmonumentendag.be/brugge.

De reservaties voor het Brugse programma starten online op woensdag 28 augustus om 19.30 uur.

Colofon

Deze brochure is een realisatie van Monumentenzorg & Erfgoedzaken Stad Brugge (Cluster Omgeving), Oostmeers 17, 8000 Brugge
Contact: omw@brugge.be of 050 47 23 65

Redactie en coördinatie

Eva Tahon mmv. Nicolas Bogaert

Met bijdragen van

Sofie Baert (site 17, 18), Karel Dendooven, Christophe Deschaumes (site 7, 9, 20), Joris Nauwelaerts (site 1, 5, 8, 10) en Eva Tahon (site 4, 6, 11, 15, 21), Monumentenzorg en Erfgoedzaken Stad Brugge
Thybris Gerin, Leentje Gunst, Philippe Mabilde en Maya Schodts, Dienst Facilitair Beheer Stad Brugge (site 3, 14, 19)

Ingrid Leye, Brugge Foundation (site 2)

Jef Braeckmans, orgeldeskundige (site 12)

Reinhoud Van Acker, Provincie West-Vlaanderen (site 13)

Erik Hendrickx, Charlotte Nys en Pieter-Jan Debuyst, Origin Architecture & Engineering (site 14, 19)

Wouter Delaere, Hof Bladelin (site 16)

Laurence Dujardyn, Dugardyn architectenbureau (site 17)

Jan Arteel, Mintus (site 18)

Met dank aan

De stedelijke diensten Communicatie & Citymarketing, Omgevingsvergunningen en Planning, Facilitair Beheer, Openbaar Domein, Lokale Economie, Musea Brugge, Stadsarchief Brugge, Openbare Bibliotheek Brugge, Erfgoedcel Brugge, Visit Bruges, In&Uit, Sportdienst en de toegankelijkheidsambtenaar.
De Intergemeentelijke Onroerenderfgoeddienst Raakvlak, Mintus, Brugge Foundation, Provincie West-Vlaanderen, Agentschap Onroerend Erfgoed, Toerisme Vlaanderen, Herita, de Vrijwilligerscentrale en Refu Interim Brugge, Anima Eterna Brugge, het Vlaams Compostelagenootschap afdeling Brugge-Kust, de gidsen van de Koninklijke Gidsenbond, Hello Bruges, S-Wan en de gidsen-specialisten.

De vele vrijwilligers voor hun onmisbare hulp om dit Open Monumentenweekend te laten slagen.

Bijzonder woord van dank aan de zusters Augustinessen en de leden van de Confrérie van Onze-Lieve Vrouw ter Potterie, de leden van de kerkfabriek van de Sint-Jakobskerk en de Onze-Lieve-Vrouwekerk en alle eigenaars om bezoekers op hun domein toe te laten.

Lay-out

karakters.be

Herkomst foto's

Matthias Desmet, fotograaf dienst Communicatie & Citymarketing Stad Brugge, Jan Darthet en Jan Dhondt. De historische opnames zijn afkomstig van de collecties van Stadsarchief Brugge, vnl. Fonds Guillaume Michiels en Fonds Jaak Rau en het fotoarchief Monumentenzorg en Stadsvernieuwing.
Bijkomende foto's: Eva Tahon en Thomas Wets.

Drukkerij

VCP Graphics, Brugge

Verantwoordelijke uitgever

Colin Beheydt, Algemeen directeur Stad en OCMW Brugge

Notities

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

**OPEN
MONU
MENTEN
DAG**

€ 3

www.openmonumentendag.be